

Krúdy Gyula
Az első Habsburg

*Mercator
Stúdió*

Minden jog fenntartva, beleértve bárminemű sokszorosítás, másolás és közlés jogát is.

A magyar irodalom és kultúra örökbecsű értékeinek ápolása, terjesztése érdekében az Országos Széchenyi Könyvtárral együttműködve kiadja a Mercator Stúdió. Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 606 087 8

© Mercator Stúdió, 2005

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: peteryk@axelero.hu

Krúdy Gyula

AZ ELSŐ HABSURG

TARTALOM

I. AZ ÖZVEGY KIRÁLYNÉ: „MAGYARORSZÁG SZEGÉNY ASSZONYA”	5
II. A SZEGÉNY ASSZONY VENDÉGEI	9
III. ÚJ URAK ÉS ÚJ ZSIDÓK A SZEMHATÁRON	14
IV. A NÉMET MÁR NEM FÉR A BŐRÉBEN	19
V. NE SZEGEZZÉTEK KI AZ ÁGYÚKAT!	24
VI. HOL VAGYUNK MÉG AZ UTOLSÓ SZÓTÓL?	29
VII. HOSSZÚ ESTÉK	34
VIII. „KOPJA – DE NEM KAPJA!”	39
IX. FERDINÁND	43
X. KIRÁLYVÁLASZTÁS POZSONYBAN	49
XI. TOMORI KIRÁLYT VÁLASZT	53
XII. A POZSONYIAK SÓJA	58
XIII. FERDINÁND ÉS A JÓ SPANYOL ARANYAK	63
XIV. A KIRÁLYNÉ TÖBBÉ NEM TUD NEVETNI	68
XV. JÁNOS KIRÁLY ÉJI LÁTOGATÁSA	73
XVI. MÁRIA UTOLSÓ TALÁLKOZÁSA JÁNOS KIRÁLYVAL	78
XVII. A VICEKIRÁLYNÉ	83
XVIII. HAMIS ESKÜ A KIRÁLYNÉÉRT	88
XIX. PODVINYAY MEGLENDÍTI A TÖRTÉNELEM KEREKÉT	93
XX. A DOLGOK KIEGYENESEDNEK	98
XXI. LAJOS KIRÁLY UTOLSÓ LÁTOGATÁSA A FÖLD FELETT	103

I. AZ ÖZVEGY KIRÁLYNÉ: „MAGYARORSZÁG SZEGÉNY ASSZONYA”

Vajon hányadik a péntek, amelyet Pozsonyban töltünk, felséges asszony? – kérdezte fújtatva Báthori nádorispán, akinek az ország „három sántái” közül kellett legelsőbb a hordszékbe beleülni, ha látogatóba akart valahová menni. (A másik két „Sánta”: Thurzó uram Trencsénben és Werbőczy, János király kancellárja hír szerint még gyalogszerrel járnak a borbélyhoz megpiócsztatni magukat, Báthori uramat oda is székből vitték, pedig a fürdő itt Pozsonyban csak a város kapuja mellett volt.)

A toronyóra deket vert Szent Márton templomának tornyában, Mária királyné már régen letörle könnyeit, mert tudta, hogy a nádorispán pontosan szokott megérkezni a pénteki ebédhez. A nádorispán azonban nem sokat törődött az elhasznált zsebkendővel; az öregedő, betegeskedő, kövér, már a női nem barátságosságáról is lemondott férfiak egykedvű nyíltságával meresztette a szemét a világszépnek nevezett özvegyné királynéra, és asztmatikusan, mintha mindig nagyon mérges lenne valamiért, fújt bele a bajszába, szakállába.

– Kár pedig minden könnyecseppért, felséges asszony, amely könnyecseppet itt, ebben a hosszú, rabsétára épített szobában elejteget. A spanyolországi futár, ha ugyan közeledik ilyenféle lovag valahol Európában Pozsony felé, egyetlen perccel, egyetlen órával nem jön meg előbb, mint a többi futárok szoktak Granadából jönni. Két hónapig tart ez az utazás, és a futárok, ezek a legnagyobb gazemberek, már csak a cimboraság kedvéért se teszik meg gyorsabban az utat, akármi-lyen paripát ad alájuk Ferdinánd, cseh király offensege, akár V. Károly, a leg hatalmasabb római császár. Kár minden könnyecseppért, felséges asszony, mert a futár amúgy is betér minden útba eső vendégfogadóba, hogy megkérdezze, melyik cimborája járt erre.

E bölcs férfihez mért okoskodás nem nagyon látszott megvigasztalni Máriát, Magyarország özvegyné királynéját. Tovább is csak maga elé nézett ama fátyolba borult tekintettel, mintha valami sűrű esőn át a jövődőt kémlelné. Hol jártak, merre jártak ilyenkor a húszesztendős özvegyasszony gondolatai, azt még Báthori István sem tudta volna megmondani, akinek pedig a pozsonyi számkivetés alatt mindennap volt dolga Máriával.

A nádorispán tehát betegsége miatt dagadozó lábszárait nézegette, amelyek már alig értek a csizmájában. Aztán halkán, mintha csak a szakállának beszélgetne, így dörmögött:

– Nagyon szemtelenek már „Jankuláék”, mióta senkit sem vernek agyon közülük. Azt hallottam, hogy a girbegurba Werbőczy a keselyűarcával meg a nagy ádám-

csutkájával a minap még a hitehagyott Esztergomba is elmerészkedett. Ott jutott csak eszébe, hogy én is itt vagyok a közelben. Sietve ment vissza Budára. Bizony lófarkához kötetném a kapa után ültetett szakállánál fogva, ha megcsíphetném.

– A kontranádorispánt? – kérdezte Mária, anélkül hogy Báthori uramra tekintett volna.

– Kontranádorispán nincs – felelt mély, sűrű indulattal Báthori István, hogy a felbuzgó vére szinte elsötétítette az arcát. – Amíg törvény van Magyarországon, addig én vagyok a nádor! Tudja ezt minden ember Magyarországon, csak nem meri mondani, amíg ily átkozottul szegények vagyunk.

– Már megint a pénzt emlegeti, Báthori uram! – sóhajtott Mária.

– Hát mit emlegessek, amikor a feleségem szilvafáiból kell élnem? Az idén, ebben az átkozott esztendőben, még szilva is csak felényi termett a lengyelországi Skvargán. Szepesben, Abaújban Szapolyai hamis garasaival fizetnek a véka után. Bizony, ha nem volnék nádorispán, nem tudnék mihez fogni a hamis pénzekkel, amelyeket a feleségem lengyel kereskedői hoznak. Így aztán mégiscsak kénytelenek elfogadni a pénzemet ezek a pozsonyi tolvajok.

Mária királyné megszokta a nádorispán panaszait, hisz mindennap hallotta őket. Csak tovább nézegetett a háza főtéri ablakából a Duna-part felé, mintha ebben a fertályórában várná annak a mesebeli hajónak a megérkezését, amelyről annyit álmodott magános sírdogálásai között. De a sáros, havas Duna-parton csak olyan urakat lehetett látni, akik egymás karjába kapaszkodva vagy pedig csizmájuk közé keveredett kardjaiktól nem szabadulhatván, bizonytalan léptekkel méregették az utat egyik halászcsárdától a másikig.

– Horvát nemesek, ezek jöttek el leghamarabb az egybehívott „Rákosra” – dörmögte a nádorispán, amikor az egyik zöld dolmányos nemesember hógolyóbist gyűrván, éppen azt az ablakot vette célba, amelynek földszintes rácsai mögött Báthori uram állott. – Nem ismernek ezek senkit Frangepán és Tahy uramon kívül.

– Úgy érzem, mindketten árulóink – szolt Mária, akinek emberismerete özvegységében olyan hallatlanul kifejlődött, mint asszonyé azóta se Magyarországon.

– Hát igen... Pártunkon voltak, amíg fizetni bírtuk őket, mint ahogy sokan közeledének felénk nyájas farkcsóválással, amíg ráeszmélének ezek a ravasz magyarok, hogy Ferdinánd egy lyukas mogyoróért akarja megvenni Magyarországot. A „szabad királyválasztást” úgy is lehet értelmezni, hogy azt szabad királlyá választani, akinek több pénze van.

Báthori István uramat, mikor Mária néhány esztendő előtt Magyarországba jött, úgy jellemezték a királynő előtt jó barátai, hogy a nádorispán éjjel-nappal részeg. Lehet, hogy abban az időben az volt a szokás, hogy a nádorispánnak olyan szaga legyen, mint valamely ócska, penészes hordódongának, amelyet majd nem sajnál senki, ha a pincék örök rothadásában, csalánba fulladt rákok döglött szagában maga is megemészthődik. De most más világ járta, mióta Báthori István a mohácsi

csatából megmenekedve, az özvegy királyné szolgálatába állott, ahogyan ezt II. Lajos király kérte, amikor utoljára eresztette le önkezeivel arca elé a sisakrostélyt. A nádorispán nem ivott, mert keserves betegség üldözte, lábai megdagadván, alkalmatlanok lettek a járásra, boszorkánynyomás ült szívére, és olyan lyuk támadt nyakán, amilyent a háromélű dákos szokott ütni, amikor levegő után kapkodott. Már az akkori orvostudomány is ama állásponton volt, hogy az ilyen fajta betegségben sínylődő embernek méreg az ital, amely megkergeti, kifárasztja az amúgy is küzdelmes szívet. Ecsedi Báthori István tehát minden felindulás nélkül csóválta a fejét, amikor Mária királyné, téglalakú, fehérre meszelt apácacellához hasonlatos szobájában fel és alá járkálván, arról panaszkodott, hogy a magyarokból kiveszett az önzetlen hazaszeretet.

– Mindenki mirigyos ebben az országban. Az őszbe vegyült, köpcös, vén vitéz, Frangepán Kristóf, aki még a múlt hónapban azt tanácsolta Szapolyainak a székesfejevári gyűlésben, hogy rohanja meg Tatát és Pozsonyt, míg ő négyezer rablóval betör Ausztriába, jelenleg a mi pártunkon van még, de már nagyon nyugtalankodik amaz ötezer tallérnyi ajándék harmadik részletének az elmaradása miatt. Ugyancsak tartozik az ígért pénzzel Ferdinánd offensége Tahy uramnak és a köpcsényi Batthyánnak, a horvát bánnak is. Nem csoda, hogy ezek az urak megint csak a régi gazdájuk, Szapolyai Jankó felé pislogatnak. A királyoknak meg kell tartani azt, amit ígérnek. Nem lehet minden pénzt a Lengyelországba vagy Velencébe küldött követek tarsolyába tenni, mert idebent az országban válik el, hogy ki lesz a magyar király.

– És Báthori uram? – kérdezte most Mária, összefont kezével, kiegyenesedve természetben, kerekre nyitott szürke szemével megállván a nádorispán előtt.

Az pedig így felelt a gallérből:

– Én fogadalmat tettem felséges asszonyunk, hogy Ferdinánd offenségét magyar királlyá választom. Ezt a fogadalmat ecsedi Báthori meg is tartja. Igaz, hogy még csak nem is láttam Ferdinándot két szememmel, talán nem is fogom már őt láthatni, de ígéretet tettem, mert a törvény így parancsolja. Szent István királyunk utóda, Péter óta már többször előfordult, hogy a magyar koronát a fejedelmi női ág révén örökölték a magyar királyok, akár mint is forgatja kígyónyelvét ama sánta kancellár, Werbőczy uram, aki előbb-utóbb megszökik Szapolyai Jankó rábízott aranypecsétjével, mert azt mondják, hogy ez a pecsét valódi aranyból van.

Az udvaron akkor csengetés hangzott fel, mint valamely főúri lakban, amely az imént elhangzott déli harangszó után, Szent Márton mindenkit ebédre invitáló harangja után a fejedelmi asztal vendégeit hívta az étkezéshez.

Mária királyné a bicegő, tántorgó nádorispán hóna alá nyúlt. Báthori kiegyenesedett a királynői kéz érintésére, és így szólt:

– De azt nem mondtam, hogy Ferdinánd úrtól én megkaptam volna az ígért járandóságomat! – S hagyta magát az ebédlő felé vezetni. – Korántsem kaptam még csak annyit sem, mint Batthyány Ferenc uram, aki a megalkudott ötezer

aranyból már hármat zsebre vágott, az elmaradt kétezer miatt pedig áruláson töri a fejét.

– Menjünk már, nádorispán uram, az urak várnak az ebédlőben – biztatgatta a királyné a hirtelen felállástól röviden és fuldokolva lélegző Báthori uramat. – (Honnan tudná egy húszéves menyecske az öregurak betegségeit, amelyektől néha megmozdulni sem tudnak?)

– Szarvashúst kellene ennem, mégpedig a szarvas patájából valót, amely patával a szarvas a fülét szokta vakargatni. Az jó a szívbetegség ellen – vélekedett a nádor, még mindig a karosszék támlájába, valamint a királynő őfelsége karjába kapaszkodva. – És imhol a fősvény pozsonyi polgárok megszokott pénteki ebédjét kell megint végigennem, amelyet azért küldenek felségednek, hogy a magyarokkal fel ne hányassa a városukat. Szinte látom Vischer polgármester uramat, amint a város számadási könyvébe a mai napról bejegyzi: küldtünk ajándékba az özvegy királynénak egy nagy csukát, öt font menyhalat, kárászt, süllőt, potykát... hogy a polgármester úr meg nem unta már ezeket a folytonos péntekteket. Nálunk, a Nyírben, ott az ecsedi láp környékén ilyenkor, András napja táján, már befagynak az állóvizek. A csikászok azokban a nádfonatú hátikosarakban hozzák az apró, fekete csikokat, amely kasokon még itt-ott érződik az ertelen hónapok rákszága. Nincs is jobb eledel a világon, mint a nyírbátori káposztaleves apró tiszai csikkal! Hát még a tiszai kecsége mennyi mondanivalót tud az ősmagyarokról, akik a Tisza forrásainál itatták meg lovaikat! Ha már hal, szülessen a bércek között, ne pedig ólmos homokmederben, ahol a lusta potyka várja a februárt.

Miután nádorispán uram emígy kifejezést adott magában rejtegetett gondolatainak (amelyekből bizony királynő őfelsége legfeljebb annyit értett, hogy az ő híres, böjtös ebédei nem mindenkit elégítenek ki, akik másfelé is ettek meg ittak Magyarország folyóiból), Mária nyájasan, diplomatikus mosollyal nézett a kipirosodott arculatú Báthori Istvánra.

– Majd ha Ferdinánd bátyám hatalma kiterjed a Tiszáig, mi is másféle pénteki ebédeket eszünk. De ott most másnak halásszák a csikot; a feltolakodott királynak.

– Ha ugyan megérkeznek valaha azok a futárok, akik Granadából száz– meg százezer aranyakat hoznak – felelt az ajtó felé lépven a nádorispán. – Én már csak megmaradok régi bútordarabnak felséged mellett. De mit csináljunk azokkal, akik a legszebb halban is mindig csak a szálkát keresik?

II. A SZEGÉNY ASSZONY VENDÉGEI

Az ember azt hinné, hogy az olyan szegény asszonyt, amilyen szegény Mária királyné volt Pozsonyban, elkerülik a vendégek, hiszen ahol nincs, ott ne keres, mondta már akkoriban a felvidéki bölcsesség. De hátha akadtak még olyan magyar urak is, akik a királyuknál is szegényebbek voltak, mert mindenüket elveszítették Moháccsal vagy a fejérvári „Rákos”-sal, amikor is gazdag székeikbe és birtokaikba új gazdákat ültetett be „Jankula” vajda? Talán itt, az özvegy királyné körül valami majd csak történik, hogy egyszer visszatérhet Budára, és aki ezt kívárantha kopadozó állal, majd csak megtalálja jutalmát. Hát az ilyenfajta vendégeknek nagyon jó volt még a Spanyolország felől szálladozó reménykedés is az útban levő aranyokról, hát még a pozsonyi polgármester halai, amelyeket a valóságban feltálatlak vala az asztalra, egyszer sülve, másszor főlve, hogy el ne unja magát a vendég.

Mióta Báthori nádorispán uram nem bírta a lábát, a jószívű királyné a maga szobája mellé helyezte a ház ebédlőjét. Igaz, hogy a vendégek késő délutánig az asztalnál maradtak, mert úgy látszott, hogy ilyenkor esett legjobban a beszélgetés, a királynénak akarva, nem akarva meg kellett hallani egy-egy hangos szót, de hát ez se volt olyan nagy baj, mert még senki sem látott olyan asszonyt, aki bedugta volna a fülét ama mondanivalók meghallása előtt, amelyeket az ő távollétében a férfiak egymás között beszélgetnek.

A vendégek már mind elfoglalták a helyüket, mire a királyné öfelsége a nádorispán karjába kapaszkodva megérkezett. A királyné ugyanis azzal is dokumentálta vezeklési és özvegyi állapotát, hogy a Budán szokásos udvari ceremóniákat Pozsonyban felfüggesztette. Édesanyja akart lenni minden magyar embernek, aki megmaradt az ő hívének – mondogatá.

Az asztal egyik oldalán ültek az egyházi férfiak, mert itt egymás között semmiféle illetlen beszédnek, sugdolózásnak nem voltak kiszolgáltatva. Beszélhettek egymás között egyházi dolgaikról, anélkül hogy tudatlan, ételes száj beleszólt volna. Itt ült a királyné jobbán Szalaházy Tamás, a veszprémi püspök, a magyar királynék örökös püspöke, aki a szentséges lelkek üdvösségére már itt a földön aranygalként vigyázott. Arcáról, kezéről rég lemosta a püspök úr a mohácsi csata kormát, vérét. Kegyes szegénységben, de püspöki ornátusban ült királynéja jobbán, és mindig volt valamely békítő mondanivalója, mikor a vele szemközt ülő nádorispán szemei forogni kezdtek, részint a szagató testi fájdalomtól, részint a lelki kínoktól.

Most például – mielőtt Báthori István megtehetné volna a maga megjegyzését a pozsonyiak hallevesére, amelyet valóban a legszigorúbb böjtös szabályok szerint főztek meg a takarékos polgárok – a veszprémi püspök, fehér kezét megemelve, így szólott:

– Nem tudom, hogy vajon eljutott már a híre e ház falai közé annak az eseménynek, hogy Szapolyai János, akit mi itt joggal vagy jogtalanul Magyarország feltolakodott királyának szoktunk emlegetni, a telet Esztergomban töltendi Várdai Pál esztergomi érsek vendégségében, akinek érseki megerősítése azonban Rómából még mindig nem érkezett meg?

– Tudjuk – felelt a nádorispán, és a hallevest úgy megkavargatta, mintha valamely ellenséget keresne benne. – Mindent tudunk. A vajda úr azért költözött Esztergomba, hogy innen fenyegetse Katalin király módjára a Komáromba egybehívott „Rákost”, amelyen majd koronáját veszik őkegyelmének, ha ugyan a fejét meg-hagyják.

– Ámde a „Rákost” azóta Pozsonyba hirdeté nádorispán uram – szólalt meg a veszprémi püspök, hogy újabb beszédre adjon alkalmat az indulatos nádornak, ilyenformán elterelje figyelmét a pénteki ebédre.

– Mert féltettem ezeket a pipogya horvátokat, dunántúliakat, akik a Rákost még manapság is Rágucsnak mondják, hogy Esztergom közelsége miatt Komáromban nem mernek majd a törvényes királyra szavazni. Ott hallgatózik Zápolya a kulcslyuknál, amilyen megalázó helyzetet egy vérbeli magyar úr még magáért a szent koronáért se vállalna. De ennek a „tót királynak” mindegy, nem hiába nevezik őt „festett királynak”, sohasem változik az arca. Jöjjön ide Pozsonyba, a „Rákosra” Zápolya, ha mer! Egymagam öszvér farkával verem ki őlkelmét a városból.

– No, de a követeit útnak indítá – szól nagy óvatosan a veszprémi püspök, miután engedelmet kérőleg nézett fel őfelségére, a királynéra, s miután néhány hatalmas halszállkát távolított el a szájából.

– Hallottuk! – kiáltott Báthori uram. – A sánta Werbőczy Bánffy János és András prépost indultak útnak, de a Sánta már az első faluban kólikát kapott, nem szeret oda jönni, ahol én vagyok. Talán még besötétedés előtt itt lesznek őkelméek – mond a nádor, megnyomkodva a szavakat, mint valami titkos fenyegetéseket, és vérben úszó szemeit a királyné felé fordította.

A királyné szomorú arcán el nem titkolható mosoly suhant át, mert hiszen az asszonyok a trónuson is asszonyok maradnak. Jól tudta ő azt, hogy milyen célból jönnek az esztergomi követek. Megint csak az özvegyi kezét kéri Szapolyai, annyi visszautasítás után készen az új kosárra. A királyné önfeledt mosolyára még sötétebb lett a nádorispán arca. Az a háromszögletű lyuk a nyakán hevesen lüktetni kezdett, mintha valamely nagy mondanivalóra készülődne. Mária már ismerte ezeket a kitöréseket, amelyeket másnap aztán Báthori uram bánt meg legjobban, hogy még sánta lábaival sem sajnált a királynétól térden állva bocsánatot kérni. Mária tehát még mindig mosolyogva fordult a nádorispán felé, és halkán így szólt:

– Mondja, Báthori, micsodám maga nekem? Az apám, a férjem vagy a szeretőm, hogy minden dolgomba beleártja magát?

Így szólt a királyné, és az asztal végén ülők ugyancsak csodálkozhattak, hogy miért dugta oly mélyen tányérjába nádorispán uram az arcát, mintha csak a halak

szálkái érdekelnék ezen a világon. Ha valaki az asztal alá bújt volna, észrevehetné, hogy mily dühösen táncoltatja a nádor egyébként mozdulatlanságra kárhoztott térdeit. A pozsonyiak pénteki ebédjére azonban nem volt több megjegyzése Báthori uramnak.

De hát ültek a veszprémi püspök során még más egyházi férfiak is, akik választékos beszédeikkel, finom magatartásukkal tudvalevőleg a legpéntekibb ebédet is élvezhetővé tudják tenni. Itt volt mindjárt a székesfejérvári örkanonok, Gerendy Miklós, aki szürke szemű, nagy orrú, szabálytalan arculatú férfiú volt, mint valami örök vidámságra született ember, aki mindjárt megnevelteti hallgatóságát, amint a száját kinyitja, holott mindig olyan halkán, elgondolkozva beszélt, mint ősszel a madár. (Nem csoda, hogy fiatalon halt meg.) A királyné mulattatására most ő rukkolt elő, igaz, hogy kissé félszegen, mintha csupán valamely ceremóniának tenne eleget:

– Habár péntek, a holtak emléknapja van, mégiscsak az örökké lévő magyar Szent Koronáról, Szent István koronájáról volnának híreim, ha ugyan felséged még nem hallotta volna őket – kezdé az örkanonok, szelíd, figyelmező, szinte lélekbe néző gömbölyű szemeit a királyné felé fordítva, miközben eltolta maga elől a poharat és tányért, amelyeket éppen akkor töltött meg Krizsanics Gáspár, a szomszédja, egy horvátországi zárda küldötte, aki nem szerette maga körül sem az üres poharakat, sem az üres tányérokat – mégiscsak mulatni jött Magyarországra, akármilyen gyászosak voltak is a magyar atyafiak.

A királyné előrehajolva figyelt az egyébként hallgatag, a maga szomorúságával eltelt fiatal kanonokra. Így szólt:

– A Szent Koronáról annyit hallottunk, hogy Székesfejérvárott alighogy levevé azt Podmaniczky uram, a nyitrai püspök János vajda fejről, Perényi Péter birtokába került, aki még akkor sem adá vissza azt kezéből, amikor Zápolya őt temesi ispánból erdélyi vajdává kinevezte. Adatott neki ezer forintot Bártfa, Lőcse és Szeben városok adóiból, valamint egy mezei ágyút, azaz tarackot. De Perényi Péternek mindez kevés volt a Szent Koronáért, és éjszaka, titkon elhagyta Székesfejérvárt, mert állítólag törökök megrohanásától féltette a várost.

Az asztalnál ülő urak felfigyeltek a királyné szavaira, mert ritkaság volt, hogy a királyné ennyit beszéljen valamely hívével. Az udvari ceremóniákat elmulaszthatta a balsors, de Mária mindvégig megmaradott kevés szavú királynénak. A hallgatag Gerendy azonban mindig a kivételek közé számított, szürke szemében már másvilági képek tükröződtek, amikor néha heteken át hallgatott az udvari ebédeknél, amely események idején nem sokban különbözött a szarkafészekről.

Gerendy így szólt:

– Néhány nap előtt ama zarándokok egyike keresett fel, amely zarándokoktól mostanában sűrűbbek a magyar országutak, mint egykor vetés és aratás idején a madárijesztőktől voltak. Mennek ezek a bizonytalan emberek Budáról Pozsonyba, Erdélyből Bécsbe, mindenütt mutatkoznak, ahol a királyok ebédeket főzetnek. Ide, Pozsonyba ugyan hiába jött ökelme, de egy lyukas saruért mégiscsak elmondá a magyar korona vándorlásának történetét. Hát ez a Perényi Péter nem bizonyult

annak az embernek, akinek őt Szapolyai János hitte. Bizony, nem igyekezett a koronával Visegrádra, a szokásos rejtekhelyre, mert nézete szerint már sokkal többet tudtak a rejtekhelyről, mint az kívánatos. Így többek között némely fehérepek is, akiknek segítségével Perényi fiatalúr a koronát Szapolyai Jánosnak megszerezte.

A vitézek oldalán ülő urak közül éppen a legvénebbek tették le a tányér szélére a kanalat, hogy felkiáltsanak:

– Neveket is szeretnénk hallani, főtisztelendő úr!

A királyné kegyelmezően intett lilium alakú kezével, amelyen csak egyetlen gyűrű maradt meg, II. Lajos karikagyűrűje. A kanonok így folytatta:

– Perényi Péter tehát Budán csak éppen annyi ideig mutatkozott, amíg Szent Kelemen pápa napján az udvari írnokok kiállították neki az adománylevelet János, Isten kegyelméből Magyar–, Dalmát–, Horvát– stb. országok királyának a nevében, aztán teherhordó lovak hátára kötözve a Szent Koronát és a hozzá tartozókat, sietve elhagyá Budát. Még csak a megkoronázott Szapolyai Jánosnak sem jelentette be, hogy merre menekül kincsével, amelynek eltűntével többé nem lehet magyar királyt koronázni.

A vitézség oldalán most Thurzó Elek királyi főtárnokmester szólalt meg, amit ritkán engedhetett meg magának őkegyelme, mióta üres volt a kincstár:

– Farkas alatt gyapjat rúg a farkas, mindenki egy, amikor a mezőőr tapodja ki előre az utat a tolvajoknak.

– Hát Perényi uram igen jól ismerheti azt, akivel éppen dolga van, mert a Tiszántúlig meg sem állott, pedig Budán azt a neszt hagyta maga után, hogy Baranyába, Siklós várába viszi a koronát – folytatta a kanonok. – Őkelme azonban egyenesen Abaújnak vette az útját, mégpedig amaz őserdővel borított hegláncolatnak, amely Abaújt Zempléntől elválasztja. Tudott itt egy várat, a Füzér-várat a Préda-hegy tetején, amely vár valamely öreg, elégedetlen, tűz mellett gunnyasztó nemesember tulajdona volt, ahová a varjakon kívül más látogató sohasem tévedt. Hát ide, ebbe az Istentől, embertől elhagyott várba vitte a magyar Szent Koronát Perényi Péter. Most aztán keresheti az, akinek kedve van hozzá, hogy egy tűt megtaláljon a szénaboglyában. Ha Perényi uramat agyonverik Eperjesen az ezer pengő behajtása közben, bizony századok is elmúlhatnak, amíg a magyar koronát Füzér várában megtalálják.

Thurzó Elek, aki inkább szeretett közbeszólások formájában beszélni, mint véleményt hosszú szavakkal mondogatni, mert a hosszú gyertya is akkor világít jobban, amikor megrövidül, megint csak megszólalt a vitézség oldalán:

– Tehát Perényi Péter a Préda-hegyek közé hurcolta a nagy prédát, a Füzér-várba rejtette el a magyarok királyainak aranyfüzérét

Mert a szójátékokat már abban az időben is kedvelték némelyek.

A királyné, mintha csak ama bizonyos kérőket várná, kipillantott az ablakon, eztán felállott az asztaltól.

III. ÚJ URAK ÉS ÚJ ZSIDÓK A SZEMHATÁRON

A királyné asztalbontásával korántsem oszlottak szét a pozsonyi ebédlő vendégei, hiszen voltaképpen akkor kezdődtek az őszinte, barátságos vagy ellenséges megbeszélések, amikor az urak egymás között maradtak. (Mária királyné, mióta Orbánc, esztergomi várnagy huszáraival elraboltatta tizenkét udvarhölgyét, és azok oly szívesen lettek a huszárok rabjai, miután Mohács után a törökök amúgy is bevezették a nőrablás szokását – a királyné nem tartott maga mellett udvari frajjoikat. Elég erősnek érezte magát, hogy egyedül is ellehessen a szomorú gondolataival.)

Magyarországon már akkoriban is több dolgot döntöttek el fehér asztal mellett, mint a zöld posztónál. Különösen nagy becse volt a baráti érületnek Mohács után, amikor az ország két részre szakadt. Egymást bátorították a csüggedők, a bátorításhoz pedig nagyon jó volt az udvari ház ebéd utáni hangulata, amikor százszor is megbeszélték helyzetüket azok az urak, akik Máriához, illetve Ferdinánd úrhoz pártoltak, amint egy kártyára téve fel a maguk és a családjuk jövődjét. Vajon ki mert volna bízni Szapolyai szavában vagy jóindulatában, ha a kocka fordul?

A királyné elsuhogása után, amelyet bizony nagy szomorúsággal nézett az asztal végéről néhány fiatalabb vitéz, így ama András deák is, akit valamely váratlan körülmény vonzott Pozsonyba, holott mindenki tudta róla, hogy Szapolyai zsoldjában áll és kémkedik, a nádorispán megengedett magának egy kisebb kancsóval a pozsonyiak borából, amit sem a királyné, sem a felesége jelenlétében nem merészelt, mert az orvosok a lábán keletkezett daganatok miatt eltiltották a bortól.

– Ma reggel mintha lappadt volna a bal lábam – mondta Báthori uram, és az elfogyasztott halat megúsztotta.

Oláh Miklós, aki akkoriban még csak az esztergomi főesperesi címet viselte, de ráncos, avult könyvlapokhoz hasonlatos, tudós arcával, szívбайos tekintetű szemével, fájdalmas mosolyával, bölcs nyugalomával általában tiszteletben volt még ebéd után is, csendesesen beszélt a szomszédjához, Brodaricshoz, ama szerémi püspökhöz, aki még mindig nem tudott megszokni a fehér asztal mellett és jó ruhában, miután hetekig bujdosott a Bakony-erdőségben, és egy pár saruban és rongyos szál köpenyegben érkezett Pozsonyba. Brodarics, a királyné kancellárja, éjszakánként még mindig kiugrott ágyából, és menekülni akart, mint röviddel azelőtt a bakonyi rablók elől. Bármily halkan kezelte a szót a ráncos homlokú aszkéta, az urak egyenként elhallgattak, hogy Oláh Miklós szavaira figyelhessenek.

– Főtsiztelendő és nagyságos uram – kezdte a főesperes a püspökhöz intézve a szót, holott az egykori szerémségi püspök a kiállott viszontagságoktól még mindig idegesen kapkodta a fejét –, az én logikám szerint elkövetkezett annak az ideje, hogy végre a mi dolgunk is jobbra forduljon. Az Úr meghallgatta buzgó imádságainkat, beletekintett családság nélküli lelkünkbe, és angyalai útján tanácsot adott Ferdinánd őfenségének, aki életének jó részét azzal tölti, hogy az ő zsámolyán térdepel, mint egy fogadalmat tett szerzetes. Ferdinánd őfensége ügyeit az angyalok vették pártfogásukba, amit már abból is láthatunk, hogy Istennek segédelmével és a gonosz furfangja nélkül választották meg cseh királlyá, habár ott Szapolyai Jánosnak hatalmas és gazdag barátai vannak. A második jeladás, amely ugyancsak olyan messziségből jött, ahová a mi véges elménk nem érhet, a második jeladás, hogy Szapolyai, a betolakodott király, elveszíté minden eddigi bátorságát, gonoszság szülte akaraterejével, kegyetlenséggel határos elszántságát. Meggyávította a pozsegai címerben levő medve. Tenni csak annyit merészel, mint egy festett báb, amelyet komédiások városról városra hordanak, mert a bábnak nincs maradása egy helyben, fél, hogy észreveszik disznó szőrével és a földi szalmával kitömött lényegét.

Brodarics, mint vérbeli udvari ember, minden idegessége mellett is jól figyelt a nagyeszűnek mondott főesperes szavaira, így szólott:

– Ámde mit jelentenek az új kinevezések, amelyeket Szapolyai híveinek küldött? Vajon nem új barátokat és nekünk nem új ellenségeket?

– A háborúban szoktak ilyen kinevezések lenni – felelt Oláh Miklós. – Az nem jelent többet, mint a Dózsa Györgyé, akit parasztkirálynak csúfoltak, amíg ugyanez a Zápolya, Zsarnó alól menekülve a pogány elől, dühében kegyetlenül végzett a parasztkirályal. A háborúban mindenki olyan úr, amilyent vitézségénél, lelkierejénél fogva magának akar. Most is háború van.

A szerémi püspök mintha nem értette volna az esztergomi főesperes szavait, amelyeket az olyan titokzatosságba burkolt, mintha valóban kémek is ültek volna az asztalnál, akik fülüket hegyezve megjegyzik, megbillagozzák a nekik tetsző szavakat, hogy aztán értékes gyapjúként vigyék a vásárba.

– A kinevezéseket kérdeztem, főesperes uram, amelyeket mégiscsak jó kártyákra írnak fel az írnokok, és megfelelő kocsikenőcs ellenében arra is vállalkoznak, hogy hibátlanul kerüljön a pecsét az okirat alá. Az új kinevezések, amelyeknek hírével most tele van az ország...

– Csak Pozsony – felelt csendesen Oláh Miklós –, mert Pozsonyban külön kéménye van a budai híreknek. A mi igazságos, törvényes harcunkban nem jelent az semmit, hogy Várdai Pál uram Egerből Esztergomba költözött érseki rangjában. Erdődy Simon zágrábi püspökből egri püspökké lépett elő, mégis titkon a mi pártunkon van. Hiába tette meg Szapolyai uram Czibak Imrét váradi, Sulyok Györgyöt pécsi, Podmaniczky Istvánt nyitrai, Homonnay Gábort győri, a százötven kilós szerencsi kolostorfőnököt, Gerván Jánost csanádi, Jozefics Ferencet zenggi püspökké, főpapjaink feleszmélnek nyomban, amint a legkatolikusabb Habsburg,

első Ferdinándunk átlép a határon, és Istenbe vetett bizodalommal, emberek törvényei alapján birtokába veszi Magyarországot.

– Vajon mikor kerül sor az én szegény szerémségi híveimre? – sóhajtott fel őszinte aggodalommal Brodarics.

– Ki lesz a lelkiatyjuk, ha én egyszer szemet szúrok Szapolyai uram kiismerhetetlen gondolataiban?

– Ezek a gondolatok nagyon is megfeythetők, amióta Szapolyai uram megmutatja igazi belsejét: a zsarnói csata megfutamodóját, a parasztok gyilkosát, a gyermekora óta javíthatatlan bajkeverőt. Már régi, szép királyaink múltjából tudjuk, hogy attól az időtől kezdve, miután István koronája homlokukat érintette, lelkük nagysága, gondolataiknak terjedelme, bölcsességüknek mustármagva megnövekedett, és égbe röppenő sasok lettek érzelmeikben. Míg ez a király, akit kétségen kívül megkoronáztak amaz angyali koronával, hitét, bátorságát, önbizalmát veszítve, mint a bűnös bűntudatával, jár-ke azóta országában. Mint mondják: lelki kínjaiban hetekig nem merészelt Székesfejervárról a prépostság házából elmozdulni, és minden este felkérte a papokat, hogy egész éjszakán át imádkozzanak lelki nyugalmaért a koronázó főoltár előtt, hiába noszogatták vala hívei, hogy a koronázás után régi királyaink szokása szerint hagyná el az ünnepekben és árulásban fáradt várost. Nem bír vala Nagyboldogasszony templomának környékéről eltávolodni, mint a tolvaj, ki megbánta tettét. Ah, ilyenkor mit sem használ az imádkozás, az Úr füle felé vezető utat benőtte a hínár, amelyben csak a Gonosz tud eligazodni. És most a biztos Budáról a bizonytalan Esztergomba veszi menekvő útját, amely várost az imént árulták el. Mintha nem ismerné a régi mondást, hogy szeget szeggel vernek, az áruló patkó szegeiből új áruló növekedik.

Az urak csendes fejbólintásokkal hallgatták a kritikusképű főesperes szavait (akinek arca mindig olyan furcsán borús volt, mint az égboltozat, amely alatt aggodalmasan hajtják le fejüket a nyájak), csak Báthori István, az ország nádorispánja látta helyénvalónak, hogy néhány szóval válaszoljon a főesperesnek:

– Azt mondhatnám, hogy az egyházi kinevezésekhez nekünk, az egyházi pályáról lemaradt uraknak csak annyiban van közünk, hogy mi felelünk főpapjaink hazafiságáról, hűségéről és vagyonáról. Róma dönt, mi a római döntés előtt térdet hajtunk. A pápai biztosok majd megjönnek a maguk híreivel, vajon az új püspökök méltók-e helyeikre? Én csak annyiban látom az idők kedvezését a mi oldalunkon, hogy a közismert kinevezéseken kívül a törvényhozói pályán is olyan változásokat tapasztaltunk, amely változás éppen elegendő ahhoz, hogy nyakát szegje miattuk egy még királyibb király is, mint „Jankula”. Itt van mindjárt Werbőczy István kinevezése királyi titkos kancellárrá! Ugyebár, ismerjük a vén törvényfacsarót, bővebben nem kell jellemeznem sántikálását. Ez az ember egy álsánta. Nagyon is tud futamodni, ha arra kerül a sor. A sánta emberek béketűrése, lemondása, megnyugvása, hűsége és helyszeretete hiányzik ebből az emberből, csupán a kapzsi bírvágy miatt sodorja ki bajszát és szakállát, mint egy vén kakas, aki már csak a budai szemétdombon tudja elhitetni, hogy még hangja van.

– Frangepán lett a horvát bán Batthyány Ferenc helyett – szólalt meg Thurzó uram kivörösödött orcával, mert hiszen ember volt ő is, és nem minden irigység nélkül. – A mi Sopronunkba tették meg főispánnak. Szerencsére, van Sopronban ötszáz gyalogos katonánk. Igaz, hogy csak zsoldosok, de vitézlő-vitéz nemesembereket ma nem lehet kapni abból a célból, hogy préda nélkül üssenek táborn.

– És „nagyságos” Tornallyay Jakabot nevezték ki királyi kincstartónak – szólalt meg egy eddig soha nem hallott metsző hang, mint valamely sirálykiáltás a tábla végeiről. Vingárti Horváth István volt, a főkonyhamester, akiről a pozsonyi nagy szegénységben senki sem gondolhatta volna, hogy a királyné konyhájának mindennapi ebédjein, valamint a szakácskodó asszonyokat és férfiakat is unalmas óráikban elmulattató beszédeken kívül másra is volna esze. Ő volt az az ember, aki legnyájasabban tudott kosarat adni Szapolyai kőrőinek a királyné nevében, mert az ember, véleménye szerint, tudatlanabb még a pulykánál is, nem veszi észre, amikor torkát elvágják. De ugyancsak ő győzte meg a nehézkes pozsonyi kereskedőket arról az állapotról is, hogy semmiképpen nem csinálnak rossz üzletet, ha Mária királynénak hiteleznek. „Amely percben akarunk, akkor megyünk férjhez a dúsgazdag Zápolyához” – mondogatta a kereskedőknek. „A festett királyhoz” – mormogta magában, és délvidéki ember módjára nem sajnált néhány babonás jelet tenni.

Magyarország akkoriban (talán azóta is) kis falu volt, ahol minden ember ismerte egymást. Hogyne tudták volna, hogy ki az a Tornallyay, aki ezentúl az új király jövedelmeit, jószágait, adóit teljes hatalommal és tekintéllyel kezelendi.

– Felvitte a dolgát a zsidó! – kiáltott fel Pekry Lajos, mint afféle régi világbeli budai ember, aki abban növekedett fel, hogy a zsidókat, éppen II. Lajos király uzorásai miatt, gyűlölni kell. De Báthori uram hirtelen letette a boroskupát, amelyet felhajtott volna, mielőtt borbélyát a városi fürdőben újabb fájdalmaival meglátogatná.

– Urak, ezentúl szó se legyen a zsidókról ennél az asztalnál, a királyné őfelsége az ő páratlan eszélyességével legutóbb azt gondolta ki, hogy a zsidókra szükség van Magyarországon, csak éppen a körmükre kell nézni. Kilencvenes-százas kamatnál nem szabad nekik többet engedélyezni, mert elbázzák magukat, hogy nem bírnak velük. Legutóbb éppen a bajban levő Sopron kivert zsidóinak adott engedelmet, hogy katonai védelem alatt visszatérhessenek városukba, és elfoglalják régi házaikat. Azt hinnétek, hogy a régi soproni adósok nagyon megijedtek a visszatérő zsidóktól? Dehogyan. Újabb kölcsönöket vettek fel a viszontlátás örömeire. Hát ezentúl csak hagyjuk békében azokat az embereket, akik még némi pénzmagot meg tudnak menteni „Jankula” elől.

Csak nagyon kevesen, így Gerendy örkanonok, valamint Oláh Miklós mosolyogtak a nádorispán szavain. Ki tudná, mire gondoltak a bajszuk alatt, a szakálluk felett? Vingárti Horváth, a főasztalnok, mentegetőzve mondta a szomszédjainak:

– Hiszen minket is sokszor kisegítettek a pozsonyi zsidók, amíg a királyné parancsára el nem kergették őket.

A nádorispán felállott. A gyaloghintók emberei az ajtónál álltak. Pénteki ebéd után leghasznosabb a piócázás. Vajon meddig tart még ez a keserves élet, amelyben egy borbély fecsegése a vigasztalódás?

IV. A NÉMET MÁR NEM FÉR A BŐRÉBEN

De hát meg volt írva erről a péntekről, hogy Báthori nádorispán sehogy se juthasson el a nyugati városkapunál levő fürdőig, pedig fuldoklásai miatt minden éjszaka felfogadta magában, hogy másnap megpiócaztatja magát a borbélyokkal – ha az állam ügyei megengedik. De még az olyan nagyeszű, messze látó férfiú is, mint ecsedi Báthori István, bizony néha egészen apró-cseprő dolgok miatt felejtkezett meg vala a maga egészsége ápolásáról, holott az embernek végeredményében nincs egyebe, mint az egészsége. A vérfellegmentes tiszta agyvelőt, a vér nyugodalmas csörgedezését, valamint a zavartalan álmot a kényelmes emésztés révén: nem pótolhatja semmiféle állami esemény. A váratlan öröm, de az éjszakából lelapadt szomorúság is mind csak azért van, hogy az embernek az életét megrövidítse.

Alighogy kifordultak a királyné házának kapuján a gyaloghintók, lassú, csónakostempóban cipelvén farkasbőr bundákba burkolt nádorispán uramat a havas, locspocsos időben (amelyet emberemlékezet óta szokásos szidalmazni, mégsem akar megváltozni, kilesi a maga idejét, ahol egy kis rés van a kalendáriumban a Szent András-hó végére eső fagyos és enyhe napok között), ugyanakkor a Szent Márton tornyának szomszédságából elindult egy másik gyaloghintó is, mintha a nádorispánra várakozott volna.

– Hű, itt van megint a vén Sibrik! – kiáltott fel a nádorispán, amikor a gyaloghintót megeredni látta. – Gyorsan hajtsatok, emberek!

Ez a szarvaskendi Sibrik volt az, aki csak azért tartott házat Pozsonyban, hogy ott megszállhatván falusi birtokáról jövet, mindig másik párton legyen, mint pozsonyi ismerősei. Öreg bakonyi vadmacska volt a földesuraság, akinek ősei már a honfoglalás idejében telepedtek meg Szarvaskenden, leginkább csak a vitatkozás mulattatta. Pedig talán nem is éppen azt akarta bizonyítani vitatkozásaival, hogy ő maga milyen okos ember, hanem leginkább annak a dokumentálására igyekezett a disputáival, hogy ellenfele milyen oktalan. Volt Ferdinánd-párti, volt Szapolyai-párti, német vagy magyar, amint a disputa iránya kívánta. A nádorispánt naphosszat ablakából leste, hogy elmeheessen vele a fürdőbe vitatkozni, habár soványsága, inassága folytán a pióca nemigen ragadt meg rajta. Nagyon is sós volt a vére, mint az okoskodó embereké.

– Utol kell érni a nádorispán úr hintóját! – parancsolta a vén vadmacska, és macskaszőr bundáját – amelyet akkor szerzett, amikor a Bakony szélén a vadmacskák valóban megtámadták, amikor a felesége elcsábított cicájának a visszaszerzése dolgában járt – panyókára vetette a vállán, hogy ezzel is könnyítse a teherhordók munkáját. A szarvaskendi inasok valóban utol is érték Báthori uram hintóját, mielőtt az eltűnhetett volna valamely kanyargós utcácskában vagy pedig kapualjban, amelynek a kijáratát csak a vérbeli pozsonyiak ismerték.

A két gyaloghintó egymás mellett haladt, Báthori uram úgy dugdosta érett tengericsőhöz hasonlatos orrát a bundagallérba, mintha emberfeletti álmoság lepte volna meg. De a szomszédjából, a gyaloghintó mélységéből már felreccsent az a trombitahang, amely elől menekedtek a békességet, jó emésztést, csendes álmot kedvelő fülek.

Szarvaskendi Sibrik az akkoriban szokásos költői versezettel kezdte:

*Non milli si linguae centum sint, oraue centum
ferrea vox, aptis voleam comprehendere verbis.*

Ami magyarul körülbelül ennyit jelentett:

*Ha száz nyelvem és száz ajkam
volna acélhanggal,
mégsem bírnám előadni
alkalmas szavakkal.*

A nádorispán nagyot hallgatott a bundagallérban. Feltette magában, hogy nem felel az öreg Sibriknek, már csak a nyugodalmas fürdőzés szempontjából sem, amúgy is elég vért kiszívna belőle az éhes piócák, még ha nem is forralja fel húsle vessé a vérét. De a szarvaskendi földesúr nem hagyta magát, és mankónak is használt fokosával átkopogtatott a szomszédjában futamodó gyaloghintóba:

– Te Báthori István, te ország esze, te megváltó vagy Júdás, aki most a magyar nemzet sorsát irányítod, hát te mondd meg nekem: hogy most mi lesz? Hol van a vége e történelmi korszaknak, amelynek napfogyatkozását mi, régi magyar urak minden szemünkkel láthatjuk II. Lajos halála óta, de maga a nemzet, a föld népe oly mozdulatlan, mint az ugar így télho felé, mióta Szent István nyugodalmat parancsolt neki? Te Báthori, te fájdalmas gondolata a magyarságnak, aki otthon ülés helyett borbélyok tudatlanságával is hosszabbítgatnád az életedet, mintha nem volna előre kiszabva csontjaidnak és velőidnek tartalmassága... Te ecsedi, aki kínzókamrabeli orvosok tanácsára lemondta életednek örömeiről: a zsíros koncokról és a zsírokkal birkózó, olajnehézségű borokról, asszonyokról és tavaszi lányokról, harci nótákról, amelyekbe belehalhat az ember, és a pohárköszöntőkről, amelyekben a legnagyobb igazságokat is meg lehet mondani a jó barátoknak, mert ilyenkor nincsenek mozdulatlanságra ítélve a nyelvek... Te Báthori, te nyel- ves, te hazug, te királyné szerelmese, aki csak azért félsz a német katonatisztek- től, mert Ferdinánd egymás után küldözgeti őket a húga védelmére, holott ha egészséged engedné, te állnál minden éjszaka kivont karddal őrséget a királyné szobája előtt... Te Báthori, azt mondd meg nekem, hogy mi lesz most, amikor János király a régi, tömjénzagú püspökök, lelkekbe néző érsekek, az Úr zsámo- lyához legközelebb álló egyházatyák helyett egy nyitrai embert, bizonyos Werbőczy Istvánt tett meg titkos kancellárjává, aki idáig csak annyit tudott a ma- gyar törvénykönyvből, hogy mikor szabad harcsára horgászni!

A bundagallérnak is vannak fortélyosságai, szabad utat engednek a fül mellett, még ha az asszonyok aprólékosan előrelátó tanácsára finom vászonhulladékkal van betömve. De szarvaskendi Sibrik szavaira az otthoni pamutok engedtek tar- tósságukból, és Báthori István rókafejbe bújtatott kezével legyintett.

– Te vén Sibrik, aki voltaképpen mindig csak a magad dolgával törődsz, mert önző vagy, mint minden dunántúli, aki azt hiszi, hogy az ő Bakonyán, Balatonján, szőlőhegyén kívül nincs másik Magyarország: a puszták, lápok és kopár hegyek országa... te vén Sibrik, azt hiszed, hogy a nyitrai Werbőczy István esete az egyetlen igazságtalanság, amelyet Jankula vajda a székesfejérvári koronázás óta elkövetett? Hát a „királyúr megbízásából” kinevezett főispánok? Homonnay-Drugeth Zemplénbe és Sárosba került főispánnak, midőn egyúttal főtárnokmester lett; Báthori István a somlyai Szabolcsba tette le a garast. Baksay Bernát királyi táblabíró lett. Dóczy János királyi udvarbíró. Bodó Ferenc szerémi kapitány. Azt hiszed, te vén Sibrik, hogy egész Magyarországon mindenki azon gondolkozik, amin te, hogyan adja férjhez a lányát abból a hozományból, amelyet majd a lakodalmi vendégek hoznak magukkal a kocsiülés alatt? Szép dolog az apai szeretet, de vannak országos dolgok is, amelyek még hevítik a szíveket, hogy azok el ne aludjanak.

És amint így haladna a két gyaloghintó egymás mellett a girbegurba pozsonyi utcákon, ama vérforraló veszekedések közepette, amelyeket majd a fürdőnek és a borbélyoknak kell elfeledtetni, hogy a pácienssel nagyobb baj ne történjék – valamely riadalom keletkezik a Duna-part felé nyíló utcákon.

– Talán megint veszett kutyát kergetnek – mondá a jóindulatú nádorispán, és hintóvivőinek szemügre vette bocskorait.

Sibrik uram, aki mindig pesszimista volt, a fogai között rágta:

– Inkább valami kocsmai verekedést látok. Bornemissza uramnak a várőrsége verekedett össze az idekommandírozott német katonákkal. Mert a magyar nem hagyja magát, még Ferdinánd úrtól sem!

– A vén Bornemisszának is lehetne több esze, mint a mi katonáinkba kötni – felelt kényelmetlenül a nádorispán, amint a tumultus az utcákon növekedett.

– A ti katonáitok? – pattogott most Sibrik uram a szomszédos gyaloghintóban. – Nem tudom, hogy mióta lettek a német zsoldosok a ti katonáitok! Talán amióta Mária királyné idecsődítette a németeket azzal a nessel, hogy fél egyedül lenni Pozsonyban a magyar urak között? Piha, talán a te szakálladtól félt, Báthori, vagy a sánta lábadtól? Mitől félt itt a királyné hú magyarjai között, akik a vérüket, a bőrüket vitték II. Lajosért Mohács alá? Úgy tudom, hogy ennek a zsoldoshadnak mindig telve van a zsebe pénzzel, Pempflinger István, a királyné kincstartója gondoskodik a németekről, még ha a magyar udvari embereknek felkopik is az álluk. Téged is csak nevetnek mohos öreg fejeddel, nádorispán uram, a hátad mögött. Fogatlan kutya lettél, akit régi hűsége miatt kegyelemből tartanak a háznál. Krisztof, a laibachi hercegérsek parancsol ott, mióta betette a lábát.

– Lehet, hogy az asztal végén vagy az udvari kamrácskában – felelt dölyfösen Báthori.

– Hát Zelking Vilmos, Lamberg János, Herberstein György, Dornberg Rézmán, ezek a szentelt meg aransarkantyús vitézek tán azért jöttek Bécsből, hogy ecsedi Báthorinak engedelmeskedjenek?

- Az asztal végén a helyük.
- Amíg ki nem húzzák a széket alólatok.
- Ferdinánd maga bevallja az országgyűléshez írott levelében, hogy nem tud magyarul.
- De tud Nádasdy Tamás, aki Ferdinándnak a tanácsadója.

Sibrik most kihajolt gyaloghintójából, fokosát a nádor feje körül forgatta.

- Hát Báthori István már nem tud magyarul sem!

A nádorispánt valami szédület környékezte, hogy maga is régi jó csákánya után kapjon. – Gyere, csákány! – hörögte. De aztán csak megcsillapodott. Mi volna az, ha ő most itt az utcán verekedne, amikor éppen megvadult, fegyvereikkel hadonászó katonákat terelgettek a Duna-part felől a bátrabb polgárok, és német hangon csillapítgatják őket?

- Erény és nagylelkűség, légy velem! – dünnyögte Báthori István.
- Ezt már Ferdinándtól tanultad! – kiáltott csúfondárosan Sibrik uram, és gyaloghintóját a nádorispáné után futamította.

Báthori veresbor-arccal emelte fel öklét.

- Te szarvaskendi, megveretlek a legényeimmel!
- Csak arra vigyázz, hogy téged meg ne verjenek itt a szűk utcában – felelt a dunántúli, és még elég használható lábaival kiugrott a gyaloghintóból. Csak az utcasarokról integetett vissza egy gyaluforgácsos házból, mert amikor az utca tele van, akkor a legcsendesebb a kocsmá.

Hát mi is történt voltaképpen a pozsonyi Duna-parton? Az történt, hogy a német zsoldosok, akik Lénárd, Lamberg és más ezredesek vezérlésével hetek óta beszivárogtak Pozsonyba, hogy kéznél legyenek, ha Szapolyai valóban támadásra merne készülödni, mint ahogyan ezt kétségenkívül hűségese tanácsadói javasolták; a német zsoldosok elég erősnek érezvén magukat, néhány nap előtt már eloldozták Bornemissza uram puskaortörő malmait a dévényi révben, és a malmokat az áradó Duna gondjaira bízták. Bornemissza uram a pozsonyi várban, ahol az ország megmentett kincseinek, Lajos király jó ezüstitallérjainak, valamint Mária királyné értékes hozományának őrzésében töltötte napjait, amíg ottan királyválasztás nem történik, bölcs ember léteére csak híres, mohos szakállába dörögött valamit a németek rakoncátlanságáról. Bölcs volt ez a régi vágású magyar, aki már több magyar királyt megsegített abban, hogy kincseit őrizte; bölcs volt az a vén szakáll, amely mindig mértéket tartott a fokos forgatásában, mert csak bolond ember borítja fel a békesség fazekát addig, amíg a békesség nem kormosodik.

A német katonák azonban vérszemet kaptak a dévényi csíny sikerültén, újabb bosszantásokon törték a fejüket, mert hiszen a jó pozsonyi polgárok is biztatták őket a mogorva Bornemissza várparancsnok ellen, aki még csak a szokásos pénteki halküldeményeket sem fogadta el, ami Pozsonyban minden vendégnek kijárt.

Ezen a pénteken megint csak elkergette a várkapunál kopogtató hajdúkat a pozsonyi polgármester halaskosaraival.

– Mi vadhúst eszünk! – kiáltotta az öreg, és megmutatta mind a harminckét fogát. S a várkapu a hegyen zárva maradt.

Kapják magukat a sértett németek, és ebéd helyett most már üzenetet küldenek Bornemissza uramnak. Jól vigyázzon minden katonájának a haja szálára, jól vigyázzon minden álgújára, jól vigyázzon a maga nagy fehér szakállára, mert ezek közül bármelyiket előkapják a német zsoldosok, oda vágják őket, ahol leggyorsabb sodra van a Dunának. A dévényi puskaporos malmok után a pozsonyi várat is, akármilyen magos hegyre építették azt. – Eddig tudta Báthori István uram, a mindent tudó nádorispán, annak a hadüzenetnek a történetét, amelyet éppen a pozsonyi „Rákos” összehívása előtt küldtek a német zsoldosok a pozsonyi várkapitánynak.

V. NE SZEGEZZÉTEK KI AZ ÁGYÚKAT!

– No, hát Ferdinánd úr sem született burokban – dörmögte a nádorispán, amikor az egyre sokasodó néptömegek miatt kiszállott a gyaloghintójából.

– Menjünk a borbélyhoz, nagyságos uram – szólott az egyik gyaloghintós, aki még Nyírbátorban szegődött a nádorispán szolgálatába. – Az egészségünk a legfontosabb. Itt van az okos királyné őfelsége, ő majd elintézi a dolgot.

– Nem lehet mindent egyetlen asszonyra bízni – felelé Báthori István, és még a pogány korból való csákánya nyelére támaszkodva, sánta lábával elindult a néptömeg kellős közepe felé, ahol éppen egy hosszú morva zászlóstitzt magyarázta a körülötte gyülekezett mesterembereknek, kemencéiket otthagytott pékeknek, minden csetepatéban részt vevő nyergeseknek és a jámbor, de kíváncsi fegyverkovácsoknak, hogy mi is történt az imént a Duna-parton.

A hosszú, morva legény a csizmája sarkával húzogatótt vonalakat az utca havas részeibe, mert a kardját valahol elvették tőle. Azt magyarázta, hogy megüzenték Bornemisszának, miszerint a Duna-parton deszkaszínbén telelő sugárágyúját vitesse fel a várba, mert a dunai hajósoknak igen kényelmetlen, hogy egy ágyú ásitó szája előtt kell elhajókázniuk, amely ágyú mellett éjjel-nappal ott állott égő kanóccal az ágyús katona. Hiszen amúgy sem fenyegeti semmi veszedelem a várost, amíg ők, a zsoldosok itt vannak. Ők pedig nem mennek olyan könnyen el a széllel, mint a vitéz és vitézlő magyar nemesek a táborokból, mert megszolgálnak a zsoldért, amit hetenkint kapnak.

Bornemissza uram – akit a morva legény állandóan „öreg fősvény”-nek nevezgett – ma ebéd után valóban el is küldte tizennégy szolgával Sebestyén várnagyot, hogy a sugárágyút vontatná fel a várba, mert sajnál az öreg fősvény minden rézszögecskét, amit tőle, illetőleg a jövődöbéli királytól elvesznek. Sebestyén várnagy elhordatta a deszkaszínt az ágyú környékéről, hogy vontatása könnyebb legyen, ekkor valamely német zsoldos katona felismerte az ágyút, hogy az övék, Bécsből hozták hajóval. Felismerte az ágyút, és fel is kiáltott. Persze a magyarok visszafeleltek, aminek az eredménye az lett, hogy Sebestyén várnagyot és vele levő tizesztendős fiacskáját egy közeli kútba fojtották, a tizennégy katonát pedig agyonverték.

Eddig tartott a morva zászlós elbeszélése, amikor Báthori István az emberkör közepéig ért, egy szót sem szólott, csak meglóbálta a csákányát a feje felett, és úgy ütötte vak szemén a morvát, hogy annak csak a másvilágon jutott eszébe megkérdezni, hogy miért is kapta a halálos ütést. De az elszörnyűködött polgároknak némi magyarázattal kellett szolgálni a nádorispánnak.

– Ezt a vaspofont azért a tizesztendős, ártatlan fiúgyermekért kapta a zsoldos!... Most pedig nézze mindenki, hogy minél hamarabb hazakerüljön innen az ágyúba

vagy a műhelyébe, mert ahogy én Bornemissza uramat ismerem, egy fertályóra múlva nyilaztatni fogja a várost, ahol csak egy zsoldos német megmutatkozik.

A nádorispán szavaira éppen a híres pozsonyi pécek keresték papucsaikkal az utcáknak azokat a helyeit, ahol legkevesebb a hólé.

– No, most már mehetünk vissza a királynéhoz. A fürdőnek, az egészségnek, a borbélynak befellegzett. Megcsapoltak engem a szóbeli indulatok mára, csak a lábam bírja – szolt a nádorispán, amikor ólomszínűvé vált arcával belezökkent a gyaloghintójába.

Szarvaskendi Sibrik, aki a gyaluforgácsos ház ólomkarikás ablakán át tanúja volt a nádorispán önfeledkezésének, kiugrott az ajtón (könnyű volt neki, nem volt sánta), amikor a gyaloghintó a kocsmaház mellett elhaladt.

– Hát kend is áruló lett, Báthori uram? Agyonverdesi Ferdinánd katonáit? Ez a keresztény erkölcs és hűség? Kend is a „festett király” kinevezéseit áhítozza?

Mindaddig kiáltozott az öreg Sibrik az utcasarkon, amíg csak a gyaloghintó el nem tűnt szeme elől a korán ereszkedő, ősz végi alkonyatban. A Duna felől gomolygott a köd, homályba, estbe, gyászba, hamuba borította Pozsony városát, mintha csak a vár magasságában álló íjászoknak akarna meggondolási időt adni arra nézve, vajon nyilazzák-e az ártatlan várost.

– Tudja-e, felséges asszony, hogy mi is történt? – kérdezte a halálsápadt nádorispán, amint hóval ledörgölt, de még vérszagú csákányára támaszkodva besántikált a királyné szobájába.

– Mindent tudok – felelt azzal a csodálatos komolysággal Mária királyné, amely anyagi komolyságát annyszor dicsérik vala kortársai. – Lengyel János udvarmesterünket már fel is küldöttem a várba, hogy Bornemissza ne nyilaztassa a várost, én majd kellő elégtételt szerzek neki a bátyámnál...

– Hát azt tudja, felséged, hogy agyonvágtam egy kérkedőt a mi hadainkból?

Mária hümmögött, mint valami öreg, bölcs férfiú, aki nem tud hirtelen megfejtést mondani az elébe került kérdésre. De asszonyi eszéssége győzedelmeskedett, és olyan hangon szólt Báthori uramhoz, mint azok a csodálatos nők, akik az ujjuk hegyével is ki tudják tapogatni, hol fáj legjobban valami a férfiúnak.

– Azt a szerencsétlen zsoldost úgysem keresi senki. Meg aztán miért kapna bért az ilyen katona, ha még azért sem, hogy néha-néha agyon ne üssék?

Rövid volt a szó, de Báthori uram mégiscsak nagy megkönnyebbüléssel lélegzett utána: mintha csak jobban tartott volna a királynétól nádorispán uram, mint az otthoni feleségétől. Az legfeljebb újra ismétlődő részegséggel vádolja, de hát nem fáj az ilyen gyanúsítás annak, aki nem volt részeg.

A szomszédos ebédlőben elég hangosak voltak még mindig az urak, holott már Szent Márton tornyából alig lehetett látni valamit. Az ebédlőben ugyanis csak olyan lámpás járta, amelyet egyik-másik úriember a köpenyege alól vett elő, mert a királyné özvegységében vigyázott arra, hogy ebédlőjének ablakaiból ne szóródjon mulatozást, éjszakázást hirdető lámpafény a pozsonyi utcára. És az urak

mégiscsak együtt voltak, mintha talán ezen a napon a szokásos tizenöt pint bor helyett nagyobb mennyiséget küldött volna Vischer polgármester úr a halak emléketéül.

– Hát ezek min mulatnak? – kérdezte a nádorispán az ablak mellett magas széken üldögélő királynét, aki mindig úgy tekingetett ablakából a messziségbe, mint ha ott valamely tanácsadó csillagot keresne. – Nem olyan mulatságos nap Szent András havának ez a huszonegyedik napja!

Mária királyné csendesen felvetette a fejét.

– Én nem azért vagyok egy szomorú ország szomorú királynéja, hogy a magam gyászával elvegyem azoknak a kedvét, akik még nevetni tudnak Magyarországon. Hadd fenjék a vidámság apró nyilait, amelyeknek szerencsétlen emberek között akkor van ám csak igazi értékük, ha mások bajával, a kárörömmel fagygyúzzák meg a nyilak hegyét. Mert, ha jól tudom, éppen azon mulatnak, hogy Szapolyai Esztergomból küldött kériót a kutyaólba csukták, miután leveleiket elvették.

– Követeket a kutyaólba?! – állott talpra Báthori uram, akiben talán a legtöbb volt az alkotmányos érzés ebben a korszakban. – Nyomban ki kell őket eresztetni, és bocsánatot kérni tőlük!

– Hát ha nádorispán uramnak már olyan terhére vagyok, hát csak adjon férjhez a Zápolyához – mond a királyné, ajkán ama szűzies, de okos mosollyal, amelyet élete végéig megőrzött szája szélein, mint fiatalságának nem hervadó emlékeztét. – A fejevári koronázáskor Zápolya úgysem fogadta a bátyám követeit. Hát olyan nagy baj az, ha mi most „szeget szeggel” válaszolunk ökelmének?

– De hát ezek kérők, akiket Magyarországon mindenütt kaláccsal, traktamentummal szokás várni, még ha készen is van már a kosár, amelyet gyűrű helyett emlékebe elvisznek! – riadozott Báthori uram, mintha valamely országos szerencsétlenség történt volna, amikor éppen a magyar királyné sérti meg a nemzeti szokásokat. – A leánykérőket még Sibrik uram se zárja kutyaólba, pedig az öreg nagyon válogatós az ilyen dolgokban. Leánykérés ajándékokkal jár.

– Hát ezek is hoztak valamely leveleket ajándékba! – felelt csendesen Mária. – Ha jól láttam, nádorispán uram ebédezőhelyén is fekszik valamely levél.

No, már erre a levélre Báthori István is kíváncsi volt, mint ahogy a legtöbb ember kíváncsi azokra az üzenetekre, amelyeket messze földről hoznak nekik. Szapolyai pedig olyan messzire volt a nádorispán uramtól, mint akár a másvilág. Mit mondhat neki ez a király, aki éppen legádázabb ellenfelét, Werbőczit tette meg titkos kancellárjának? Ugyanezért Báthori István igyekezett az ebédlőterem felé, ahol még csak szórványosan tekergett valamely füstszag, miután kevesen voltak a vendégek között, akik a végváriak rossz szokásaiból a dohányzás tudományát eltanulták. Persze a főmájszter a kémkedéssel is gyanúsított András deák volt, aki kóborlásában sok mindent megtanult a világon. Hadifogságából azzal küldé haza a török, hogy dohánylevelekkel mérgezze meg Magyarországot, hogy annak többé ellenálló ereje ne legyen.

– Hol egy lámpás?! – kiáltotta a nádorispán, amikor Szapolyai nagy aranypecsétes levelét kitapogatta az asztalra borult sötétségben.

A deák elővonta a kolostori lámpást a csuklyás köpenyege alól. Az is újmódi lámpás volt, valahonnan külfországból hozta a deák.

Egy szarvasagancsú késsel – mert az ezüst evőeszköz Mária pozsonyi udvarában már régen kiment a divatból, mióta Ferdinánd öfenségének pénzbeli szorításai kezdtek lenni – felvágta a levelet, és a kézilámpás világosságánál, bal könyökére dölve, jobbában a hártját előrefeszítve (mintha mirigyes, dögvészes volna az is), először magában, aztán hangosan olvasni kezdte János király hozzá intézett levelét.

Jöjj vissza, uram nádor, budai lakodba és temesvári hivatalodba, a kunok örökös bíróságába. Hogy beteg vagy, azon igaz, immár egyedül Isten segíthet, de ha szegény vagy, azon valamit mi is segíthetünk.

Báthori István nem szokott titkolózni az indulataival. Nem volt humanista, nem volt korának gyermeke, aki érzelmeit ködös vagy közömbös álarc mögé téve, nyugodalmasan tudott volna legnagyobb ellenségével poharat koccintani. Ezért csendesen csak ennyit mormogott a levélre:

– Jó lesz ez a szegénység ellen való áfium néked kötélre, Jankula!

Aztán mind sötétebb lett a vér, amely arcába tódult, és szavait úgy kapkodta, mintha azokat a szél eloltani akarná.

– Óh! Még jobban is fog ő kérni és esedezni, csak egy kicsit várjon! Mondjátok meg annak a pünkösdi királynak, csak ész napjáig várjon. A medvék óljába a követekkel, Bánffy urammal és András préposttal! Még az ily hitvány levelek hordozói várják az enyhítő szót Magyarország nádorispánjától!

A sötétbe borult asztalnál kárörvendő, hosszadalmas kacaj hangzott fel. Ki nevetett, ki nem: a sötétség álarcot borított az asztal fölé, csak annyi hallatszott, hogy némelyek nagy, indulatos kortyokban eregették le torkukon maradék borukat. A nádorispán úgy nézett maga elé, mintha egy megsebzett vadkan, amely támadóját várja az erdő sötétjében.

Ámde most egy könnyed, udvarias, a magyaroknál szinte szokatlanul röpkelendű hang szólalt meg a homályban, amelyben csak Báthori István viaskodva torzuló arculatát lehetett látni a kis lámpa világosságában.

– Én Nádasdy Tamás vagyok. Ugyancsak követségben vagyok itt, de nem Esztergomból, hanem Bécsből. Ferdinánd öfenségétől hoztam levelet nádorispán uramnak.

– Csak adja át a szomszédjának – felelt a még mindig vérig sértett Báthori, mintha valóban olyan keveset törődne a kontrakirályal, mint a megkoronázott királlyal.

– Azt hiszem, hogy Ferdinánd öfenségével mától kezdve némileg megbomlott régi barátságunk, mióta egy katonáját a pozsonyi utcán rendreutasítottam.

A barátságos, táncos léptű hang nyájasan felelt:

Ferdinánd őfensége valóban nem bánja, ha nádorispán uram mindennap agyonver egy-két katonát. Döglésre való had ez, amelyet úgyis Szapolyai uram lovának lábai elé szántunk, ha a „festett király” meg nem gyávul, és toprongyos lelkét ki nem tárja.

A levél ezután kézről kézre járván, valóban elérkezett a nádorispán székéhez, ahol az magas, barna homlokát kezébe hajtva várakozott, maga elé tekintve, mintha mindig annak a morva legénynek a rámeredő arcát látná. Honnan tudhatta volna ez a jámbor zsoldos katona, vajon ki magyarázta volna meg neki, hogy Magyarországon van, és a magyarokat nem szabad bántani, holott éppen a magyarok ellen hozták be őt az idegen tartományból? Honnan tudná az ilyen vadon-ságban felnövekedett, félig állati sorban maradott emberfajta, hogy melyik az a magyar, akit tűzzel-vassal pusztítani kell, és melyik, akitől zsoldját kapja?

– Nehéz idők! – sóhajtott a Báthori István, két tenyerébe hajtva az arcát. Emberölés emléke eddig nem tapadt lelkéhez. Mikorra felejtheti végleg lelke árnyalakjai közül a morvát, akit bémész arcával a másvilágra igazított?

Ekkor ért a keze ügyébe Ferdinánd úr levele, amelynek künn lógó pecsétjét minden kéz megtapogatta.

– Donációs levél ez! – dörmögték a magyar urak nekihevülten. – Persze hogy a nádorispánon kezdi az ajándékozást Ferdinánd cseh király úr, ausztriai főherceg és spanyolországi herceg!

A nádorispán félig-meddig ugyancsak szélütött kezével feltörte a levelet. Belenézett, és önkéntelenül elmosolyodott.

– Mától fogva Kőszeg vára az enyém volna! No, ennyit csak megért a morva! – dünnyögte Báthori.

VI. HOL VAGYUNK MÉG AZ UTOLSÓ SZÓTÓL?

Már megint csak Mária királyné tanácsát kellett kérni azoknak az uraknak, akik éppen azért valának elosztva a pozsonyi ház körül, még régibb várakban, hogy tanácsaikkal mindenkor az özvegy királyné támogatására legyenek. Nem jó, ha egy asszonynak csak annyi esze van, hogy a kocsiúton át tudjon menni, de aztán valósággal országos veszedelem, ha egy asszony olyan okosnak jön a világra, hogy már húszesztendősen korábban úgy nézi a világot, mint valami kifordított kesztyűt. Máriát éppen ama donációs levél miatt kellett lelki gyakorlataiban megzavarni, amelyet Nádasdy Tamás hozott Bécsből Báthori Istvánnak. Mit kezdjen Báthori uram a neki ígért kőszegi várral, amikor abban még más parancsol, mit kezdjen az ígért kétezernyi rénes forintokkal (darabját 75 krajcárba számítva), amikor ezek a forintok még javában útban vannak Granada és Bécs között? Két teljes hónapig tart a futárok útja, akik három irányba indulnak el Bécsbe ugyanazon szövegű leveleivel a spanyol királynak. Egyik az ellenséges Franciaországon próbál átvergődni Flandriába, a másik Olaszországnak veszi útját, a harmadik a németek országának vág neki. Mindegyiket csak nem fogják el utazás közben. Igen ám, de hátha éppen azt nyomják meg valahol a frank lovagok vagy a pápai sbirrek (V. Károly császár ellenségei), aki éppen az aranyakat hozza?

– Nem kell félni – mond Mária a körülötte aggodalmaskodó magyar uraknak –, manapság már nem hordozzák zsákokban az aranyakat egyik országból a másikba tengelyen vagy nyeregben, mint a régi jó időkben, amikor a haramiának egyéb dolga nem volt, mint az erdőszélen lesen állani. Írott utalványokat küldözgetnek egymáshoz a királyok, amelyeket az ilyen ügyletekkel foglalkozó bankárok a világ minden részében kifizetnek.

– A zsidók! – szólalt meg a háttérben András deák, aki hónapok óta nem lévén Pozsonyban: még nem vette észre, hogy a királyné kedve a zsidók iránt megváltozott, miután éppen az augsburgi Fugger adogatott pénzkölcsönöket Ferdinándnak, abban a reménységben, hogy a sovány cseh királyság, a csupa veszekedéseket profitírozó ausztriai főhercegség, valamint az üres dudájú spanyolországi fejedelemség mellé egykor megszerzendi a dúsgazdag magyar koronát is. Szívtelen, könyörtelen városnak emlegetik Augsburgot az ekkori idők krónikásai, akik feljegyzéseikben a koldusok és ingyenélők megjegyzéseit is felvették, amikor a világtörténetet megírták, mégiscsak Augsburgban adták kölcsön a legtöbb pénzt – persze csak azoknak, akik ezt megérdemelték.

Az egyébként is kémgyanús András deák megjegyzésére tehát senki nem felelt azok közül, akik a királyné magas székét (ott az ablakmélyedésben, ahol legjobban szeretett üldögelni ez a világszép özvegyasszony, mintha csak megint innsbrucki zárdanövendék volna, s visszament volna ájtatos leánykának az asszony-

fejkötőből) ez esti órában körülállották, mert ezek a keménytekintetű, életükkel nem egyszer dobálózó, a honfiúi keserűségben egymást támogató férfiak nem tudtak addig szállásaikra menni, amíg a törékenynek látszó, de kígyóizomzatú, áttetszően fehér kezű és gyakran rövidlátásról panaszkodó, betegségekkel és rossz álmokkal küzdő nőt meg nem hallgatták arra nézve, hogy másnapig is kedvük legyen a száműzöttek, a „honárulók”, az elszegényedettek életmódját folytatni itt, a kelletlen Pozsonyban, amelynek savanyú kovászszagától voltaképpen mindnyájan undorodtak. A nőtelenek még azon sem vigasztalódnak meg, hogy majd, ha minden kötél szakad, kitanulják a pékséget, és a gazdag pékleányok ablakbeli kíváncsiságait leánykéréssel intézik el. De mire gondoljanak az idejüket múltot házasemberek, valamint a papok, akik már akkor is ritkaságként tartottak lakodalmat, holott Thurzó püspök nem járt elől a rossz példával (papnövendék volt Rómában a nagy reményű ifjú)? Mire gondoljon egy kezén-lábán dagadozó, keserves magyar, mint a nádorispán a számkivetésben, amikor már se töröknek, se magyarnak nem mehetne el, miután a török is annak barátja lett, aki Zápolya magyarjának vallotta magát?

A királyné fent ült a magos széken, amely valamikor hímezőszéke lehetett valamely régi pozsonyi asszonyságnak, és a mécses félhomályában szürkülő szemével végignézett a magyar urakon, mint minden estve, amikor azok vigasztalódásért felkeresték, mint valamely kiapadhatatlan forrást.

– Talán már megint valamely álmofejtő tévedt a városba, aki nagyságotokat és főtisztelendőségeket zavarba ejtette hamiskodásaival? – kezdte a királyné azon a hangján, amely a leggonoszabb, asszonycsúfoló, női gyengeségeken viduló férfiakat is komoly elgondolkozásra szokta késztetni gúnyolódás és kocsmai cédáskodás helyett. Ez a hang, ez a csodálatosan egyszerű komolyság, ez az emberfeletti hit tartotta össze az akkori kis Magyarországot. – Mondhatom, bármit mondanak nagyságotok álmai, az én sejtéseim soha nem voltak olyan tiszták és láthatók, mint ebben az időben, amikor az új Magyarország sorsán gondolkodom. Gondolatmadaraim bejárják azokat a megyei földeket, ahol most nagyságotok birtokain, jószágain, várain testvértelen magyarok húzzák az igát a magyar paraszttal, akit Szapolyai uram alatt gyűlölni szokás, mint az árok mélyén meglapult bűdösséget. Bánatábrándjaim meglátogatják a magukra hagyott özvegyasszonyokat, árva gyermekeket, akiknek pater familiasuk az én megdicsőült uram mellett ontotta vérért hazájukért.

Látom az árulókat, akik morogva rágják odavetett koncaikat, és félelemmel néznek hátra minden közelgő lépésre. Huszonkilencen voltunk, amikor Nádasdy uram összeírta bátyám számára azoknak a magyar uraknak a neveit, akiknek hűségében meg lehet bízni.

– Huszonkilencen voltunk – ismétlé Nádasdy Tamás a félkör szélén.

– Most alig vagyunk hatan-heten – dünnyögte a nádorispán, aki amaz ablakhoz vezető lépcsőn foglalt helyet, mint egykor Budán, a trónus zsámolyán, amikor II. Lajost bölcsességgel és tekintélyes szóval védelmezni kellett.

Mária most bőséges ujjasába nyúlt, amelyet nyesttel bélelve viselt fűtetlen szobájában a téli napokon. Mégiscsak asszony volt, a királyi leveleket csak oda dugdosta, ahová a pozsonyi kereskedők számláit. A köntös ujjából most egy levelet vont elő, és az örökmécses lángjánál olvasni kezdte Ferdinánd őfensége levelét. Néha megenyhült óvatosan hűvös hangja egy-egy név kiejtésénél, mintha különös örömet okozna neki a nevek kimondása.

– „Elismerjük és valljuk ezen levelünkkel: hogy mi tekintetes és nagyságos Báthori István urat, Magyarország nádorispánját és kunok bíróját, tisztelendő Szalaházy Tamás és Brodarics István királyi kancellár szerémi püspök urakat, továbbá: nagyságos Batthyány Ferenc Dalmát- és Horvátországok bánját, bethlenfalvi Thurzó Elek királyi főtárnokmestert, Tahy István oránjai kormányzót; vingárti Horváth Gáspárt királyi főétekfogó mestert, nemkülönben Maczedóniai László pécsi prépostot, Gerendy Miklós fejevári örkanonokot, Nádasdy Tamást és Oláh Miklós esztergomi esperest, titoknokokat, valamint vitézlő varjasi Nagy Imre alnádort és Révay Ferenc nádori főítélőmestert, miként a mi kedves hűgunk többi tanácsosait...”

– „Nekik királyi szavunkra ígérjük” – felelt egy csendes kórus a szoba félhomályából, mint valamely láthatatlan énekkar, amely valami ceremóniánál segítkezik.

– „János szepesi gróf, erdélyi vajda ellen” – olvasta tovább Mária királyné, mint valamely pap, aki szent könyvből olvas fel híveinek, amely könyvnek a tartalmát a hívek már annyira ismerik, hogy itt-ott maguktól mondják a következő mondatokat.

Mária hangja:

– „Egész Magyarországnak ígérjük: miszerint mi a most említett ország egyházi és világi urait, főpapjait, zászlóseit, nemességét, szabad királyi városait és minden rendeit azon szabadságaikban, birtokaikban, rangjaikban, amelyekkel a boldogult magyarországi királyok ideje óta élnek, éppenúgy megtartjuk és őltalmazzuk, mintha mindnyájok akaratával választattunk volna királlyá...”

– „Amely ígéretünket meg nem tarthatván: külföldi birtokainkból kárpótolandjuk a mi híveinket” – felelt most olyan zúgással a kardal, mintha a Bakony költözött volna a királyné szobájába. Tudják vala az urak Ferdinánd úr eme levelének tartalmát, mert hisz vigasztalásukra sokszor felolvastatott az, amikor csüggedni kezdtek. Ámde úgy rémlik vala, mintha ezen a télidő-estén kevés volna a híres pecsétés, ausztriai főhercegi címerrel ékes levél bizonylata. Volt az néha úgy, hogy a pozsonyi udvarban tétlenkedő magyar urak hirtelen honvágyat éreztek a régi házaik, birtokaik után. Mária királyné jól ismerte az ő magyarjait, hiszen mielőtt reájuk bízta volna magát, egyenkint vizsgálat alá vette őket, mint valamely okos asszonyság a cselédeit, akikre konyháját, ruhásszekrényeit bízta. Ő királyné volt, az ő cselédei főurak és főpapok voltak – ezeket kellett neki kiismernie.

Van egy furcsa emberi érzés: amit közönségesen kárörömnek neveznek, amely néha értékesebb az igazi öröm gyöngyeinél is. Jól tudta Mária, hogy hívei nyomban elfelejtik a maguk szükségét, szerencsétlenségét, fába szorult kukacságát, ha a Zápolya-párti „ellenségek” bajairól hallanak.

– Mielőtt a mai napnak véget vetnénk, hogy holnap újra találkozzunk a minket összefűző törvény- és hazaszeretetben... – kezdte Mária a nádorispán legnagyobb ámulatára, akinek nem volt tudomása arról, hogy mit szándékozik a királyné híveinek mondani, pedig Báthori uram azt hitte, hogy a királynénak nincsen titka előtte. – Mielőtt szétoszlanának tisztelt barátaink, tegyünk példaadást arról, hogy miként bánunk majd az árulókkal, a cserbenhagyókkal, a hitehagyottakkal, ha egyszer a királyság gondja és malasztja megint lelkünké leend. Hívjátok elő Zápolya követeit, hogy megvigyék a híret annak, amit itt látni fognak.

A két szerencsétlen követ már belenyugodott abba, hogy a hideg éjszakát abban a fűtetlen kamrában töltendi, amelyet részükre éjszakára kijelölt Lengyel János udvarmester. Alsólendvai Bánffy, az erdélyi uraság, aki valamiképpen János király cimboraságába került még Dózsa György elpusztítása idejéből, mogorván lépett a királyné elé, nem hitte előre, hogy ez a húszesztendős leányasszony olyan keményen tud elbánni azokkal a férfiakkal, akik a kezét kérik egy koronás király számára. De a társa, András prépost nagyon húzogatta a bajsztát, mint aki eltökélte magában, hogy véget vet a sok felesleges szóbeszédnek, nincs már mondanivalója a megkapott kosár után. A magyar urak persze gúnyolódó tekintettel fogadták a póruljárt kérőket – olyan az a kosár, amelyet a kérő visz, mintha az orráról csüngene le.

A királyné az ablak melletti emelvényen maga elé bocsátotta a medveképű Bánffyt.

– Nem akarom, hogy ezentúl még egyszer is megtegyék az utat olyan messze földről jött urak ide Pozsonyba, ezért mondom el még egyszer itt, híveim jelenlétében nagyságodnak azt, amit már négyszemközt is elmondtam. Én nem lehetek Zápolya felesége soha, ha még annyira becsülném is férfiasságát, tehetségét és jellemzilárdságát, mint egyetlen magyar úrét sem. Az angyalok más hivatásnak az elvégzését bízták rám, magyar királlyá kell segítenem a legkatolikusabb királyt, fenséges bátyámat, Ferdinándot, akinek emberfeletti hitével senki sem versezhetik, aki majd nem barátja lesz a pogány töröknek, de irtója és Szűz Mária országának örökös védelmezője. Sajnálom a szepesi grófot, ha még mindig rám gondolna.

Bánffy nyelve lassan megoldódott a királyné nyájas szavaira:

– Pedig János király már magáénak tekinti a bosszúállás munkáját azokért a bántalmakért, amelyek felségedet érték.

– Van, aki a királyné őfelségeért bosszút álljon – felelt most a követnek hátat fordítva a nádorispán.

Ám az erdélyi pallérozott nyelvvel folytatá:

– Volt valamely Orbánc nevű várnagy Esztergomban, aki királyné őfelségét érzékenyen megsértette, amikor Budáról menekült. Nemcsak a kelengyés hajóit bontotta fel, hanem elragadta azokat a frájokat is, akiknek őrizetére a királyné fehéreneműi bíztak. Hát ezt az Orbáncot éppen az elmúlt napokban királyi menlevéllel Esztergomba csalogattuk abból az ausztriai várból, amelyet éppen a kapott pénz-

ből vásárolt. Orbánc Esztergomba jött, és szerfelett csodálkozott, hogy János király hóhérlószerszámokkal fogadta, és nyomban a kínzópadra vonatta. Az egykori várnagy teli tüdőből ordított, hogy neki menevédet adott János király, mire őfelsége így felelt: „A fejedelmek – mondotta – nem szokták a menevédet gonoszoknak is megtartani, hanem csak a jóknak.” És nyomban megcsigáztatta Orbánc Endre uramat. Megcsigáztatta egyszer, megcsigáztatta kétszer. Orbánc már százötvenezer aranyat kínált kínjában, ha a király a törvényben engedélyezett harmadik csigáztatást elengedné. Mire a fukar, pénzéhesnek mondott János király még kétszer megcsigáztatta a királyné hajóinak kirablása miatt.

Báthori nádorispán nem tudott mindjárt felelni e jóindulatú hír hallatára, csak később dörmögte:

– No, majd adnak is valamit ezentúl a János király menevédjeire, ha ennek az esetnek híre futamodik. Bezzeg rozsályi Kun Pálnak, a Szatmár megyei nemesnek, aki az országúton rabolta ki a mohácsi csatából menekülőket, nem kell menevéd. Védelmezi azt Werbőczy István uram, a tolvajok barátja, a rablógyilkosok atyafia elegendően, mióta Kun Pál Katalin leányát feleségül adta Werbőczy Jánoshoz.

A királyné a heveskedő nádor szavába vágott:

– Türelem, nádorispán uram, mi sem mondtuk ki még az utolsó szót.

VII. HOSSZÚ ESTÉK

– Alsólendvai Bánffy János uram és András prépost kegyes kérőimnek még egyszer megköszönvén az ő jóindulatukat, amikor engem az özvegyesség gyászából kivezetni akartak – kezdé Mária királyné, mintha valamely ünnepélyes aktushoz készülődne az urak pedrőitől, országgyűlésbe hozott csizmamázaitól szagos kis szobában –, azt mondják meg Szapolyai uramnak, amit üzentem, hogy én, a magyarok szenvedő királynéja immár nem ismerem többé azt a boldog korszakot, amikor a fiatal nő egyformán örül, ha kosarat vagy gyűrűt adhat. A régi Mária nincs többé, mert ellenségei apránként kiöldösték szívéből a jósnak virágoskertjét. Egy új Mária királynét ismernek meg a magyarok, aki tud olyan kemény lenni, mint az érc, amelyet kardcsapások ellen viselnek a harcosok mellükön. Most jön a fekete Máriának ideje a fehér Mária után. Mondják meg annak a hűtelen endrédi Somogyi Ferencnek, volt komáromi és tatai várnagyomnak, aki kemény esküvéssel Isten és az ég minden szentjeire megesküvék, hogy rábízott váraimat megőrzendi, hogy árulását ad notam vettük, és már intézkedtünk is, hogy valaki megnyissa a sort a méltó jutalmukat nyert árulók között. Ez lesz Somogyi várnagy uram, akinek árulását nem fájlaljuk vala annyira, hogy megfenyítéséről elfeledkeznénk.

Bánffy János és András prépost, a Zápolya-követek, talán nem is csodálkoznának vala oly mértékben a királyné szavain, mint Báthori István, a királyné bizalmasa, aki most hallott először Mária bosszúterveiről. Hiszen eddig éppen mindent megbocsátó jóságát hányják vala a királyné szemére, aki megbocsátotta Frangepán Kristófnak is, valamint Erdődy Simonnak is, hogy egyik héten Zápolyának, a másik héten Ferdinándnak voltak a hívei a circumspectusok szerint, ha pedig bőjtös ebédre éheztek meg sok járás-kelesükben, Pozsonyba jöttek, a királyné asztalához, ahol a legnagyobb csukákat töltötték meg a hatalmas urak érkezével. Vajon miként akar az imádságos Mária végre bosszút állani az ellenségein? – kérdezte magában Báthori István, de a magyar urak előtt csak közömbös arcot vágott, mintha mindenről tudna a királyné terveiből.

Mária királyné pedig most benyúlott az asztalka fiókjába, amely pozsonyi tartózkodása idején éppen olyan bizalmas barátnője lett, mint általában a nőknek a varrőasztalkájuk szokott lenni. Kivett a fiókból egy összehajtogatott írást, mire a háttérben magasra emelte Lengyel János a nagy, négyszögletes udvari lámpást, amelyet a követek kíséréséhez helyéről leakasztott.

A királyné pedig olvasott az írásból, hogy a magyar urak meglepetésükben egyik lábukról a másikra állottak. Az írás nem volt más, mint egy adománylevel, amely-nél fogva az áruló komáromi és tatai várnagy bárhol található jószágait, értékeit, vagyonait egy aláírásával ezentúl Révay Ferenc nádori ítélőmesternek ajándékozta. Az írás Borbála napjáról volt keltezve, kedves figyelemből arra nézve, hogy Révaynének Borbála volt a keresztnéve.

– Ejnye, be kár, hogy én nem vagyok Borbála! – szólta el magát András deák, aki még nem volt tisztában az udvari szokásokkal.

A kémgyanús fiatalembert itt-ott könyökökkel oldalba verték a sötétben.

Mária megmártotta a lúdtollat a tintatartóban.

– Itt írom alá a pecsétet levelet nagyságotok és tisztelendőségetek előtt – szól most Mária a Zápolya-követekhez –, hogy a maguk két szemével meggyőződjenek arról, hogy Mária királyné többet nem ismeri a tréfát ellenségeivel.

– Az egész világon ez az árulók sorsa – felelt az erdélyi Bánffy egykedvűen, de András prépost valahogy elszomorodott. Nagy barátságban volt Somogyi Ferencel. Kár, hogy az ilyen meleg barátságnak ilyen szomorú vége lett. Hová mehet panaszával az olyan ember, akinek jószágait éppen a legfőbb ítélőmesternek ajándékozták vala? Az már csak a Holdban keresheti a maga igazságát.

Bánffy uram, aki inkább szeretett leánykérési ügyekben eljárni, mint közügyekben, mert hisz messi erdélyi hazájában még nem is nagyon érdekelhették a magyarországi közügyek, csetepaték itt a Duna mentén, így szólott:

– Mi pedig apellálunk. Apellálunk a legfenségesebb Ferdinándhoz, a csehországi királyhoz és spanyolországi herceghez, mert ő tudja a keresztény Magyarország ügyét szívében leginkább megérteni.

– Mi ellen apellálnak az urak? – kérdezte most Báthori uram, aki észrevette, hogy itt a háta mögött is történhetnek dolgok.

– A leánykérés ügyében fellebbezünk – szól az erdélyi.

Mire aztán a magyar urak valamennyien harsány kárörvendéssel felkacagtak, mintha csak valami kellemetes hírmondást vettek volna. E pillanatban többé nem törődött senki a Révay uramnak adományozott elég tekintélyes Somogyi-birtokokkal (amely suskusnak a kifundálója bizonyára maga a főítélőmester volt), csak ezzel a jámbor erdélyi urasággal, aki vadon hazájából jövet azt hiszi magában, hogy itt a Duna folyása mellett mindennap más királyokkal és királynékkal konverzálhat. No hát csak induljon neki a nagy fejével a góbé, örülhet, ha a kapun beeresztik, de azután meg jól vigyázzon magára, hogy valamelyik fogadóban zálogba ne tartsák, ami akkorában szokásuk volt a bécsi vendéglősöknek, ha olyanféle magyar úr tévedt be a fogadójukba, akiről gyanút kellett fogni, hogy odahaza Magyarországon amúgy is csak bajt csinál, viszont a kontót majd csak kifizetik a hazulról utána küldött pénzből.

Csak András deák, ez a mindenképpen gyanús fiatalember ajánkozott nyomban, hogy bécsi utazásukba elkísérendi a leánykérőket, mert amúgy is dolga van Bécsben, a Stubenthornál, egy vendéglőben várja barátja, egy öreg jó és álomfejtő, aki előre megálmodta azt a hadjáratot, amelyet majd Ferdinánd vezet Magyarországon ellen.

Báthori epésen megszólalt:

– Kár az éjszakát elpazarolni. A hold világít, akár mindjárt indulhatnak az urak a kérői tervükkel a jövődöbéli magyar királyhoz. Az tán már várja is nagyságtokat, hogy bárány léteére farkashoz adja férjhez az egyetlen hűgát.

Hát bizony ez a felszólítás nem volt egyéb, mint olyan csendes kiutasításforma, de vajon mit meg nem tettek volna akkoriban az elkeseredett magyar urak a koronás király hívei ellen, akiket magukban azzal gyanúsítottak, hogy jól megmelegednek minden rangjukban és hivatalukban, mire egyszer még rájuk kerül a sor ebben a rövidre szabott életben! Ki tudja, hogy hányan vannak közülük elítélve arra, hogy az ígéret földjét sohase láthassák meg? Itt kell elpusztulniok a pozsonyi polgárok menyhalai mellett!

Zápolya követei elbúcsúztak, lóra ültek, utolsónak Lengyel János udvarmester világított nekik az András-havi estében a nagy lámpással, aztán, mind távolabbról hangzott fel lovaiknak dobogása. A királyné körül virrasztó urak arca megint csak elkomorult, mert nem volt most már senki, akinek baján örvendezhettek volna, eszükbe jutott a maguk sajgó sebe, bekövetkezendő álomtalan éjszakája, nyugtalan kis kvártély, amelynek ajtaját ugyancsak sűrűn csapdosták már a pozsonyi házigazdák, mert hát a pénzt csak ígéretben látták.

– Ez is csak olyan szívtelen város, mint Sopron meg a többi, ahol németek laknak – vigasztalgatták egymást a magyar urak, amikor végre elkészöntek a királynétól, aki majd csak megvigasztalódik buzgó imádságaiban, mert imádkozni tud Mária, de mit csinálnak ők, a többiek, akik itt állnak a csillagtalan holdfényvel is bűjös-dit játszógaató ősz végi éjszakában?

A nádorispánt besegítették a gyaloghintójába.

– Ez is boldog ember – dörmögte Thurzó Elek –, van neki jó időtöltése a betegsé-gével. Most majd megmérícskéli otthon a lábát, mint egy suszter, apadt-e vagy dagadt-e tegnap óta.

Szerencsére Nádasdy Tamás is együtt hagyta el a királyné házát a pénztelen urakkal. Ez az úr pénzes, barátságos és barátokat kereső férfiú volt, aki ugyan állandóan Ferdinánd bécsi házában tartózkodott, ahol csak akkor nyíltak fel nyíltszívűen az ebédlő ajtói, amikor a sekrestye csengettyűje darabidőre elhallga-tott, mégiscsak némi megértést mutatott a magyar urak iránt, akik szinte céltala-nul topogtak a frissen esett hóban a Szent Márton tornya alatt. (A királyné házán nyitva voltak az ablakok, a szellőzködés miatt, nem is tudják az ebéd utáni férfiak, hogy mennyi rendbeszednivalót hagynak maguk után.) Itt, a torony alatt búcsú-zkodtak tehát egymástól a magyar urak, hogy egyenkint nekivágjanak a gondter-hes álmokkal teli, téli éjszakának. Az időnek már olyan szaga volt, mintha a va-csora ideje elmúlt volna, a polgár tarka dunyhacihái felé vetegeti laposodó pil-lantásait a vastag falú házakban, mintha életénél kedvesebb álmokat remélne a párnáktól.

Most Báthori István uram hirtelen visszafordította a gyaloghintót, és a torony előtt intett a csákánya nyelével Nádasdy Tamásnak.

– Vidd el őket olyan helyre, ahol önfeledkeznek, mert mondom neked, hogy én senkiben sem bízom magamon és rajtadon kívül – dörögte a nádorispán Nádasdy Tamás fülébe. – Istenem, be hosszú lesz nekem az éjszaka! Mindig utazom álmomban, mint egy halni vágyó.

A szurokszín bajszú, közepes inkább, mint magos termetű Nádasdy Tamás, miután a nádorispán a csákánya boldogabb végével megfenyegette a hintóvivőit – a bécsi uraság nyájas szóval kérlette a várakozó álláspontra helyezkedett magyar urakat, hogy még ne oszlanának széjjel, mert a hazaszeretetlen egymást buzdítani sohasem meddő ebben a ránk szakadt rossz világban.

– Mely bormérő helynek volna itt olyan tisztességes híre, hogy úri embereknek ne kellessenek alpári népek vagy kötekedő utazók rendreutasításával foglalkozni? – kérdezte Ferdinánd grófja, mintha nem lett volna elég ismerős Pozsonyban.

Miután besötétedés után csak egyetlen kocsmá szokott nyitva lenni Pozsonyban (hogy az elkésett utazókat befogadja), a magyarok a Márton püspökhöz címzett kocsmá nevét emlegették, amelynek van egy bolthajtásos szobája, amelyben a futárok és más könnyelmű népek tátott szájjal alusznak a szalmazsákokon, ahegyelt hovaik mellett maradnának az istállóban.

Most is ott hevert egy futár a püspök boltozatos ivójában, aki nagy horkolással üdvözölte a nehéz tölgyfa asztalnál kemény székekre még keményebb gondokkal letelepülő urakat. Nádasdy végignézett az oldalszakállas, bivalybőr csizmás legényen, aki olyan-olyan fáradtságban aludt, mintha a másvilágról jött volna Pozsonyba. Az egyik sarkantyúja persze hiányzott, mert az élelmes futárok azt mindig zsebre dugták, amikor céljukhoz közeledtek.

– Ez Ruppert, a mi futárunk – mond Nádasdy Tamás –, aki bizonyosan nekem vagy a királyné öfelségének hozott levelet Bécsből, de az úton megkergették, hogy a kvártélyánál tovább nem tudott jutni.

– Vagy talán éppen a leereszkedett éjszaka miatt – mentegette a hortyogó futárt Brodarics István, a szerémi püspök. Mert igaz, hogy a legény nagyon is kopott szolga volt, akinek még szarvasbőr nadrágját sem törték meg a tímárok, de hiszen éppen a legrongyosabb vándorlók hordozták magukkal a kincseket. Talán éppen az ígért spanyolországi aranyak indultak útnak a futár rókafejú iszákjában?

Miután a szóvalan pozsonyi bormérő (aki egyik-másik magyar urat már ismerte mindenféle kontós emlékekből) letette a boroskupát az asztalra, nagy ajtócsapással kiment a szobából, ahol állítólag oly szívesen látott vendégek voltak a magyar urak. Nincs ezeknek a kutyafejú bormérőknek semmi érzékük ama nagy jövedelmek iránt, amelyeket a magyar urak vártak ide, a kocsmaházba, hogy mindennap megkérdezte egyik vagy másik, vajon nem érkezett-e meg szolgálja, várispánja vagy megbízható embere a pénzküldeménytel János király országából? A bormérő mind rövidebben válaszolgatott, végül már a fejével is elfelejtett tagadni, de ez a mostani bécsi futár megérdemelte a fáradságot, hogy a fogadós darabideig a kulcslyuknál leskelődjék, mintha csak hasznos hamispénzverők érkeztek volna a vendéglőbe.

Mit látott a kocsmáros a magyarok szobájában?

Azt látta, hogy borívás előtt az alvó futárt megmotozták, és egy nagy pecsétetes levelet vettek el ruhájából. A futár aludt, mintha valóban bárányfelhőkön heverne.

Nádasdy felnyitotta a Ferdinánd levelét, amely tisztelendő Kristóf laibachi herceg-érsekhez, Zelking Vilmoshoz, Lamberg Jánoshoz, Herberstein Györgyhöz, Dornberg Rézmánhoz és Pempflinger Istvánhoz, mint a királyné pozsonyi tanácsadóhoz volt intézve.

– Jó lesz az uraknak így nyitottan is a levél – mondta Nádasdy Tamás, mire Thurzó Elek és Révay Ferenc, az imént megajándékozott ítélőbíró csendesesen összekoccintották a poharaikat. Nádasdy aztán leült a székre, ahol legközelebről kapta magához a mécses világítását, és megzörgette a latin nyelvű iratot a kezében.

– Már megint a régi nóta – szólalt meg Nádasdy, mikor itt-ott böngészett Ferdinánd levelében. – Ezt a nótát majd valakinek a pozsonyi „Rákoson” kell elfűjni, mert Ferdinánd úr nem jön ide a királyválasztó gyűlésbe.

– Nem jön Pozsonyba?! – riadt fel Szalaházy, a veszprémi püspök, aki némi változást remélt az életében, ha a jövődébéli magyar királlyal megismerkednék. (Ezekre az ismeretségekre nem lehet ráfizetni.) – De hát tudjuk legalább levele tartalmát, ha már a véletlen sors kezünkre játszotta azt! – sürgetőzött a püspök.

A futár akkor fordult éppen a fal felé, és álmában szájával csemcsegett. Isten tudná, hogy miféle kocsmába tévedt be az álom országútján, hogy jóllakjon valamely étellel. A helybeli kocsmáros azonban a valóságban a kulcslyukra tapasztotta a fülét, amikor ama jeles német uraságok neveit hallotta! Pempflinger Stefán tanácsos úr! A királyné őfelsége titkos pénztárosa. Ez a kövércs és mosolygós úriember rejtegette azokat a harisnyákat, amelyekben mindig volt valamely pénzmag a Mária királyné számára. A magyar urak persze sohasem látták ezeket a harisnyákat, mert senki olyan kegyetlenül nem tudta megtagadni pénzért való kérelmeiket, mint éppen ez a kedves, kerek ember. Talán éppen a pénzes harisnyákról lesz szó abban a királyi levélben! Lamberg János, a királyné testőrzőinek a parancsnoka, akinek olyan volt a szeme járása, mint valamely vallató bírósá, aki még a gondolatát is szerette volna tudni annak, akit a királyné elé bocsát. És kardjára mindig akkorákat ütött a vaskesztyűs kezével, mintha egy egész hadsereggel akarna szembeszállani a királyné védelmében.

Nádasdy újra meg újra átnézegette a Ferdinánd levelét.

– Nincs ebben egy szó sem, urak, a pénzküldeményről. Csak éppen a küszöbön álló királyválasztó gyűlésről.

– Királyválasztás? Miért? Tintáért, pecsétért meg porzóért? – dörögte vingárti Horváth, a főtekefogó mester, akire Nádasdy hirtelen rávillantotta a szemét. Valóban, ez az úr idáig nem kapott semmit sem.

VIII. „KOPJA – DE NEM KAPJA!”

A különböző kapuk közül, amelyek ez idő tájt Bécs városába nyíltak: András deák a Stubenthort tartotta legalkalmasabbnak arra, hogy János király követeit a városba bevezesse. Erre szoktak ugyanis azok a vándorlók járni, akik csak egy-két éjszakát töltenek a városban, aztán illa berek a lábukban. Hiába feszengett Bánffy János uram, a tapasztalatlan erdélyi fi, hogy ő nem akar kopó módjára a városba jutni, mert hiszen egy valósággal megkoronázott király levelét hozza a tarsolyában, amelynek viaszpecsétje se nem fehér, mint az alázatosság, se nem zöld, mint a békeszerető Zsigmond lengyel királyé, hanem piros, mint a hatalmas konstantinápolyi görög császároké volt – a sunyi András deák ragaszkodott a Stubenthorhoz.

– Jobb, ha nem tudják előre a jövetelünket – mondta. – Az ember sohasem biztos benne, hogy tisztákkal (görbe karddal) vagy kalácscsal várják a kapunál a lármás vendéget. A Stubenthor kapu őrei nem kérdezik az utas nevét, csak a markukat tartják.

De más oka is volt arra András deáknak, hogy ezt a kaput válassza bevonulásához. Ennek a kapunak a közelében volt ugyanis ama hordószagú vendégfogadó, amelyben bécsi barátait rendszerint megtalálhatta. Minden nagyvárosnak a végén laknak olyan emberek, akik voltaképpen sohasem mennek be a városba, csak valahol az eresz alatt helyezkednek el, akiknek a ház lakóihoz voltaképpen semmi közük nincs. Ilyen eresz lakó volt András barátja, Mátyás deák, aki a kémkedés keserves kenyerét ette Bécsben, Szapolyai Jánosnak írogatván a leveleket mindazokról a bécsi eseményekről, amelyeket a külvárosban, a kapu környékén halott. És néha kapott is valami bért ezért.

A vendéglő az „Öreg várgróf”-hoz volt címezve, a vendéglős igen nagy fejű ember volt, mintha a szakács szerepét játszaná a komédiában, ugyanezért mulatságos grimaszokat vágott, mintha vendégeit amúgy is mulattatni akarná – benn az ivó sarkában Mátyás deák ült, aki éppen olyan nagy fejű ember volt, mint a kocsmáros; ha egyéb dolga nem volt, segített a vendéglősnek, torz arcokat vagdalván.

– Hát mi újság Bécsben? – kérdezte sürgölődve Bánffy János, mintha még ezen a napon vissza akarna menni János király országába.

Mátyás deák valami rettenetesen csodálkozó arcot vágott a kérdésre. Nem értette, hogyan intézhetnek ilyen kérdést hozzá. Végre András deák biztató lábnymogatásaira így felelt a nagy fejű ember:

– Itt mindenki azt beszéli, hogy II. Lajos magyar király él, csak bujdosásban van, de nemsokára hazatér end abból a kolostorból, ahol a felesége bűnei miatt vezeklésnek vetette magát alá. Akkor aztán megint minden rendbe jön. Kár volt azért a sok tintaért, hártýáért, levelezésért és viaszért, amit az urak egymás között elpazaroltak.

Hát bizony ez elég meglepő válasz volt a követeknek, akik éppen abban törték magukat, hogy az özvegyasszonynak vélt királyné kezét megkérjék a testvérbátyjától.

– Már megint sok bort ittál, Mátyás deák – vélekedett András deák.

A kém egykedvűen hátat fordított a társaságnak.

– Hát menjenek a követ urak Ferdinánd őfelségéhez, és kérdezzék meg őt, hogy vajon igazat mondtam vagy nem? Én már megírtam János királynak, azt hiszem, hogy azóta fegyverkezik is. Mert most már nemcsak Mária királyné és Ferdinánd trónkövetelő ellen kell harcolnia, hanem a másvilágról visszatért Lajos király ellen is. Nagy áruk lesz a Vág mellett termelt gyalogos katonáknak, mert azok a legjobb katonák Magyarországon.

– Ne bolond, ne – kezdte most ingerkedő hangon András deák, hogy a cimboráját némileg kihozza a sodrából. – Hát János király mostani katonái nem érnek semmit?

– Azok mind alföldi rongyosok. Egyiknek csak fél saruja van, a másiknak fél sarkantyúja. Rozsdás kard veri az oldalukat, amely kardot kihúzni sem lehet. Molyette, penészrágta bőrpajzs lóg a nyakukban. A lándzsájuk olyan hajlékony, mint a nád, hogy sípolni lehetne rajta. Ennek a neve „kopja, de nem kapja”. A lovuk olyan száraz, hogy csak oldalbordái és csontjai látszanak. *„Valamely nagy szilaj Bucefalusoktól félni nem kell – nem terem ez a föld ilyeneket...”* Megírtam én mindezt János királynak, hogy idejében gondoskodjon jó hadakról, mert a holtai-ból feltámadott sógorát, Lajos királyt nyilvánvalóan segíteni fogja Ferdinánd őfensége is, ha már nem lehet az övé a magyar korona.

Akármenyi fizetsége is volt a kémnek János királytól, megérdemlé bérét, mert valóban olyan újságokkal szolgált, amelyeket még álmukban sem hallottak a követek. Mi lesz Magyarországon, ha a kísértetkirály valóban megjelenik, és kiderül, hogy Szapolyai idegen hullát temetett el a székesfejérvári kriptában?!

András, a prépost, aki mind ez ideig nem avatkozott a társalgásba, most csendesen megszólalt:

– Mielőtt János király szolgálatába szegődtél volna, te deák, azt mondd meg nekem, hogy azelőtt ki volt a gazdád?

– Tekintetes Tornallyai Jakab úr!... A mostani királyi kincstáros és pénzverő – felelt nem minden büszkeség nélkül a deák.

– Most már nem csodálom, hogy így is, amúgy is tudod kongatni a nyelvedet. De hát jegyezd meg magadnak, hogy mi János király emberei vagyunk, majd hazatértünkör lesz gondunk arra, hogy Tornallyai Jakab kincstartó úr csak az igazmondásaidért fizessen, ne pedig a hazugságaidért.

– Nem hazudok én! – kiáltott fel Mátyás deák. – Nyomban itt leend barátom, az író és álomfejtő, aki viszont Ferdinánd őfelségével áll levelezésben. May, az udvari titkár suttyomban megírja barátomnak Ferdinánd őfelsége minden álmát, amelyre a barátom magyarázatot küld. Sajnos, a körülményei olyanok, hogy nem foglalhatja el az udvarnál megfelelő állását. De idáig még minden álmát megfejtet-

te Ferdinánd úrnak. Nagyeszű férfiú, bánjanak vele az urak tisztelettel, de pénzt ne bízzanak rá, mert költő létére nem ismeri a pénzt.

Az álomfejtő valóban rövid időn belül megjelent az „Öreg gróf”-hoz címzett kocsmában, mintha mindennap arrafelé venné útját. Mozgékony, sovány emberke volt, mint valamely egér, amely mindig azon mesterkedik, hogy az éhenhalás elől ki-menekedjen az élet üres kamrájából. Hosszú, bozontos haja volt, amilyent a gondolkozásra való börtön vagy pedig az ábrándozó nélkülözés növel az emberek fején. Úgy ugrált a szeme, mint a gitár húrja, amely az összes érzelmeket végig-próbálja hallgatóin, mielőtt az igazira rájönne. Bánffy uram bizonyos gyanakvással nézett Ferdinánd „emberére”, és megtapogatta zsebében azt a levelet, amelyet Ferdinándnak kell átadnia.

Rövid ismerkedés után a bécsi udvar kémje nem is maradt szótlantul, miután András deák mindig annyiszor kacsintott a kocsmáros felé, ahányszor kiürült vala a „kém” söröskancsója.

– Igen, hát én is azt tanácsoltam egyik levelemben Ferdinánd őfelségének, hogy a tót zsinórosokat, az úgynevezett „trspeniek”-et meg kell venni katonának, mert nemsokára háború lesz – mondta az álomfejtő.

András, a prépost, most már indulatosabb hangon szólalt meg:

– De hát kicsoda-micsoda az úr, hogy tanácsokat ad egy cseh királynak és ausztriai főhercegnek?

– Én vagyok a Névtelen – felelt most bozontjaiból, sőreiből és szőreiből az emberke, és sokatmondólag hunyorított, mintha már régebben várta volna ezt a kérdést, amely végre elhangzott. – Én vagyok a Névtelen, aki leveleivel jó vagy rossz álmokat tud csinálni a fejedelmeknek. Én vagyok az a láthatatlan ember, aki sohasem búvik elő a faodújából, mégis hatalma van a napfény, borulat és szél-vész felett. Éppen úgy be tudok jutni a népek bárányfelhők módjára legelésző álmaiba, mint a királyok őrzött nyoszolyáiba. Én költő vagyok. Mégpedig névtelen, s ezért nagy az én hatalmam.

Bánffy János, aki szeretett gyorsan alkudni lóra, asszonyra, fegyverre, mert erdélyi ember volt, és így jól tudta, hogy a moldvai vagy havasalföldi vajda akármikor beeresztheti a törököt Erdélybe, sebtében közbevágott:

– Hát mit álmodott most Ferdinánd őfelsége? Mert mi címeres levelet hozunk neki, amilyen levélnek Magyarországon minden szittya-magyar megörvendez, ha kapja.

– Kopja, de nem kapja! – felelt csúfondárosan a Névtelen, mintha ez a mondás már olyan közkeletű volna Bécs városában, hogy mindenki megérti benne a magyarok kigúnyolását. – Milyen címer van azon a levélen? Keresztbe osztott vitézi vért: két felemelt farkú, ágaskodó egyszarvúval? A farkassal, amely ötágú csillagot kísér a fogyó hold világánál? És a szárnyas angyallal, amely az említett vadállatainkra vigyáz? Az erdélyi vajdának és a székelyek ispánjának van ilyen címere. Hát Jankula vajda még nem merészeli a magyar király címerét használni, amikor Bécsbe küld levelet a törvényes királynak?

András prépost szólalt meg most az elgondolkozott Bánffy helyett:

– Nagy céltalanság ugyan, hogy drága időnket itt töltendjük kémek és álomfejtők társaságában, ahelyett hogy egyenesen nekivágnánk utunknak, mert hiszen Ferdinánd úron kívül nekünk nincs dolgunk ebben a városban senkivel. De hát nem árt néha a köznép préda beszédeit is meghallgatni. Azt hinném, hogy indulhatnánk, nagyságos uram, Ferdinándhoz, mert hiszen amúgy is sok időt elpazarolnánk már!

Az álomfejtő csendes fejbólintással hallgatta a prépost szavait, mintha valami olyan dolognak a bekövetkezését látná közeledni, amelyet ő már előre megjósolt.

– Csak igyekezzenek most a farkascímerrel és egyszarvúval jött magyar urak, úgyszólván hamarosan visszakérülnek ide, hogy itt koptassák a vendéglő padját és asztalát. Hoztak-e magukkal elég pénzt a hosszadalmasabb tartózkodáshoz? Vagy János királynak kell vala őket innen kiváltani, miután kontójuk megnövekedett? Nagy ára van annak, ha valaki többet akarna tudni, mint amit mi tudunk. Nem mérik ingyen a mi tudományunkat. Hiszen akkor minden kapaszkazakerülő a mi dolgunkba ütné orrát – mondá az álomfejtő.

András prépost a két összenevető kém közé állott, akik egyforma grimaszokat vágtak egymás arcába, amely grimaszokat csakhamar folytatta a vendéglős is, sőt a sarokban András deák is, aki jobbnak látta bécsi cimboráihoz csatlakozni, mint a gyámoltalan magyar követekhez. A prépost fukar ember volt, sajnálta a hiábavaló vendégeskedést.

– Most már itt vagyunk Bécs városában, közelében annak az úrnak, akinek levelet hoztunk. Nekünk meg kell találni Ferdinánd őfenségét. Hol van ő most?

Az álomfejtő nagy tudománya mellett mégiscsak leitta magát, és vigyázatlanul elszólta magát:

– Őfensége most az István-templomban van, és a cseh küldöttséget fogadja, amely a koronát hozza neki.

András prépost, aki járatos volt bizonyos ceremóniákban, igyekezett úgy viselkedni, mintha nem is állott volna fel a borozóasztal mellől, és szívesen beleegyezik abba is, hogy az ő kontójára tovább iddógnak a „kémek”, de nem így Bánffy úr, aki János királyságát legalábbis egyenrangúnak tekintette a cseh királysággal.

– Eb ura fakó. Templom az templom, ahová a cseh urakat beeresztik, majd csak bebocsátanak minket is. Ferdinánd úr egy király levelét a mi kezünkbe kapja.

– Kopja, az nem kapja! – ismételték most már kórusban a kocsma vendégei.

IX. FERDINÁND

Ferdinánd offensége az imázsámulyon térdelt, amikor Szapolyai János követei valamely csodálatos véletlen folytán bejutottak az István-templomba, és ott végre szemügyre vehették Ferdinándot, akit zárkózott életmódja miatt odáig oly keveset látott magyar szem.

Az első pillantásra olyannak tűnt fel a térdeplő király, mintha nem is a valóságban mutatkozna az emberek tekintete előtt, hanem valamely imakönyvbe vagy templomfalra festett kép alakjában. Nem lélegzett, nem mozdult, szemét sem rebbentette meg: imádkozott. Ha a templomokban elkerülhetetlen léghuzat néha megrebbsnti vala a köntösét vagy az elébe helyezett imakönyv lapjait, bizvást lehetett volna őt valamely másvilági látománynak vélni, akihez kezünkkel nem nyúlhatunk, mert üres levegőt találunk helyén.

Hosszúkás fejű, úgynevezett kalácsképű volt; fejének felső részéből bizonyosan sokat elfödött a korona is, míg arcának alsó részét nyújtotta a szakáll, amely fodorintatlanul, simára fésülve, egyenes szálabban vette körül fülétől kezdve arcát. Ez a szakáll a fiatalok szakállának látszott, amelyet még nem nyestek meg, hogy tömöttebben növekedjék. Barna és ritkás volt ez a szakáll, amely felett félhold alakjában keskenyre fogott bajusz helyezkedett el, ugyancsak az ifjúkor természet adta alakjában, amely ifjúkorban a bajuszoknak voltaképpen még nincs semmi különösebb jelentőségük. Ám ez a bajusz mégis inkább vezeklőbajusznak látszott, mint akár az apostoloké és mártíroké. Határozottan papos bajusz, amelyre pedró sohasem került.

A magyar követek, akik nem messzire állottak Ferdinándtól, mert hiszen a kihallgatások során rájuk is sor kerülend, ha futja az időből, önkéntelenül összehasonlították magukban az esztergomi királyt a bécsi királlyal. Nem, bajusz és szakáll dolgában nem vetekedhetett az ifjú Ferdinánd a harminchétszázéves Szapolyaival, akinek úgy megsűrűsödött már szakálla, hogy azt könnyen össze lehetett téveszteni akár a bundagallérral is.

A kegyes szakáll és a még kegyesebb bajusz között ama meghasadt szilva alakú ajkak mutatkoztak, amelyek mindig nyitva látszanak lenni, mintha beszédre készsülődnének, különösen az alsó ajak volt nyitva, mintha a király örökké valamely szent ereklét csókolgatna, vagy imakönyvek forgatásához nyálazná ujját. Hoszszú és horgas, de azért elég húsos orra volt Ferdinándnak. Flegmatikus orrnak lehetne mondani ezt a mozdulatlan orrot, mert egy jéghegy konokságával emelkedett ki az arcból. Mosolytalan, vidámtalan, de egyben bánatmentes orr volt Ferdinándé, amely kókadts volt akkor is, amikor vidulnia kellett volna. Nem pirosozott, nem mutatott megindultságot, nem szaglászódott: a hallgatag, de folyton gondolkozó embereknek van ilyen orruk. – És a szeme, amely ugyancsak szilva alakú volt: már fiatalokrában olyan fáradtnak látszott, mintha nagyon sok éjszakát

töltött volna nyitott állapotban, hogy pillantást vethessen a jövődbe. A szem tekintetében volt valami a bárányok szelídségéből, de a pásztorok elszántságából is, akik mindenképpen megvédelmezik nyájukat, még egykedvűen végrehajtott gyilkosságok árán is. A dagadt szemhéj, amely félig-meddig eltakarta a szemet, hogy abban senki sem láthassa meg a maga képét, mint valamely tükörben, mint az álmos emberében sem láthatni meg a világ képét – a dagadt szemhéj még akkor is fáradt volt, amikor az égre nézett.

Ámde a magas, horpadt homlokon nyílként szökkenő szemöldökök sok mindent elárultak a homlok lüktető gondolataiból. Ez a szemöldök mindig ébren volt, csendesen remegett még imádkozás közben is, mintha nagyobb nyomatékot akarna adni minden szónak, amelyet a királyok királyához küld. És az imádságra illesztett kezek olyan lilium alakúak voltak, mintha még sohasem fogtak volna kardot.

– Furcsa németnek látszik – dörmögte Bánffy János András prépost fülébe.

A prépost hátrafordult, körülnézett, mintha az ajtó felé keresné az utat, bizonytalan szorongásokkal volt telve a szíve, sehogy sem tudta elgondolni, hogyan beszélhetnek ők ezzel a templomi üvegfestménnyel.

A cseh urak, miután már átadták az új királyhoz címezett leveleiket, dagadt mellel, megkönnyebbedett magatartással és bizonyos otthonossággal helyezkedtek el a trónus megett, amelyhez az imázsálmolyról lelépett Ferdinánd most halkan, valamely hallhatatlan szívhangokra figyelmezve közeledett. A király csíkos harisnyában lépegetett a templom kockakövein az imázsálmolyról jövet, saruit majd csak a trónusra felléptével húzza lábaira. Gyöngyökkel szegélyezett palástja csak nagyon halkan zizegett, mint a madárszárny. A süveghez hasonlatos cseh korona hátrahúzta a nyakát és fejét, ugyanezért most gögősebbnek látszott, mint az ima mozdulatlanságában.

Magas, karcsú férfiú volt, legalább fél fejjel magasabb, mint amaz esztergomi király, akit a kora gyermeksége óta viselt nehéz fegyverzetek nem engedtek magasra nőni. Ez a fiatal fenyőfa még keveset ismert a gyökeret tépő viharokból – ezért gondtalanabbul folytatta útját a trónus hegyére.

Mikor az új cseh király a trónuson elhelyezkedett: a templom karzatán megszólaltak a dobok, köztük trombiták, gitárok, hogy a nagy István-templom boltívei is felzendülni látszottak örömben, hogy Ferdinándot a trónuson láthatják. A trónus körül a cseh követek nyújtózkodtak, ágaskodtak, fejükkel ide-oda integettek, mert ezt a zenét ők hozták magukkal Prágából, hogy aztán örökre itt maradjanak a cseh muzsikuskok. Ferdinánd végighallgatta a diadalmi zenét (amelyben a cseh urak talán reggelig is elgyönyörködnek vala ábrándjaikba merülten), amikor a trónusról egy alig észrevehető kézmozdulattal a király magához intette udvarmesterét, aki aranytálcán két levelet nyújtott át Ferdinándnak. Az megnézte a leveleket, aztán átnyújtotta őket egy papi ruhás férfiúnak, aki a trónus lépcsőjén állva, ünnepélyesen felnyitotta a kisebbik formájú levelet, amelyre éppen az a büszke, piros pecsét volt ütve. Ez a papi ember nagy gyakorlatú lehetett a levelek olvasásában, mert hiba nélkül és olyan harsány hangon olvasott, hogy más ember azo-

kat a leveleket se olvassa ily folyékonyssággal, amelyet saját maga írt. A trónus lépcsőjén az ítélethirdetés hangján harsogott a latin nyelvű levél:

– „János, Isten kegyelméből Magyar–, Dalmát–, Horvát– stb. országok királya...”

Nagy templom István temploma Bécs városában, talán ezer embernél is több fér el árkádjai alatt és karzatain, de most hirtelen olyan csend támadt, hogy a jégcsapok csörrenése is behallatszott a szentélybe, amely jégcsapok odakint a térségen a templom ereszetéről hullanak. Itt van a hadüzenet, amelyet János király régen ígért Ferdinándnak. Veres köpenyeges rákok, gyermekgyilkos szittyák, kaszások és lándzsások indulnak el Magyarország felől. Minden szem a levelet hozó magyarokat kereste, és a rémület, a gyűlölet elzöldült szemei vették körül Bánffy uramat, valamint a prépostot.

De hallga csak, hallga! A trón lépcsőjéről tovább trombitál a hang, és a deák mondatok szinte ölelkeznek:

– „A mindenható Isten és az ő anyja szerelmére kérek, és könyörgök neked, ne jöjj be ellenem Magyarországra, ne tolakodj be erővel a magyarok anygali koronájának pitvarába, amíglen én, akár méltán, akár méltatlanul, magyar király vagyok. És ne fogadd az én árulóimnak tanácsát, nehogy végre te is éppúgy megkísértelessél általuk, amiként én...”

Ferdinánd arca még mindig olyan mozdulatlan és áhítatos volt, mint az imént az imazsámolyon, csak a nehéz korona alatt csusszant feje hátrább és hátrább, mintha egész lényével figyelmezne ismeretlen hangokra.

– „Rólam ugyanis már elég példát vehetsz; mert én nem soká fogok maradni a magyar királyi méltóságban, s mindjárt reászáll az anygali korona a te fiadra...”

Valamely halk morajlás futamodott által a templomon, amelyet tán az okozott, hogy a visszafojtott lélegzetek hirtelen elhagyták az emberi tüdőket. A nagyothalló emberek, akik mindenhová odatolakodnak, a szomszédjaikhoz tettek halk kérdéseket. A trónus üvegfestménye alig észrevehetőleg előrehajolt, amikor a „fiait” hallá emlegetni.

– „Én azt is felfogadom neked, hogy meg nem házasodom, nehogy a tied ellenére, gyermekeket nemzzek...”

A morajlás a templom távolabbi bolthajtásai alatt már nagyon elhangosodott, hogy ugyancsak kellett erőlködni annak a magyar hangnak, hogy felcsattanásával magára vonja a figyelmet. Bánffy János kiáltotta el magát, amely kiáltás sehogy se illett eddigi méltóságteljes magaviseletéhez:

– Tiltakozom! Ez a levél hamisítvány... ott cserélték a valódi levéllel a vendégfogadóban... Az álomfejtő és huncut cimborái. Mi igenis házassági kérők vagyunk! A mi királyunk házasodni akar!

Miután Bánffy János magyarul kiáltozott, nemigen értették meg őt a bécsi templomban, csak felfúvódott, vörös, verejtékben úszó arca mutatta, hogy valami nagy indulat környékezi, mikor annak a levélnek a tartalmát hallja, amelyet kebelében hozott az ausztriai főhercegnek. Ámde a gyűlölködő tekintetek, amelyeknek harapófogóit még csak elbírja az erős ember, a szemek most a kárörvendezés szitájá-

ra vetették a büszkélkedő magyar követet, akit talán éppen rendíthetetlen dölyfössége miatt választott követségre János király, de a kárörvendezés epeszínű számvetései megingatják vala a vasönerzetet is. Hová lett egyszerre az emberi látományokból a szörnyeteg Szapolyai és pajtása, a „fekete cár”, és cimborája, a félelmetes pogány? – Alig hallgatja vala valaki a levél befejező részeit (még Ferdinánd úr is bizonyos unalommal dől hátra trónusán, mint aki megelégtelte ellensége megalázkodását).

– „Ha pedig te én ellenem jönni mindemellett meg nem szűnöl, akkor én, a mindenható Isten és az ő fia, a mi urunk, Jézus Krisztus előtt óvást teszek, hogy ezután bármi öldöklés, néprablás, vérontás történik rajtatok és fiaitokon: nem az én hibám – az én hibám a mai naptól fogva nem lehet...”

Ferdinánd a levél befejező részét éppen olyan egykedvűen hallgatta végig, mint amilyen egykedvűséget a levél vétele előtt mutatott. Úgy látszik, a királyok már jó előre tudják egymásról, hogy miként fejezik be leveleiket. Öldöklés, vérontás, néprablás? Ugyan ki gondol vala e rettenetekre itt, az István-templom szárnyaló ívezetei alatt, ahol a sárkányölő Szent Györgyön kívül még senki se onta vért? Az igazság az, hogy nagy megkönnyebbülés árasztotta el az embereket, lovagokat, zászlósurakat és főpapokat, amikor az ellenséges király fogadalmait hallották. Aki ennyit ígér, az többet is ád. A trónusról megint adatott valamely jeladás, amire a tarka udvarmester sohasem látott ceremóniás léptekkel a magyar követek felé közeledett, és inte nekik spanyolos kézelőjével.

– Őfelsége vár benneteket! – szólott német nyelven, mire Bánffy János valamely ötlettől megerősödve kinyújtotta derekát, és határozott léptekkel indult el az udvarmester után. A prépost szorongva követte, mert nem volt abban a szerencsés helyzetben, mint Bánffy, akinek lelki felindultságában összefolyt szeme előtt az egész világ, csak a diadalmas cseh követek harsogó skarlátszíneit látta maga előtt, mint a bíka a vörös posztót. A prépost megszokta, hogy nagyobb gyülekezetekben is lásson és halljon, mert hiszen eleget látott szószéken hívei között. Itt ellenségnek látott mindenkit, aki mellett elsodródott egyházi ruhájában. Hallgatást és bölcsességet fogadott magában, mert az ellenséget éppen a saját fegyverével kell megverni, itt pedig még senki egy szót sem szólt hozzájuk.

A két követ most megállott a trónus előtt, amelyen Ferdinánd úr szinte elérhetetlen magasságban látszott üldögelni, amint a kéthavonként érkező újabb és újabb spanyolországi szertartási formák azt előírták, ahol voltaképpen kitalálják vala a királyok magatartásának titkos bölcsességeit.

– Mely mondanivalótok volna élőszóval őfelsége számára? – kérdé most az udvarmester, a trónus előtt megálló magyar követekhez fordulva.

Bánffy János a jobb lábát a bal lábánál kissé előbbre vonva, hangos magyar szóval, hogy a távolabb állók is meghallhassák, így szólott:

---

* Jászay-Szerémy

– Fenséges király és kegyelmes úr! Őfelsége, a magyar király, a mi legkegyelmesebb urunk, királyi fenségednek mint szerelmes barátjának és szomszédjának szerencsét, üdvet, áldást s őszinte barátsága mellett állandó jó egészséget, egyszersmind országszaporodást kíván.

Az udvarmester most felemelte fehér kesztyűs kezét.

– Őfelsége nem tud magyarul, mint ahogy királyaitok közül sem Albert, sem Ulászló, boldogult királyaitok sem tudtak magyarul.

Bánffy János alig észrevehetőleg vállat vont, és tovább folytatta magyar beszédét, hogy András prépost szinte a föld alá süllyedt zavarodottságában:

– Fenséges király! A mi legkegyelmesebb urunk, a magyar király, királyi felségednek legkegyelmesebben jelenteni méltóztatik, hogy ugyanazon az időben, midőn neki a felséged cseh királlyá választása tudtára jutott, a mindenható Isten őt is ama szerencsében méltóztatott részesíteni, hogy ő Magyarország főpap és zászlósurai s nemesei egyenlő választószavával és egyértelmű akaratával királyi székbe emeltetett, és mint magyar király megkoronáztatott.

Az udvarmester most mind a két kezét felemelte, hogy elhallgattassa a magyar követet ama különösen pattogó beszédől, amelybe belefogott.

– Németül vagy latinul beszéljen az úr, ha azt akarja, hogy megértsük.

– Mi csak magyarul tudunk, sem a deák nyelvet, sem a német nyelvet nem ismerjük, hál' Istennek! – felelé most Bánffy János. – Azt hittük, hogy Ferdinánd őfelsége, miután az angyali magyar koronára pályázik, érti nyelvünket is.

Ferdinánd, bár nemigen szokta meg, hogy trónusa előtt bizonyos szóváltások történjenek, még mindig olyan egykedvűséggel nézett maga elé, mintha a magyar követek helyén üresség volna. Ez a habsburgi tekintet példázhatta Magyarország jövődjét is, de a király önfegyelmezettségét is.

Miután Bánffy uram újabb lélegzetet vett, az udvarmester most csendesítő hangon megszólalt:

– A kihallgatást majd tolmáccsal folytatjuk egy más alkalommal.

A János király követei, Ferdinánd egykedvűségét utánozva, közömbösen meghajoltak a trón előtt, amelyben nehéz szempillái alatt oly mozdulatlanul ült a fiatal cseh király, mintha általában azt sem vette volna észre, hogy valami történik körülötte.

A követek keresztülvágtak a templomi tömegen, nem akartak útjába lenni a további ceremóniáknak.

– Hát most hová? – kérdezte Bánffy János a társát, amikor az István-templom kapujánál egy kéz nyúlt a hóna alá. Baretos, páncélinges százados volt, aki azt kérdezte:

– Hol van jelentett kvártélyuk az uraknak? Parancsom van, hogy a szállásukon őrizetben tartsam uraságokat.

Bánffy uram az „Öreg várgróf”-hoz címzett vendégfogadót diktálta be, mire katonák kíséretében elindultak a templom elől. Lehet, hogy másoknak tetszett Bécs városa ezen a napon – embereinknek nem tetszett.

– Százados – mond Bánffy a barettos tisztnek –, ilyen sérelem még nem esett velem; kezet akartam nyújtani a királynak, s az nem fogadta el, csak a levegőbe nézett.

A százados darabideig hallgatott, aztán csendesen így felelt:

– Még nagyobb meglepetéseket is látok itt. Én lengyel vagyok, szeretem tehát a magyarokat. Éppen azért merem megmondani, hogy ijesztően gyengék vagytok ti, magyarok. Mi lengyelek egy századéven át szenvedtünk Németországtól, szenvedtünk a rettenetes muszkáktól, tatár hordáktól és elkalandozó törököktől. De épségben és egészségben vagyunk. Míg nektek csak egyetlenszer nyúlt köldökötökhöz a török, már azt se tudjátok, hogy mit csináljatok. Hát majd csak gondolkozzatok a fogadóban, hogy mit is kellett volna Ferdinánd úrnak mondani. Nagyszerű szomorújáték ez...

X. KIRÁLYVÁLASZTÁS POZSONYBAN

– Ha arra kerül a sor, hogy a Zápolya valóban megrohanja Pozsonyt Radics Bózsánnal, a fekete cár rácaival vagy pedig a törökkel, akinek követét ott rejtegeti Esztergomban is, Csorba nevű komornyikja lakásán, úgy halunk meg, mint a magyarok Marótnál. Élve még a gyermekek se kerülnek az ellenség kezébe. Nem adja el őket Zápolya török rabszolgáknak, én pedig Doboziné példáját fogom követni, aki hitvestárs hiányában nádorispán urammal öletem meg magam, ha többé nincs menekvés – mondogatta Mária királyné, hogy Báthori István urumnak az egyéb nyavalyájával együtt a borzalom is gyötörni kezdte a szívét. Hogyan ölhetné meg ő egyetlen kardcsapással ezt a gyönyörű fiatalasszonyt, mint Doboziné tette a maga feleségével, mielőtt pogány szíjra került volna?

Tél volt, és a varjak rossz híreket hoztak Esztergom felől. Csak Marótot ne emlegetné a királyné, ahol több magyar esett el a szekérsáncok között, mint akár Mohácsnál! Férfiak, keservesebb káromkodások között, mint amilyen káromkodásokat valaha a magyarság hallott, asszonyok és gyermekek olyan sikoltásokkal, hogy Pozsonyig lehetett hallani. A nádorispán homlokát mindig ellepte a hideg verejték, amikor a második Mohácsról, a maróti csatáról hallott. Csak már elmúlna ez a keserves 1526-i esztendő, amely telve van borzasztó eseményekkel!

Báthori uram megtörölte a homlokát.

– Most már mindegy, felséges asszony. A királyválasztó országgyűlést meg kell tartani, mert én hívtam össze, a törvények nádorispánja. Még ha ott maradna a fogunk, akkor is összegyülekeznünk a holnapi szent vasárnapon Szent Ferenc helybeli zárdájában. A franciskánusok értenek a kardforgatáshoz, minket sem a gólya költött, egyszer mindenkinek meg kell halni. Aztán meg csak bízunk Szapolyai gyávaságában, amelyben idáig még sohasem csalatkoztunk.

Mária, itt a küszöbén annak a nagy eseménynek, amelynek előkészületén már esztendőök óta gondolkozott, mikor szerelmetes bátyját végre megteheti magyar királynak: mintha elveszítette volna a szívét, mint a legjobb fajtájú paripa is néha az utolsó akadály előtt. Töprengve ráncolta össze homlokát, amely idáig az élet legnagyobb bajai közepette is rántalan maradt, mintha már bölcsőjében elvégzett volt róla, hogy küzdelmeken vezet át élete, azonban a küzdelmek nem csüggesztik, sőt megacélozzák álmát és nappalát, hogy félelmet ne ismerjen.

– A város már telve van boros emberekkel, akiknek kurjantgatása idáig hallatszik. Mindig így választottak királyt Magyarországon? – kérdezte, dideregve öregasszonyos nagykendőjében, amelyet özvegységében sohasem tett le válláról.

A nádorispán dagadt lábait nézegette, amelyeken a csizmaszárat meg kellett hasítani az utolsó napok izgalmaiban.

– Corvin Mátyás óta nem volt igazándiban királyválasztó „Rákos” Magyarországon – felelt a nádorispán. – A korona örökségben járt. Nem is volt soha gond a koronával. Milyen jó lenne, ha felséged lehetne a király! – sóhajtott Báthori.

– Én király? – mosolygott Mária asszonyos ellágyulással és bocsánatkérőleg. – Én csak egy gyenge asszony vagyok. Álmokban és csillagokban hiszek. De hát hányan is vagyunk itt most Pozsonyban, akiknek közük van az új királyhoz a szolganépen kívül?

Báthori letelepedett a trónust helyettesítő karosszék lépcsőzetére, és az ujjain kezdett számolni:

– Hát itt vannak elsősorban a pozsonyi polgárok meg a jó soproniak, akik szabad királyi városok lakosai.

– Más városok, más bandériumok? – kérdezte nyugtalanul Mária.

– A németújváriak arra várnak, hogy váruruk, Batthyány Ferenc úr elinduljon, de a bán, hiába mellőzte őt a Zápolya Frangepán Kristóf miatt a szeretetében, még várakozik.

– Az aranyakra, amelyekkel neki tartozunk.

– Az ígéreteket Magyarországon számon tartják. Füsttel nem lehet tojást aranyozni. Sajnos, nem jött el sem Kassa, se Lőcse, sem Eperjes. Halálbüntetéssel fenyegette őket Zápolya. Szala messzire van, Fejérvár fél, a Tisza mellől nagy út van idáig. No de itt vannak a horvátok, akik sehogy sem tudnak belenyugodni abba, hogy Frangepán legyen a bánjuk és Erdődy Simon a püspökjük.

– De hiszen Erdődy itt van Zágrábból! – kiáltott fel Mária. – Éppen ma tette tiszteletét.

– A zágrábi püspök mindenütt ott van, mert nem lehet tudni, hogyan fordulnak végül a dolgok; a papok nem azért okos emberek, hogy az eszükön túljárjon valaki – mormogott Báthori.

– Hát még, hát még? – türelmetlenkedett Mária.

– Amennyire hintóvivőim lába bírta, reggel óta bejártam az összes kvártélyokat, vendégfogadókat, ahol az ilyen királyválasztó embereket feltalálni lehet. Mindegyik volt szép számban, de persze csak amolyan szolgahad, amely arra jó, hogy előbb-utóbb összeverekedjék a pozsonyi őrhaddal. Emelgetik az öklüket a németekre, de Hauser Lénárd ezredes megtiltotta két napra a borivást a katonáinak. Ha lesz is valami csetepaté, az a választás utáni napra marad, amikor majd megszűnik a pozsonyiak vendégszeretete, és az embereket kezdik kifelé tologatni a kocsmákból. Most a magyarok isznak, választás után a németek. Így van ez az egész világon – mond a nádorispán, és olyan egykedvűség mutatkozott az arcán, mintha felesleges volna erről a dologról bővebben is beszélni.

– De hát ki van velünk? – kiáltott fel Mária, aki eddigi életében bőven megismerte a boros embereket, akik mindent ígérnek részegségükben, de kijózanodva fejfájásról panaszkodnak.

A nádorispán hümmögött.

– Mindenki velünk van... Hacsak az a vén szarvaskendi Sibrik nem csinál valami zenebonát, miután Vas megyéből nemcsak Gergely meg Benedek öccsét, de még az atyafiakat, a Tamásokat, Mátékat is Pozsonyba rendelte. Az ilyen emberek nem szívesen mozdulnak ki otthonról, ha még csak egy kis verekedés sem ígérkezik.

– Majd elbánnak velük a zsoldosok, azért vannak – legyintett Mária.

– Még sohase verekedtem barátklastromban – dűnnyögte Báthori. – Ezek a Sibrikek pedig régen a begyemben vannak. Mindig másik párton vannak, mint én.

– Nádorispán uram? – kiáltott fel kezét összecsapva Mária. – Csak nem akar a királyválasztáson verekedni?

– Én nem. De hátha a többiek?

– A többiek mind jámbor, szent életű emberek – felelt gyorsan Mária, mintha komolyan megijedt volna a jártányi erővel is alig bíró Báthori uram fenyegetésétől. –

Talán Szalaházy vagy a tudós Gerendy kezdi a veszekedést? Vagy talán Révay uram, a főítélőmester.

A nádorispán csak a fejét csóválta. Magyarországon vagyunk, ahol az imént megszűnőben levő török háború után még mindig lobognak az indulatok azokban a magyarokban, akiket nyomorékká nem vertek Mohácsnál, vagy pedig távol maradtak a csatatértől. Az ilyen emberekkel éppen a legnehezebb elbánni, mert a „beléjük dagadt szuszt” ott akarják kiadni, ahol arra a legelső alkalom kínálkozik.

– Furcsa nemzet vagyunk mi magyarok. Akkor jövünk bele a verekedésbe, amikor más fajta már régen megunta azt. Nincs annál édesebb dolog a világon, mint a komát vagy a sógort verni az idegen helyett – dörögte csendesen a nádorispán.

– Aki a mohácsi csata után, még ha futva menekedett is a török elől, otthon be nem verte egy pár atyafiának a fejét, abban szerintem nincs igazi vér. Csata után jó csak csatázni.

– Csak nyugalom, Báthori uram – mond a királyné. – Mi nem ontunk keresztény vért.

Megnyugodott-e ebben a nádorispán? Mindenesetre elhallgatott, mert a közeli városháza tornyából most egy öblös kiáltás verte fel a decemberi alkony csendességét, amely decemberi csendesség e kiáltás nélkül talán nem is tudta volna, hogy milyen nagy vasárnap virrad holnap Pozsonyra és Magyarországra. A jó torok a városházi torony erkélyéről a világ négy tája felé kikiáltotta, hogy holnap szabad királyválasztó gyűlés leend a Szent Ferenc-barátok kolostorában. A nádorispán andalogva figyelt a hírnökre.

– Ez nem jutott eszébe Werbőczy uramnak Székesfehérvárott, amikor Zápolyát megkoronáztatta – mondta némi elégtétellel. – Pedig régi szokásaink közé tartozik, hogy hirdetni kell az új királyt. No de megyek is már a vendégfogadóba körültekinteni. Nem szeretnék a holnapi „Rákoson” olyan embereket látni magam körül, akiknek feje be van kötözve.

– Krisztus öt sebére kérem, nádorispán uram – szólott most Mária –, különösen vigyázzon a horvátjainkra, Peružič Jánosra meg Križanič Gáspárra. Ezekre az

emberekre mindig szükségünk lehet. Én imádkozni fogok, hogy az éjszaka csendesen múltjon el.

...Kinek hogyan múlt el az éjszakája Pozsonyban? Bizony erről legbövebben a kocsmárosok és kvártélyosok tudnának beszélni, mert hiszen senki sem cselekedte azt, amit Mária, aki csuklyás köpönyegben és lovagcsizmában, szemére húzott kalapban, csak egy vékony karddal az oldalán csaknem akkoráig járta a várost, a december közepi éjszakát, amíg a csillagok haloványodni kezdtek. Kísérrőt sem vett maga mellé a királyné, mert aggodalmait, szorongásait nem szerettte senki előtt elárulni. Elment a városkapuig. Mindegyik zárva volt, igaz, hogy a kapusok aludtak a környéken. Betekintgetett a kocsmákba, nem volt e napokban ritkaság az idegen vendég, akit a kocsmárosok sohasem láttak, és magában fohászkodott, hogy bárcsak végképp elnehezednének már az ólomsúlyokkal küzdő fejek és szempillák, hogy reggelre megtisztuljanak az agyvelők. Itt-ott verekedőket békített, mert kocma nincsen verekedő nélkül, de bizony csak annyit ért el, hogy meglökdösték a köpenyeges fiatal vitézt. A verekedést senki sem akadályozhatja meg, ha a bor így rendelkezett. A havas, hallgatag utcákon hol az őrhad emberei vittek maguk előtt megbilincselve valamely izgága magyart, hol meg magyar vitézek húztak maguk után a hóban valamely lekapott németet. Az ordítások elhangzottak az éjben, ki tudná, mi történt velük tovább?

– Magad uram, ha szolgád nincs – bátorítgatta magát Miksa római császár unokája, amikor a déli kapunál (amely kapu a szőkevények kapuja volt) egy sikátorban komoly verekedők közé keveredett, akik itt már órák óta próbálgatták az erejüket. A királynénak ifjúságában jó vívómestere volt Logus Tamás humanista bölcsész képében. A sötét verekedőkre tehát természetszerűleg kardot rántott. Vékony volt a kard, de a hegye, mint a tű. Valaki eldőlt a verekedők közül. A királynénak gondja volt rá, hogy a kardját hóval jól megtörölgesse, mielőtt hazafelé venné útját.

– Nem baj – gondolta magában, amikor a halovány csillagoknál ágyba vetette magát. – Csak a nádorispán meg Révay uram jól beszéljenek a holnapi gyűlésben.

Elaludt, mielőtt imádkozott volna, mert nem tudta, hogy nem holt embert hagyott-e a déli kapunál?

XI. TOMORI KIRÁLYT VÁLASZT

Báthori, a nádorispán, rövid csákányával ott állott a ferences barátok klastromának keskeny ajtajában, amelyen egyszerre csak egy ember léphette át a küszöböt. Mogorva, álmatlan, betegségtől gyötört arccal nézegette az ajtón belépdelőket, akik nádori levelére királyt választani jöttek Pozsonyba. A félhomályos folyosó mentében aztán a hatalmas barátok adták kézről kézre a tájékozatlan urakat, amely szolgálat bizony ráfért egynémelyikre, aki virrasztva tölté az éjszakát. De a sarkantyúk és kardok pengése mégiscsak felveré a zárda egykedvű folyosóit, mintha legalább e szerszámok csörgetésével akarnának tüntetni a királyválasztók. Egyébként fogadalom kötötte őket, hogy e szent falak között csendesesen viselkednek, amint a régi „Rákoson” szokták. Báthori nagy bozontú szemöldöke ráköszönt minden belépőre, de ebben a köszöntésben nemigen volt nyájasság. Éppen csak figyelmeztetés. A küszöbön átlépők havat, telet hordtak a köpenyeken.

Jöttek a soproni követek, pulideres németek, akiknek bíróját a nádorispán már régebben ismerte. Leereszkedett hozzá.

– Hogy szolgált az éjszakai nyugalom?

– Volt belőle bőségesen, tán több is, mint amennyit vártunk. Vischer uram, a pozsonyi főbíró, megraktált ugyan hallal, de a vacsora után megint csak arról beszélt, hogy milyen jó dolgunk lesz, ha Ferdinánd urat választjuk királynak. Mintha mi azt nem tudnánk magunktól! A híres pozsonyi pintek alig mutatkoznak vala az asztalon...

– Nagyon helyes! – dörrent közbe Báthori. – Szükség van most a józan emberekre is ebben a társaságban.

– No, majd ezt mondjuk mi is Vischer uramnak, ha szerencsénk lesz hozzá Sopronban. Mindössze két pénz ára bor fogyott el.

Mintha csak a véletlen játszaná a maga tréfáit, alighogy eligazították a soproni követeket, már érkeznek vala a helybeli, pozsonyi követek, mindenféle ódon ceremóniás ruhákba öltözve, amely ruháknak a jelentőségét csak ők tudták. Ódon német köpönyegek sodródtak felfelé. Vischer méltóságteljesen viselte nagy süvegét, mint akár a velencei Tízek Tanácsának elnöke.

– Még egy ilyen királyválasztás, és pontot tehetünk a számadási könyveinkben. Nem lesz többé miről elszámolni a város vagyonából.

– Fösvény kutyák! – méltatlankodott a nádorispán. – Egyszer van királyválasztás Pozsonyban!

– Hiszen ha régen látott atyáinkfiai Kassáról, Lőcséről, Eperjesről, Bártfáról megjöhettek volna, nem is sajnáltuk volna a bort, pecsenyét. De csak a szomszéd soproniakat látjuk, akik amúgy is a nyakunkra jönnek minden vásárkor.

Báthori uram azután elgondolkozott a jó szomszédságon. De legalább a pozsonyiaknak nem kellett mutatni az utat, eligazodtak ők a zárdában, amelyet a ferences papoknak építettek.

Annál érdekesebb volt Tomori Lőrinc megérkezése, akit senki se várt a királyválasztásra. Magától jött el Tomorról ez a bús magyar, aki bátyja, Tomori Pál mohácsi eleste után kis ősi birtokán lappangott, mert János király börtönbe akarta záratni az öccsöt, akinek bátyja révén talán része volt a mohácsi katasztrófa előidézésében. Az élőknek kell fizetni azért, amiért a holtak már nem felelhetnek.

– Elvándorolok János király országából, mert nem biztos az életem – felelt a deres magyar úr Báthori ámuló kérdésére. – De előbb leadom voksomat Ferdinándra, mert a Szegednél hallgató Szapolyai helyett inkább vélem a sógorát veszejtett, hűgát özvegységében támogató Ferdinándot törvényes királyomnak, mint azt a bizonyos Zápolyát, akinek gyávasága miatt elveszítette a csatát a keresztény Magyarország a pogány ellen.

Ez a Tomori Lőrinc „deákos ember” volt, aki a tudománytalan János király országában előrehaladást nem reményelhetett.

– Nos, és merre fordítod a szekered rúdját? – kérdezte a nádorispán a kapualjban a bús magyart. (Csak később bánta meg, hogy nem marasztotta Pozsonyban; de már javában harangoztak királyválasztáshoz a Szent Márton-toronyban.)

– Elmegyek Erdélybe, elmegyek Moldvába, elmegyek akár idegenbe is. Száműzőm magam ebből az országból, ahol élet-halál örvénye felett tántorgunk – szólt a bús magyar. – Sorsom Tomori Pál halálával balra fordult, mert nem szereti már úgy senki a hazát, mint a Tomoriak szerették; Szaloni tudós barátom Bonnba költözött, hogy tovább is a tudománynak éljen. Kivándorolt Szalay Pál, családostul menekült Zápolya förtelmessége elől Gáspár, Pistor, Sütő, csupa olyan magyarok, akik még az Árpádokkal jöttek erre a földre. Az én társam a számkivetésben Karancsy György lesz, aki mindenét itt hagyva, csekély holmicskával menekedett Bécsbe, de most visszatér Pannóniába, hogy valahol az ország rejtett részében találjon velemmel együtt menedéket. Mert a hazát elhagyni végleg: nagy búbanat a szívnek.

A nádorispán, bár az érzélgés nem volt természete, Tomori Lőrinc vállára tette két kezét.

– Ne rántsd magad és barátaid a kétségbeesés sírjába, „mert Isten ennek is, rövid nap – vajha szerencsés! – végét és kimenetét adja”. Mint jó embernek és tudósnek, helyed lesz még Pannóniában.

A lombjavesztett Tomori Lőrinc alig indul meg vala a zárda nagy kápolnája felé, a nádorispán még ki sem törölte a könnyet szeméből, amely a bús magyar elhaladta után pilláit meglepé, midőn Amadé István, a magyaróvári kapitány érkezik vala nagy ökleléssel a zárda elé, és még akkor is hangos szóval kiáltozza a nádorispán nevét, amikor az szemtől szemben állott előtte:

– Mindig mondtam, de soha senki nem akarta elhinni. Azt mondtátok, hogy menjek csak haza Óvárra, és fejjem a királyné teheneit – kezdte a várkapitány.

Báthori gorombán felelt a sokbeszédű úrnak:

– Nekem most a királyválasztó „Rákost” kell megnyitnom. Miért hagyta ott az úr Óvárt, tán bizony az árulók példáját akarja követni?

Amadé István máskor tán kardjához kap, de most csak fölényesen mosolygott, mint aki tisztában van a maga dolgával.

– Azok a királyválasztók várhatnak, Ferdinándnak is mindegy, hogy déli harangszó után vagy előtt lesz-e magyar királynak elválasztva. De amit én most mondok, annak meghallgatásáért még Ferdinánd urunk is megállana a koronázás felé léptetve. Most már tudom teljes bizonyossággal, hogy János királynak nincs pénze.

A mai kor olvasója előtt talán hihetetlennek tűnik fel, hogy e történelmi korszakban Magyarország nádorispánja a királyválasztó országgyűlés előtt karon fogta a magyaróvári várkapitányt, mintha egyedül ő akarná első kézből venni János király szegénységéről való hírlelést.

– Az ország leggazdagabb embere – dörmögte a bajusza alatt.

– Az ország leggazdagabb embere már régen cseh uzsorások bugyellárisában van – felelt megrettentő arckifejezéssel Amadé István. – Tönkrement koldus lett, pénztelen lett, mint akárki a választói közül, akik Székesfehérvárott valaha azért adták rá voksukat, mert ugyancsak az ország leggazdagabb emberének hitték. Utolérte őt is a magyarok sorsa: elszegényedett.

– Nono – óvatoskodott a nádorispán csendes örömmel. – Az adók, a dézsmák, a harmincadok, a várak...

– Jóformán mindent oda kellett adni a vesztegetésekre, kocsikenőcsökre, ajándékokra; többbe került a királyság, mint ezt valaha Zápolya a maga furfangos eszével kiszámította. Frangepán Kristóf, az új horvát bán, nem olcsó ember. Ezer forint készpénzt és zálogul a pápai várat kellett odaadni a hűségéért. Igaz, hogy János húszezer forintról adott írást. De hát újra meg újra kellett a pénz még az esztergomi vendégeskedésben is. Ilyenformán jutott eszébe János királynak a hírhedt cseh uzsorás, vitézlő Szvetloveczky Burián, akinél zálogba tette Zsolna városát és sztrecsényi várát tizenháromezer forintért, mégpedig olyan feltételek mellett, hogy ezek a jószágok többé nem is tekinthetők a Szapolyaiénak. Szvetloveczky ért a záloglevelek fogalmazásához...

Báthori visszafojtott lélegzettel kérdezte:

– Hát az Orbánc Endre kincsei, amelyeket kínpadon csikart ki az egykori rabló esztergomi kapitányból?

– Minden az összeroggyanó királyi trónus támogatására kellett – felelt a magyaróvári kapitány, és kezével olyan mozdulatot tett, mintha valamely edényt kiöntene. – Azóta se volt olyan jó dolga királyválasztónak Magyarországon, mióta két király van.

– A vajdáért nem kár – felelt Báthori uram, aki pedig nemigen szokott bizalmaskodni. – A tolvajtól is tudnak lopni az ügyesebb tolvajok. Fizessen ökelme

Zsarnóért, Orsováért, Szörényért, Petért, meg az egész magyar határszélért, amely gyávasága miatt elveszett. Futott, mindig csak futamodott életében, csak a rosszul fegyverezett Dózsa György parasztjaival mert szemközt kerülni. – Most pedig gyerünk Ferdinánd urat királlyá választani, mert az ilyen hitvány gyávánál még az ausztriai uraság is jobb!

Báthori uramat láthatólag felfrissíték azok a hírek, amelyeket János királyról hallott. Az ellenség szegénysége mindig megnyugtató és bátorító. A zárda nagy kápolnája már telve volt ama királyválasztókkal is, akik a köznépet megkerülvén, a zárda hátulsó kapuján, az úgynevezett gazdasági udvaron át jutottak be a kolostorba. Itt Révay Ferenc, az ország legfőbb ítélőbírája örködött az érkezőkre, a bíróban éppen úgy megbízhatott Báthori uram, mint saját magában. Valóban méhrajként zsongott már a kápolnában összegyülekezett „Rákos”, alig várta, hogy elkiáltssa: „Vivát, Ferdinánd!”, de bizony előbb meg kellett tartani a szokásos ceremóniákat. A nádorispán a szószékre lépett, és az ünnepélyes pillanatban még sántaságát sem lehetett észrevenni. Vannak olyan izgalmas percek az életben, amikor a beteg is meggyógyul darabidőre. A lélek olykor erősebb a rogyadozó szívnél.

Hát a nádorispán lelkénél volt.

Régen fontolgatta ő már magában az álomtalanul töltött, betegségravanyodott hosszú éjszakákon, hogyan mér döntő csapást ellenfelére, a furfangos Werbőczire, aki az ő helyét, a nádori helyet merészelé elfoglalni János király mellett. Hát van még olyan ember az országban, aki az ő képességeivel felveszi a versenyt? Hívják bár törvényfacsaró Werbőczinek? János király és Ferdinánd cseh király csak amolyan szellemalakoknak tűntek fel a beszédben: Werbőczi sánta ördögét kellett letaposni onnan a szószékről. Csakhogy ezt a sánta ördögöt legfeljebb azok ismerhették a magyar urak közül, akik a székesfejérvári királyválasztáson is részt vettek, s ezek közül a kétkulacosok közül még a legszemérmetlenebb korszakban is csak kevesen merészeltek megjelenni a következő hónapi királyválasztáson Pozsonyban.

Brodarics kancellár és Szalaházy veszprémi püspök, akik méltóságuknál fogva az első padsorból hallgatták a nádorispán beszédét, kényelmetlenül feszengtek helyükön, amikor Báthori István ahhoz a jogász fejtegetéshez érkezett beszédében, hogy voltaképpen miért is illeti meg a magyar korona Ferdinánd urat. (Pedig hogy összetörte volt e néhány történelmi fejtegetéssel Werbőczi „törvényfacsarását!”)

– Igenis – mond Báthori, mintha valahol szemközt ülne vele ellenfele –, a magyar történelemben törvényes szokás, hogy a korona női ágon át örökölhető. Ez történt már Péterrel, a magyarok második királyával, aki Szent István királyunk húgának volt a gyermeke, és így volt Abával is, aki Szent István másik húgát vette feleségül, s ezen a rokonsági alapon lett harmadik király a magyaroknak. Leányágon került az ország trónusára az Úr 1301-ik esztendejében Károly, a szicíliai Martell Károly fia, akinek anyja V. István királyunk unokája volt. Ferdinánd őfelsége neje,

Anna, éppen ennek a Róbert Károlynak rokona egyenes leszármazásában, igaz, hogy az ötödik ízben.

Hej, hogy fogta volna most Werbőczy a kese szakállát, ha véletlenül itt ül vala a pozsonyi, Szűz Máriáról elnevezett zárda kápolnájában! De nem volt itt a „históriahamisító”, ezért csak egy jól megalapozott, borízú hang szólalt meg valahonnan a sarokból:

– Hát dicső Mátyás királyunk kinek volt rokona? Nemcsak Ecseden tudják a históriát.

Ecsedi Báthori bosszúsan nézett az egybegyűlt királyválasztók közé. Egy-két-három fő nyomban le is kókadtt fenyegető tekintetere, mint a tetten ért bűnösöké. Pedig csak egy hang kiáltott. De hát néha más mondja ki helyettünk azt, amit magunkban gondolunk, és már ez is büntudatot okoz.

– Aba, Zsigmond és Albert királyaink feleségi örökösödés jogán jutottak a koronához. Az egy Mátyás királyunk volt kivétel, akit a nemzet hirtelen lelkesedése emelt trónusára – felelt a nádorispán a közbeszólónak, akinek nyilván megtépi fülét, amikor a gyűlés bevégeztetett.

Brodarics és Szalaházy összesúgtak:

– Nádorispán uram sem tudja már a maga dolgát. Miért kell közjogi vitatkozásba fogni ezekkel a tanulatlan emberekkel?

Pedig éppen a legbúsabb magyar, a szerencsétlen száműzött tudós, Tomori Lőrinc volt az, aki közbeszólt. A váratlan vendégtől ugyanis nem vettek ígéretet arra nézve, hogy hallgatni fog az országgyűlésben. Azt hitte, hogy itt is szabad vitatkozni, mint valaha Budán. Bezzeg Esztergomban nem merné kinyitni a száját!

XII. A POZSONYIAK SÓJA

– Csak csillapodj, indulat! – mondta magában ecsedi Báthori István, amikor a váratlan közbeszólás révén hirtelen érezni kezdé tagjaiban mindazokat a fájdalmakat, amelyeket eddig elaltatni vélt a sorsdöntő percek komolyságával. Utóvégre királyt választ Magyarország, nem pedig disznópásztort. Hogy még ilyenkor sem nyughatik valakiben az ellentmondó virtus! De a pozsonyi kápolnából ki voltak zárva a királyné lándzsásai, testőrei, zsoldosai; csak úgy törvényes a királyválasztó országgyűlés, ha fegyveres őrök eltisztulnak onnan. A nádorispánnak a szószéken szinte szemmel láthatólag megdagadtak beteg lábai, mert nem merte volt előre gondolni, hogy itt még közbeszólások is lehetnek, mint a régi „Rákosokon”, amikor az okvetlenkedő nemesurakat egy-két nap alatt ki kellett bőjtölni, amíg már hazulról hozott mámorukat kialusszák, vagy pedig hogy elfogyván a lovuknak hozott abrak, ugyancsak útnak induljanak hazafelé.

Folytatta tehát beszédét Ferdinánd király választása mellett. Eddig maga sem vette észre, hogy milyen nagy híve az ausztriai hercegnek. De ha megmérgezik az embert szónoklat közben! Mohács óta amúgy is csak Werbőczy álnok szavait lehetett hallani az országban, a törvényes nádorispánnak nem adtak szót a közügyekben. Legfeljebb a királynénak vagy pedig otthon a feleségének mondhatta el a nádorispán a pozsonyi számkivetettségben véleményét a hazai állapotokról...

– Miután tehát – mond – az ország védfalán ekként tört rés oly széles és oly nagy, hogy azt betölteni s megoltalmazni semmi magánember ereje nem képes... ha valaha, úgy most van szüksége Magyarországnak olyan hatalmas fejedelemre, ki nemcsak kifosztott várait ágyúkkal és egyéb kellékekkel felszerelje, de a múlt nyáron elvesztetteket is visszanyerje, megerősítse, s a töröknek, ha még egyszer Magyarországra visszatérni akarna: szárazon és vízen felkészült hadisereggel ellentálljon. Olyannak pedig, ki mindezt megtegye, ő egyedül Ferdinánd királyt tudja a szomszéd fejedelmek közül. Kívüle mást senkit nem ismer.

– Szabad királyválasztók vagyunk, vagy pedig örökséget adunk át Ferdinándnak? – dördült meg ismét Tomori Lőrinc hangja, aki tomori magányából előjövet és bujdosásba készülődve, bizonyára nem gondolta meg, hogy kérdéseivel mennyi galibát okoz. Hisz a régi „Rákosokon” minden nemesembernek hallatni kellett a hangját.

Báthori nagyot nyelt a szószéken. Mit akar ez a vén bolond, aki János király elől az életét menti, míg Ferdinándot sarokba szorongatja? Vannak ilyen ellentmondó emberek minden gyülekezetben, akik vélt igazságuk keresésében szívesen kockára teszik az életüket is. Meg kell nekik szólalni a pokol tornácában is. A nádorispán bozontjait most Tomori Lőrincre vetette.

– Én ugyan Tomori uram helyében inkább törődnék most azzal, hogy vén fejemet hogyan mentsem igazságtalan vádaskodók ellen, de ha Tomori uramnak nincs

éppen más gondja, szívesen megmondom neki, hogy Ferdinánd úr a felvetett kérdésben is bölcsen döntött. Nem a törvényes örökösödés alapján igényli a magyar trónust. Nem hivatkozik régi királyaink leveleire, szerződéseire, szokásaira, ama jöttmenttel szemközt, akinek valóban semmi igénye nem lehetett vala a magyar koronához, mint árulásainak láncolata és nagy gazdagsága, amelyet szerte kúrtöltek az országban. Ferdinánd igenis a szabad királyválasztás révén akar ennek a „török maradványnak” királya lenni. Mi itt szabadon, Árpád nemzete módjára választjuk meg fejedelmünket.

– Tehát nincs már örökség! – rikkantott most egy hang, mint valamely ócska síp a zárda templomában. Ezt a hangot Báthori uram nyomban megismerte a szószékről. Szarvaskendi Sibriké volt e riasztó hang, amelynek hallatára még kopaszodó koponyája is izzadni kezdett a feje búbján a nádorispánnak. Egy nagy verejtékcsepp végigfolyt a homlokán, mintha éppen nagyon fűszeres ételt evett volna – pedig ez tiltott volt a betegsége miatt.

És a vén hadi síp tovább folytatta a maga harapófogós kérdéseit:

– Hát ha szabad királyválasztás van, hol vannak innen a királyválasztók? Hol van a horvát bán, Batthyány Ferenc? Hol van Tahy János, a várnai perjel, hol van a szomszédból a bazini gróf, Szentgyörgyi Farkas? Még a vármegyék sem jöttek el, pedig valami közük csak volna a szabad királyválasztáshoz!

A régi ellenfél kihozta sodrából a szószéken álló nádorispánt. Öklével a szószékre ütött:

– Szarvaskendi otthon maradhatott volna, mert itt van helyette Batthyány Orbán, Bánffy Boldizsár, Gyulay István, Czobor Gáspár, Pereghy Albert, Serédy Gáspár. Elvégzik helyette az országos gondokat. Ő csak törődjön tovább a leányai nászajándékaival.

Ez kemény rendreutasítás volt. Sibrik uram nyomban talpra ugrott, és vészmadárként süvített hangja az ájtatos kápolnában:

– Eb ura fakó! Talán csak a legkisebb jussa is nagyobb annál egy magyar nemesembernek, hogy magyar nemeseket keressen maga körül, amikor nemzetének új királyt választanak! Se ingem, se csizmám, se süvegem János. Nem szívelhettem Lajos királyt a dadogása miatt. Úr vagyok Szarvaskenden most is, mint az Árpádok óta. Hát csak van valami jussom megkérdezni, hol vannak Török Bálinték, Pekry Lajosék, Nyáry Ferencék erről a királyválasztásról? Nagy Imréről, az alnádor úrról is olyan hírek jöttek, hogy nem is annyira fogságban van ökelme, mint inkább... átment.

Hát ebben igaza volt Sibriknek, a vén rendbontónak. Az említett urak valóban hiányoztak a zárda templomból.

– Nem felelhetek minden nyúlászívú magyarért! – dördült fel most megint a nádorispán hangja.

(Brodarics ezalatt Szalaházy füléhez hajolt. „Minek ez a sok láрма a kurtanemesekkel? Hazamennek innen amúgy is, és a legközelebbi „Rákosig”

nem hallunk felőlük. Ki kell mondani, hogy Ferdinánd a király, aztán menjen mindenki a dolgára”).

Szalaházy intett fehér kendőjével Báthorinak. A nádorispánt amúgy is szívszorulások környékezték, amelyek dagadt lábaitól látszottak felszálladozni. Nem beteg embernek való a hiábavaló vitatkozás a veres nyakú Sibrikkel, akinek orvosai javaslák az úton-útfélen való disputát a vérbősége miatt. Mert ettől csillapult az érverése. De még Tomori Lőrincsel, a vén, csavargó külsejű, bús magyarral se lehetett volna zöld ágra vergődni: már éppen kifeszítette ócska csizmába bújtatott jobb lábát, hogy valamit közbeszóljon, amikor Báthori István okos ember léteére észbe kapott, és ott hagyta a szószéket. „Vigyen el engem az ördög, ha tovább is törődöm ezekkel a hazafiakkal! – dörögte magában, és most már az volt a legfőbb gondja, hogy koponyájából a megduzzadt erek tartalmát végtagjába eressze. – Vak lett mindenki ebben az országban!”

És a sekrestye ablakán kitekintve, bizonyos megelégedettséggel vette szemügyre a bőséges hóesést, amely ezen a napon, december 16-án úgy elborítja Pozsony városát, mintha ide beengedni vagy innen elengedni senkit nem akarnánk.

Miután a nádorispán egy jó kehelynyivel felhajtott a miseborból, hogy valamiképpen lehűtse magát, a sekrestyéből kipillantva észlelé, hogy az ő helyén, a szószéken tisztelendő Kristóf, laibachi hercegpüspök áll, a papok gyakorlottságával beszél a gyülekezethez, amely eleinte némán hallgatja az ékes latin szót, amely Ferdinánd teljes hatalmú biztosának szájáról pereg. Mintha ezt az idegen papot nagyobb tisztelettel hallgatnák a magyarok, még a „gubások” is, akik eleget érezték ökleit Báthori nádorispánnak. Ott, a sarkok felé, ahol a háttérben rendszerint a nemzeti elégedetlenség szokott meghúzódni kabátujjba rejtett fokosokkal, botokkal, rövid nyelű buzogányokkal, most mély csendesség uralkodott, mintha ettől az idegen paptól többet várnának, mint Báthori uramtól. A nádor tehát elégedetlenül ment helyére, abba a magányosan álló karosszékbe, ahonnan most már öklelő tekintettel nézegette ellenfeleit: a közbeszólókat és a közbeszólásokat helyeslőket. Olykor dölyfös mosoly szántott végig rezes arculatán. Mintha csak gúnyolódott volna magában azokon a magyarokon, akik királyt akarnak választani, de a királyválasztáshoz nem értenek. De hát honnan is értenének?

A nádor arcát még akkor sem hagyta el a gúnymosoly, amikor némi udvariasságból, a fél vállán át egy-egy hallgató pillantást vetett a szónokra. Mit tud ez az idegen pap? – Hát a pap tudott valami olyant, ami nyomban érdekelni kezdte a hallgatókat. A pap a pénzről és drágaságról beszélt:

– Meg nem foghatom véges ésszel, hogy a gazdag Pozsonyban miért négy kis pénz, vagyis két ezüstkrajcár az ára egy font tehénhúsnak? Ti magyarok, talán tudnátok ennek okát megmondani?

– Zápolya! – kiáltott a pap a szószéken, és öklét felemelte. – Nem állhatom alacsony, száraz természet, sem asszonyos hangját! Lelke már régen a pogányé!

– Nem is adjuk neki feleségül a királynőnket! – süvített most Sibrik hangja, aki mindig csak a házasságokkal törődött. – Menjen ahhoz a cseh urasághoz házassodni, akinek leányait György öccse részére eljegyezte.

– Morvába! – javította most Tomori Lőrinc hangja. – Perustenszky Vojtekhoz. Akivel amúgy is szövetségben van Ferdinánd ellen.

A szószéki pap, mint gyakorlott szónokhoz illik, nyugodalmasan kivárta, amíg az urak odalént közbeszólásaikkal jól felmérgettek magukat.

– Hát arról a nyolc huszárról hallottak, aki Pozsonynak tartott a Zápolya megbízásából, és húsz sószállító szekeret foglalt el útközben? – kérde most egy eddig ismeretlen hang. Bizonyosan valami pozsonyi polgár volt a közbeszóló, akinek sebére csípte az elveszett sószállítvány. – Mit csinálunk majd, ha nem lesz só Pozsonyban?

– Ezért a sóért, a pozsonyiak sójáért fizetni fog Zápolya úr! – szólalt meg Vischer uram is, a főbíró, abban a méltóságteljes ornátusban, amelyben a királyválasztó gyűlésben helyet foglalt. – Könnytől, vértől lesz nehéz az a só!

– Hát a pénzbeli kártérítés az elrabolt városi fogatokért? – szól most hirtelen Prihoda pozsonyi szenátor.

Báthori uram azon vette magát észre, hogy maga is a közbeszólók közé keveredik (olyan az, mint a ragály).

– A pénzbeli kártérítéssel pedig igyekezzenek kegyelmetek, mert maholnap annyija se marad a vajdának, hogy a bajsztát kipederhetné!

– Trencsén, Tokaj, Pápa, Sztrecsény, a családi vagyon csak megmarad – aggodalmaskodott az előbb említett szenátor.

– Hát azoknak meg éppen elvégeztetett – kedélyeskedett Báthori István. – Tokajban a koronátolvaj kis Perényi fészkelte be magát... Pápán Frangepán Kristóf az úr, amíg Zápolya adósa... Sztrecsény a minap került a cseh pénzkölcsönző Szvetloveczky Burián zálogába. Füstje se marad a nagy Szapolyai-vagyonnak, ha idejében le nem emeli Ferdinánd úr a királyság terhét „Jankula” vajda válláról.

A laibachi hercegpüspök pedig csendesen malmozott ezalatt a szószéken. Okos ember volt, jól tudta, hogy minden közbeszólás az ő ügyének használ. Talán már nem is kell azt a hosszú szónoklatot elmondani Ferdinánd mellett, amely szónoklatra tisztelendő Kristóf úr hetek óta készülődött. A rendek a pozsonyi „Rákosban” meghallván Zápolya rogyadozó vagyoni állapotát, siettetik vala a királyválasztás ceremóniáit, hogy még gyanúja se legyen senkinek, hogy haboznának Ferdinánd úr elválasztásától.

Gondolatokba mélyedtek a királyválasztók, de nem azokba a gondolatokba, amelyek a hercegpüspök ajkairól hangzottak Ferdinánd megválasztása mellett, hanem lekókasztották fejüket még azok a nagy számban megjelent nemesurak is, akik eltökélték magukban, hogy szavazatuknak árat szabnak, ne vesszen el minden Mohácsnál. Hm, ha Szapolyai valóban szegényedik: nincs mit keresni a zászlója alatt. – S ebben az elgondolkoztató csendben egyszerre csak megzörrent egy keserves hang, a végső reménységnek a hangja:

– Vivát Kázmér király!

Ez a bizonyos Kázmér, a lengyel király öccse volt a titkos királyjelölt, ha minden kötél szakad. Báthori uram, aki már javában érezte Ferdinánd egyhangú győzedelmét, dölyfösen felállott helyén.

– Ki volt az a vakmerő?

De senki nem jelentkezett vala... Csak későbbre keletkezik valamely mozgolódás a karzatok alatt, amint kézzel, ököllel, könyökkel előretologatják vala a keshedt, öreg, bús Tomori Lőrincet.

– Már megint kend volt a rendbontó?! Hát menjen kend Kázmér királyához! – kiáltotta megsemmisítő hangon a nádor.

Ilyenformán dobták ki a legújabb Magyarországból is Tomori Pálnak elszerencsétlenedett, bujdosó öccsét.

...Még javában zúgott odabent a zárdafalak között a „Vivát Ferdinánd!”, amikor Báthori István uram megvető arccal, még megvetőbb vállvonogatással odakünn állott már, a sekrestyén kívül a hóesésben, és a téli időjárást szemlélte. A pozsonyi utcák, háztetők, templomtornyok kéklettek a hóesésben, nyugodalmasan füstöltek a kémények, mintha nem is királyválasztás történt volna, csak amolyan mindennapi ünnepély.

– Nem ette meg a telet a farkas – mormogta magában a nádorispán, és ellenségeire, Szapolyaiékra gondolt, akik most valamerre dideregve várják az idő tisztulását, hogy elátkozottságukban megmozdulhassanak.

A város déli kapujához vezető, alig egy-két embernek való keskeny utcában eltávolodva kongott egy hang:

– Vivát Kázmér!

Ki tudná, hová, merre ment el a magyar elégedetlenség? A városban, a várban mozsárlövések durrogtak.

XIII. FERDINÁND ÉS A JÓ SPANYOL ARANYAK

Szerette-e Ferdinánd a jó spanyol aranyakat, amelyekről utalványt hoz vala kezéhez: testvérétől, V. Károly császártól, Toledóból Don Mendoza lovag, akit Szent Antal nevéről kereszteltek, és valóban hűségesen megérkezett vala a 100 000 aranyforintról szóló császári utalvánnyal, különböző, veszedelmes országokon keresztül? Szerette-e az aranyakat Ferdinánd? A bécsi palota szobáiban, kancelláriáiban az arcok mozdulatlanok maradtak, még arra a hírre is, hogy a zsidók egyelőre csak 50 000 aranyat fizetnek ki a római császár utalványára. Pénzszűke volt; V. Károly folytonosan háborúzott Ferencsel, a francia királlyal, és Itáliával, magával a Szentszékkal. Ilyen háborús időben talán még a felét sem éri a legjobb utalvány sem! A zsidók elhozták az ötvenezer aranyat, a többi későbbre ígérték. – A magyarországi hírekre hagyta abba mindennapi ájtatosságát Ferdinánd; az aranyoknak oda sem nézett. Don Mendoza Antal, az annyi viszontagságon keresztül esett utalványhordozó, veszélyes élményeit legfeljebb azokban a bécsi fogadóban beszélhette el, ahol mindig akadnak jámbor emberek a mesemondások meghallgatására. A császári palotában egyetlen szemrebbenés sem árulja el a lovagnak, hogy már hetek óta várják vala érkezését. De a magyarországi hírek zamatosak voltak. Még a gyóntatóatyja is várakozott az előszobában, amikor egy egy sáros, álmatlan arcú, zsiradéktól és verejtéktől fénylő homlokú, nagy fáradtságot színlelő hírnök megérkezett vala Pozsonyból. Vasárnap este volt, december 16-án.

Garetze, aki Ferdinánd megbízásából darabideig testőrködött Mária királyné mellett, már estére megérkezett a bécsi várba a pozsonyi királyválasztó „Rákos” eredményével. Igaz, hogy a német zsoldostiszt agyonnyargalt egy lovat, de Bécsben volt, mielőtt Ferdinánd nyugovóra tért volna. Garetze csak azt a kegyelmet kérte, hogy személyesen adhassa át Ferdinándnak Mária királyné levelét. A levél „Magyarország elválasztott királyának” volt címezve.

Ferdinánd karosszékében, bő házi öltönyben és foltos papucsokban üldögélt az alig pislogó kályha mellett, mint valamely fősvény öregember. Korántsem lehetett volna ráismerni e nyugodalmas polgárban a Szent István-templombeli fejedelemre. Valamely orvosságos edény volt a kályhára készítve, és láthatólag nagy passzióval piszkálta meg előbb a sovány tüzet, mielőtt a nagy fáradtságtól alig eszméletlenül levő testőrtisztre egyetlen pillantást vetett volna.

– Te ott voltál a gyűlésen? – kérdezte végre Ferdinánd.

– Ott, felség. Egy gyóntatófülkében állottam Mária királyné háta mögött, aki a rácsozaton át figyelte a „rákosozó” magyar urakat.

Ferdinánd alig észrevehetőleg, kedvetlenül lepittyesztette amúgy is mindig előrenyomakodott alsó ajkát. Tehát Mária mégis elment a királyválasztó gyűlésbe, holott ezt megtiltotta neki! Kár volt a magyaroknak megmutatni, hogy királyválasztásuk érdekelné valakit az ausztriai házból. Az udvari etikett az első!

A testőr jó darabig állott helyén, amíg Ferdinánd szempilláit felvetette, és egykedvűen végignézett a szálás férfin.

– Hát miért nem mondd meg végre, hogy mi a kívánságod? Aki Magyarországból idejön, annak kérése van.

– Én szolgálni akarom tovább is felségedet. De most már nem Pozsonyban, hanem Bécsben – felelt a testőr.

– Annyian jöttek el már Pozsonyból a mi szeretett hűgunk mellől, hogy meggondolandó kérésed, vajon nem marad-e udvartartás nélkül a mi hűgunk? Szolgálatomba fogadtam már Batizt, a felséges királyné lóidomárját, Peremontit, az orvosát. Apránként az egész pozsonyi udvar átszivárog hozzám. Vajon nem ártunk-e többet e szívélyességünkkel hűgunknak, mint amennyit használni vélünk? – szólt most Ferdinánd, és láthatólag számvetést tett magában szaporodó udvartartásáról.

– Egy hű testőr, felség... nem lehet felesleges ennél a háznál – esdekelt Garetze. Ferdinánd a fogai között szűrte a szót:

– Miért van arcodnak pipacsszíne?

– A sok bosszúságtól, felséges uram. Éjjel-nappal mérget étettek velünk a magyar urak a pozsonyi házban. Ha kevés volt ebédnél a bor, ha kozmás volt az étel, ha böjtös napon elmaradt az asztalról a főtt tehénhús, mindjárt azon fenyegetőztek, hogy Esztergomba iramlanak, ahol nagy konyhája van János királynak, mert maga is szereti a jó falatokat. Hiába ruháztuk ki a magyar urakat, akik Mohács után néha csak egy szál kabátban menekedtek hozzánk, hiába tápláltuk őket, amikor éhesebbek voltunk a tél madarainál, hiába fizettünk nekik hópénzt azért, hogy a felséges királynét látogassák: örökös volt a civódás, az irigység, a búslakodás vagy a fenyegetőzés. Ezért lett idő előtt a haragtól pipacspiros az arcom.

– Én azt hiszem, hogy a bornak se voltál ellensége, te vitéz – mond Ferdinánd lusta egykedvűséggel, és a testőr hiába akart válaszolni, a hálóköntöse bő ujjával távozást parancsolt neki az új magyar király. Ha régebbi időből nincsenek vala jó ismeretségei Garetzének a bécsi várban, bizony fedél nélkül kell tölteni vala az éjszakát a nyaktörő lovaglás után. Hm, itt nem vágják az ember fejéhez az ajándékot, kétszer is meg kell azt szolgálni.

...Valóban olyan egykedvű ember volt Ferdinánd, amint a történetírók mondják? Aki a magyarok szilajkodásait ásíto unalommal vette tudomásul, és nyugalmban olyan megrendíthetetlen volt, mint egy kőből faragott címer? Honnan tudhatta volna az egyszerű testőr, hogy Ferdinánd már bealkonyodáskor aludni szokott menni, és éppen az ő hírei miatt töltötte karosszékeben az estalvásnak szentelt idejét? Igaz, hogy egy királyi korona megér annyit, hogy darabideig virrasztunk érte. Ámde a királyok dolgain eligazodni még azok sem tudnak, akik közvetlen

közelükben töltik életüket. Mit tud az őrt álló az ajtó küszöbén túl, hogy mit gondol a küszöbön belül a király?

Másnapon a pozsonyi királyválasztás után, december 17-én nagy zörgés, dörgés, tumultus keletkezik vala a bécsi királyi várak előtt. Ferdinánd a havas várkapu felé tekintett ablakából, miután ezen a napon különböző látogatásokat várt a pozsonyi királyválasztás alkalmából. Szemügyre kellett venni a látogatókat, akiket maga elé bocsát.

Bánffy uram és András prépost voltak a korai látogatók, akik valamiképpen megszöktek a vendégfogadóból, ahol hetek óta őrizetben voltak. Az osztrák tisztek is abbahagyták a folytonos ügyelést a két Zápolya-követre, amikor a késő esti órákban a külvárosi vendégfogadóba megérkezett az első pozsonyi posta a királyválasztásról. A követek őrizetére rendelt katonatisztek nagyobbakat ittak a kelleténél, és mélyen elaludtak. Nyilván nem tartották érdemesnek többé a felvigyázatot János király embereire. Mit tehetnek most már azok a pozsonyi királyválasztás után?

Ferdinánd ablakából felismerte a kapuőrséggel hadakozó követeket. Akkoriban még olyan idők jártak, hogy a fejedelmek tudták, mire valók az ablakok palotáikon. Néha kipillantottak rajtuk. Aztán parancsot adott, hogy az urakat bocsássák színe elé.

Bezeg most már tudott latinul Bánffy János, nem is nyújtogatta kézfogásra kezét, mint a Szent István-templomban! András doktor pedig úgy beszélt németül, mintha Bécsben született volna. A követek Ferdinánd szobájába lépve, a kegyes különkihallgatás felett való örömkömben egymást elözték meg mondanivalójukkal.

– Felsőleges király és kegyelmes úr – kezdte az erdélyi Bánffy ékes deák nyelven – , őfelsége, a magyar király, felhatalmazást adott nekünk, hogy mindazokat a dolgokat hűségesen elmondandjuk, amelyek az ő szívét nyomják. A mi királyunk az egész kereszténység miatt aggódik, amely kereszténységet romlással és enyészettel fenyegeti megint a pogány. Bali bég már ismét a határokon van. Segedelmet, szövetséget kér felségedtől, mint a kereszténység jószágos fejedelmétől, hogy a maga hadai élén a török ellen indulhasson. És a pogányt a mindenható akaratából örökre elriassza Magyarország és a véle határos országok közeléből.

Ferdinánd, aki aranyos karosszékben üldögélt, és egész idő alatt nem vette le szemét Bánffy uram vásott csizmájáról, most András préposthoz fordult.

– És mi a mondanivalója főtisztelendő úrnak?

András prépost papos alázattal felelt:

– Ugyancsak segedelmet, hadakat, pénzt kérek felségedtől János király részére, hogy az új pogány veszedelmet elháríthassa Magyarország felől.

Ferdinánd arcán se Bánffy, se András beszéde alatt semmi meglepetés nem tükröződött – mintha nem is csodálkozott volna azon, hogy a „jöttment” király éppen őhöz, az immár törvényes királyhoz folyamodik pénzért, fegyverért, segedelemért. Olyan idők voltak akkor, hogy senki sem tudhatta, hogy mit hoz a holnap. Lám, Zápolya hogyan forgatja köpenyegét! Amint a szél fújdogálja a ma-

dárijesztőt! Maholnap talán még nagyobb dolgokat is megérünk. Ferdinánd olyan mélyen ereszté le mozdulatlan arcán szempilláit, hogy szemeiből csak két fekete pontocska látszott. De ez a két pont a követ urakat fúrta.

– Miután az erdélyi vajda hozzám intézett kérelme igen nagy és fontos – felelt most Ferdinánd –, a szükség azt kívánja, hogy e kérelem megbeszélése a birodalmi gyűlés és az országok és a tartományok tanácsa elé vitessék, ott megvitattassék, és iránta olyan utak és eszközök találtassanak, határozottassanak, amelyek úgy az ausztriai háznak, mint a szent birodalomnak, tartományainak és embereimnek, mind végre a magyar koronának is hasznosak, egyszersmind a török meggátlására foganatosak és alkalmasak lehessenek. Én most nektek semmi alapos választ nem adhatok, hanem gondolkodóidót veszek magamnak a legközelebbi Szent György-napig. Akkor jöjjetek el a válaszóért.

– És ha mi addig a törökkel megegyeznénk? – kiáltotta el magát most váratlanul a vérmes Bánffy János, akinek Ferdinánd beszéde alatt megint csak úgy a fejébe igyekezett minden vére, mint egykor ott a Szent István-templomban. – Ha általános kegyelmet, az előbbi hivatalokban való megmaradást és különböző roppant jutalmakat ígérünk országszerte... persze a pozsonyi királyválasztók és Batthyány Ferenc, volt horvát bán kivételével? Ha felfogadjuk azt a hatezer rácot, amely most a fekete cárt szolgálja, és bejövünk fenséged tartományaiba, mielőtt a török bejönne? Ha megengedjük Erdődy Simonnak, hogy az egri püspökség mellett a zágrábi püspökcéggel is rendelkezhetik, mint néhai nagybátyja, az esztergomi bíbornok, Bakócz Tamás? Ha közhírré tesszük, hogy a közelgő karácsonyi ünnepekre az udvarnál levő főurak régi hivatalaikba visszatérhessenek? Ha az országból valamit kivinni akar a német, akár más vonalakon: mindent megtiltunk?

Ferdinánd szemrebbenés nélkül hallgatta végig az erdélyi nemes beszédét, aki nem okult az őrizetben tartástól, és nyakas, öklelő szavakat patogtatott itt a cseh király, az immár elválasztott magyar király, ausztriai főherceg és spanyolországi fejedelemsfi kabinetjében! Mit érne azzal Ferdinánd, ha meghúzná a csengőzsinór bojtját, amellyel keze játszadozott? Az új testőr, Garetze, igyekezne magát kitüntetni. És jutalmat várna. Legjobb az ilyen bolond embert útjára eresztetni – hadd bolondítson másokat.

– Mondd meg otthon királyodnak, akihez most még kegyelemben elbocsátalak, hogy ha majd idejét látom: jó spanyol aranyaimból is szolgálni fogok neki, de mostani viselkedését sérelmesnek ítélem, amely viselkedés részünkről nem érdemel megjutalmazást.

János király követe egyik lábáról a másikra állott. De nagyon kiveresedett az arca András doktornak is, holott ez a pap tudott uralkodni magán.

Ferdinánd szempilláit még lejjebb eresztette, és egykedvűen fűrészelt tovább hangjával:

– Ami pedig a vajda fenyegetéseit illeti, azokra válaszolom: miután ő Nándorfejérvár cserbenhagyásával mintegy önmaga adta át az ország kulcsát szövetségesének, a töröknek, azonképpen az elveszett kulcsért magamnak más kulcsot szereznek. Ez a kulcs pedig a vajda szepesi ingatlana, amelyet csak az ő

hite szerint őriz megbízhatósággal a szepesi vár. Nem lesz nehéz rábeszélnem nagybátyámat, a lengyel királyt, hogy a nála zálogban levő tizenhárom szepesi várost nekem átadja, ahonnan jó gyalogosokkal, főleg masszoviakkal, csehekkal, sléziaikkal, morvakkal, luzsicaikkal, akik szabad nyereségért mindig hajlandók egy kis csetepatéba keveredni, akármikor elfoglalhatom a vajda egyik tárházát, a szepesi várat. Innen már csak egy ugrásnyira, két mérföldre van az első kerített város: Kézsmárk, Szepesben, Árvában, Turócbán, Liptóban mindenütt az ellenség földjén járunk. A Vág gyors vizén pedig talpfákon könnyen elérhetünk a Dunához. Hát én ezt üzenem „királyotoknak”. Egyéb válaszmért pedig Szent György napján jöjjetek. Vagy aranyat, vagy vasat kaptok.

Ferdinánd ezután lehunyta szemét, mintha nem érdekelné, hogyan takarodnak el a követek színe elől. Akkoriban még olyan világ volt, hogy a fejedelmek nem tartották véka alatt haditerveiket.

XIV. A KIRÁLYNÉ TÖBBÉ NEM TUD NEVETNI

Térjünk vissza nem mindennapi hősnőnkhez, Máriához, oda a pozsonyi régi házba, ahol a bolthajtás alatt hátrakulcsolt kézzel, földre szegezett tekintettel és gondfelhőkől beárnyékolt arccal járja örökös sétáját Mária, mint valamely szellemalak, akit helyén felejtett az éjféλι óra. A boltíves folyosó ablaktalan ablakain beverte a szél a havat. Mária minden reggel frissen terített hőszyőnyegen tehetette meg sétáját, amely szőnyegen már tegnapi lábnyomai sem látszanak vala. Vajon egész élete így mőladozik el, mint lábnyomai?

Az „udvarnál” különben nagy esemény történt a királyválasztáson kívül. Mióta Ferdinánd lett Magyarország „elválasztott” királya, Báthori nádorispán uram megtanult járni, az ördögbe küldé egy reggelen a gyaloghintósokat, amikor azok nála jelentkeznek vala. Vannak úgy néha a nagybeteg emberek, hogy valamely jótékony álom révén váratlanul visszanyerik régi egészségüket. Így járt a nádorispán is, amikor véleménye szerint döntő csapást mért régi ellenségeire, Szapolyaira és Werbőczire.

– Most már űthet karikát a Sánta a Medvéje orrába, és viheti táncoltatni ország-szerte! – mondogatta mindennap Báthori István, és még a csizmaszárait is összeűtögette. (Persze a Sánta alatt mindig ellenfelét, Werbőczit gondolta, míg Medvének Szapolyai Jankót tette meg, mióta véleménye szerint Jankula királynak örökké befellegzett.)

Mária szeretett volna mosolyogni, vidulni, örvendezni hűséges nádorispánja lelki és testi megújhódásán, de többé nem tudott mosolyogni, hiába próbálgatta tükre előtt. Ha mosolyogni akart, két ránc támadt az ajka körül, mint valami öregasszonyén, pedig csak nemrégén töltötte be a huszadik életévét. Ez a két ránc maradt meg (örökre) emlékül a pozsonyi álmatlan éjszakákért. Ilyenformán aztán Mária nem is próbált többé mosolyogni, hanem mindig szigorúan zárva tartotta az ajkait. Asszony volt; nem akart idő előtt öregnek látszani.

– Hát most már semmi akadály a sincs annak, hogy Báthori uram személyesen vezesse bátyámhoz a királyválasztók küldöttségét – mondá.

Báthori uram sokszor beszélt erről az álmáról, hogyan fogadják majd egykor Bécsben, amikor az igazság és törvény rendelkezését befejezte vala Magyarországon.

– Egy kis baj van, felséges asszony. Ez a baj pedig a ruha kérdése. Szapolyai minden jószágomat, amelyet a körmei közé kaparinthatott, elajándékozgatott a híveinek.

– Hát ezen majd csak segítünk. Azt hiszem, hogy Pozsonyban csak akad egy szabó meg egy ötvös, aki kiruházza, feldíszíti nádorispán uramat, amikor az új magyar királyhoz viszi a választás hírért.

– Régen nincs már itt hitelünk, felséges asszony, csak eddig nem akartam szólni. (Dehogyanem, tudta ezt Mária! Jó gazdasszony létére tapasztalta ezt kamráján, pincéjén, konyháján.)

– Meg aztán felségedet se merem most magára hagyni. A magyar törvények szerint most már nem királyné felséged. Anna, Ferdinánd úr neje lett a magyar királyné. Felséged védtelen, elhagyott, itt már mindenki készülődik, pakol, tervezget, új reményeket szövöget arra az időre, amikor az új király feleségével Magyarországra érkezik.

– Az még messze van, addig csak nem mehetek kolostorba – mond nem minden keserűség nélkül Mária, mert voltaképpen csak most kezdte valójában érezni, hogy midőn bátyját a magyar trónusra segíté, voltaképpen a tudatlanka Annának (akivel mindig úgy bánt, mint valami pesztonkával) adta át a maga helyét.

Báthori uram a nagy szemöldökét megértőleg mozgatta, és korához illő apáskodással szólott Máriához:

– Tudtam én előre, hogy minden játéknak, amely a fiatalságot darab ideig elmulat-tatja, sírás szokott a vége lenni. Amondó vagyok, hogy ha Zápolyának valaha oka volt bosszúsnak lenni felségedre, azt az okot most szereztük meg neki a ferencesek zárdájában. Ha asszonyhagon beszél is a helyére visszaceppent vajda, bosszúállást tanulhatott pogány barátaitól, akik bizony nem ijednek meg egy-egy nőrablástól. Mit csinálunk, ha felségedet távollétünkben elragadja a vajda, és elcsukja például Trencsénbe, amelynek várát négyszeres védőfal és feneketlen sáncárcok őrzik?

Mária egykedvűséget színélve hallgatta végig a nádorispán szavait.

– Ez a bizonyos nőrablás csak akkor sikerülhetne, ha nem volnánk adósai a jó pozsonyiaknak, akik itt már régen olyanformán bánnak velem, mint eleven záloggal. Vigyáznak minden lépésemre; biztos tudomásom van róla, hogy Vischer főbíró uram még éjszaka is figyelteti a házat. De aztán, hál' Istennek, vannak hitelezőink másfelé is az országban, nem beszélve Batthyány Ferenc uramról, akinek éppen most karácsonykor kell megfizetnünk a háromezer forintját, nem is beszélve főtisztelendő Szalaházy Tamásról, akit ugyancsak kárpótolni kell elvesztett veszprémi püspökségeért, és a többiekről, akiknek pénzt, javakat, jószágokat ígértünk pozsonyi bujdosásunkban, ha hívek maradnak hozzánk. Amíg adósok vagyunk, nem történhetik velünk nagyobb baj.

Meggyőzte-e a nádorispánt a királyné okoskodása? Éppen úgy bizakodott volna a hitelezők sanda éberségében, mint az emberismerő Mária? Most mindenestre elment szabót, ötvöst keresni, aki hajlandó hitelezni a nádorispánnak, amíg Bécsben a királyválasztás eredményét Magyarország nevében közli Ferdinánddal.

Mária azonban csak látszólag volt nyugodt a sokszor visszautasított kérő felől. Régen kigondolta ő a maga jó eszével, hogy Zápolyának, ha Ferdinánddal szem-

ben fel akarja venni a küzdelmet, valamely olyan pozícióra kell szert tennie, amely ebben az időben még a székesfejérvári koronázásnál is nyomatékosabb: ha erőszakkal is, feleségül kell venni az új király hűgát, hogy az új királyné emelhesse fel ellene bosszúálló kezét. Ez volna az egyetlen módja annak, hogy Szapolyai megmenthesse magát, mielőtt végleg elszegényedne, amikor is hívei amúgy is cserbenhagyják ökelmét.

Talán éppen azért volt az is, hogy darabidő óta Mária kettőzött figyelemmel őrködött a pozsonyi házban a záradon, cselédeken és kapuőrökön. Arról a hosszú, bolthajtásos folyosóról szemmel lehetett tartani az udvart, a ház környékét. Ő, milyen igaza volt annak a bizonyos lutheránusnak, aki ott a székesfejérvári templomban, II. Lajos király koporsója mellett torkaszakadtából kiáltotta, hogy kardszúrás nélkül nem lehet végezni Zápolyával! Hányszor gondolt vissza e borzalmas éjszakára, amikor acélszíve megtagadta az engedelmisséget, és nem mártotta meg férje gyilkosában jó kis kardját! Amelyet oly könnyűszerrel forgatott meg egyik elmúlt éjszakán az ismeretlen verekedőben, akinek holtteste azóta is bizonyára ott fekszik valamely hódomb alatt.

Mária érezte, hogy az esztergomi király mind véresebb, mind elszántabb gondolatokat küldöz a pozsonyi ház felé, és talán éppen ezért nem tudott úgy örvendezni bátyja királyválasztásának sem, mint ezt valaha reménylette. – Naphosszat tétlenül üldögélt az ablak melletti emelvényen, legfeljebb a kis fészületet csókolta meg, amely anyjáról, Őrült Johannáról maradt örökségében.

– Ő, én Uram Jézusom! – sóhajtott, és egészséges, ép szívében olyan nyomást érzett, mint azok a nagybetegek, akik halálukat érzik közeledni. – Csak már vége lenne ennek az átkozott 1526-os esztendőnek!

De az esztendő végnapjai rendszerint nagyon nehezen muladoznak el azoknak a feje felett, akik új reménységgel merik várni az új esztendőt. Beláthatatlanul hosszúak a napok Pozsonyban, és még hosszabbak az álmatlan éjszakák, amelyekben hallhatólag hull a másvilágról jött hó.

Az álomtalan, félelmetesen csendes és kísértetjárásos éjszakák ellen különös orvosság érkezett Pozsonyba Mária királyné házához. Nem más volt ez, mint Magyar Benigna, Magyar Balázs lánya, aki ájtatos lélek gyanánt viselkedett, mint ha nem ismerte volna a házaseslet viszontagságait. Imakönyvet íratott magának ékes magyar nyelven, amelyből naphosszat hangosan imádkozott. Jó az ilyen asszony a háznál, ahol rémek, kísértők, titkok kopognak a pincében, padláson, az éjszakában.

Benigna asszony hangos énekléssel szállott le a szánkóról, amely idáig hozta a búcsúját:

*Ím, öllelek szent kénodban,
bínes, valván és pirongatván,
de ne bánjad, ha így teszök,
mert ez miá idvezülök...*

– Itt van a férjgyilkos asszony, akinek felséges asszony közbenjárására adott kegyelmet II. Lajos király – toppantak be az udvari népek Máriához. – Vajon elküldjük-e őt? Azt mondja, hogy nincs hová lehajtani a fejét, mert mindenétől megfosztotta Szapolyai János, aki visszavonta a régi király által nyújtott kegyelmet.

– No már akkor valóban nagyon szegény lehet János király, ha ettől a halálból visszatért asszonytól is rabolt! – kiáltott fel Mária. – Engedjétek Benignát a házba!

Hát ha női testőröket válogatnának, akkor Magyar Benigna valóban alkalmas lett volna mindenféle ilyen hivatalra. Csontos, szálas, hatalmas öregasszony volt, aki nem törte el derekát, bármennyit sújtott rá az élet. Első férje nem más volt, mint ama bizonyos Kinizsi Pál, aki a malomköveket és vitézeket egyforma kedvvel emelgette. Hűségesen eltemette őt a vázsonyi zárdában, miután amúgy is hatalmas birtokot örökölt az ország főkapitánya után. Talán a leggazdagabb özvegyasszony volt az országban, amikor másodszor is férjhez ment Kamicsácsi Horváth Márk királyi udvarnokhoz.

A nagy szerencsétől elbizott és merész lett Horváth uram, a legszilajabb lovakon szeretett nyargalászni, hogy ama régi Kinizsi virtusait utánozza. Ámde egyszer a nekitüzesedett ló felbukott alatta, és Horváth uram nyakát szegte. Holtteteme odakerült Kinizsi mellé. Igaz, hogy valódi nevét, a Miszlenovics nevet vésték sírkövére, de holtaiban ugyanolyan rézsodronyból kötött páncélingben és melléje helyezett kardjával, mint akár Kinizsi Pál. A márványlapba, amely a két férjet földte, két férfiarc képet faragtatott Benigna, és alávésztette a verset:

Hős Kinizsit, ki Vázsonban – E zárdát rakatta,

– Hamvaiban, e mély vedrű – Márványkő fogadta.

– És miután ezt rendben elvégezte Benigna, harmadszor is rászánta magát a házasságra. Harmadik választása egyszerű nemesemberre esett, akinek nem is volt más címe, mint „vitézlő”. Kereky Gergelynek hívták egyébként e férfiút, aki ugyan jóval kisebb termetű volt, mint a hatalmas Benigna, ugyanezért a verekedések napirenden voltak a házasságuk között, de viszont Kereky Gergely olyan erős volt és kegyetlen, mint egy böllér. Addig fenyegette Benigna asszonyt, hogy majd kolbászt és hurkát tölt belőle, amíg Benigna komolyan vette a fenyegetést, és egy napon felbérelte a szentgáli királyi vadászok egyikét, aki vaddisznó helyett Kereky uramba verte törét. A gyilkosság persze kiderült, mert ebben az időben is voltak igazságos emberek, akik nem nyugodtak bele, hogy az asszonyok férjüket megöletik. Igaz, hogy nem mindig vették észre a szeget, amelyet az öregedő férfiak hátsó, hájas koponyájába vertek a feleségek, de az ilyen országos híró gyilkosság mellett mégsem mehettek el szó nélkül. Benignát törvény elé vitték, és minden jószágai elvesztésére ítélték a bírák, de a kis király megkegyelmezett az asszonyságnak.

Benigna nem is ment férjhez negyedszer, ellenben gazdag ajándékokkal látta el a vázsonyi zárdát: Agyaglikot azzal a feltétellel ajándékozta nekik, hogy számára a legtudósabb baráttal imakönyvet írtassanak, amely imakönyv hamarosan elkészült; a bátai papoknak pedig aranykeresztű, piros miseruhát ajándékozott, hogy lelki üdvösségéért imádkozzanak. Ugy tűnik fel vala, hogy II. Lajos valóban nem-

hiába méltatta kegyelmére a megtért Benignát, amikor elkövetkezett az a sohasem gondolt változás, hogy Szapolyai Jankó lett a király Magyarországon, aki, miután már a maga ajándékaiból kifogyott, azoknak a holmijából ajándékozgatott, akiknek még volt valamijük. Így kerültek megint királyi birtokba Benigna már egyszer elkobzott és visszaadott jószágai. A jánosi kézből pedig Bodó Ferencébe. – Elképzelhetjük tehát, hogy milyen hűséges hűség szállott le a paraszti szánból a pozsonyi régi ház előtt, hogy ájtatosságára, védelmére, szolgálatára legyen a királynénak, mikor azt napról napra ritkuló udvari népei között már a magánosság fenyegette.

Csak Zelking Vilmos, Dornberg Rézmán és Pempflinger István bécsi tanácsnokok maradtak a királyné mellett Pozsonyban, a magyar urak mind Bécs felé nézegettek, indulgattak, amikor Ferdinánd királyi elválasztása megtörtént.

De itt volt Benigna, aki felért tíz férfival.

– Mindennap elénekeljük az imakönyvemet, hogy a Gonoszt elriasszuk ettől a háztól – javasolta Magyar Balázs lánya, özvegy Kerekyné, amikor az utolsó udvari frájlja is elszökött Pozsonyból, hogy szolgálatát az új királynénak, Annának felajánlja.

A királyné szinte megbűvölten nézett a hatalmas asszonyságra, akinek valaha éppen ő kegyelmezett meg férje meggyilkolása miatt.

XV. JÁNOS KIRÁLY ÉJI LÁTOGATÁSA

Magyar Benigna elővette a pirossal, arannyal rajzolt és ékszeres tokhoz hasonlatos imakönyvét.

– A veres betűsöket olvasd először fennhangon, kegyelmes asszonyom, ha szív-szorulások látogatnak meg. A veres betűsek azok az imádságok, amelyeket harminc napon át kell mindennap olvasgatni Urunk Jézusnak és Szűz Mária anyáknak a tiszteletére, hogy minden lelki kínjától megszabaduljon az, akit valaha megkísértettek. Aztán következnek Szent Ágoston doktor imádságai, amelyek mindenféle veszedelmek ellen kimondhatatlanul hasznosak és bizonyosan oltalmazók. A könyv végén a Boldogasszony zsoltárait, Mária „Üdvöz légy”-eit találod, mintegy százötvenet, amelyekhez először egy „credó”-t, aztán ötven „Ave Mariá”-t, közben öt „páter noster”-t kell elmondani. Hogy lelkünk megtisztuljon. Még Kínizsi Páltól tanultam egyik-másik imádságot, amelyet a könyvbe leírtam.

– Hallottam erről a Kínizsiről – mond most Mária, és humanista tanáraitra gondolt. – Igaz, hogy nagy vagyonokat áldozott zárdák felállítására, ahová a kegyes lelkeket összegyűjtögeté, de azt is mondják róla, hogy Temesvárott a fogoly törököket zsákba varratta, és a vízbe hányatta, kerekekre köttette és nyúzatta, süttette, valamint kiéheztetett sertésekkel felfalatta őket.

– Ez igaz – felelt Benigna –, de az ország védelmében történt, míg lelke erősítésére a legszebb imádságokat gondolta ki, amelyek azóta is boldogsággal töltik el a szenvedő lelkeket.

Mária a márványarcú Benignát figyelte. Fantasztikum, csoda volt az arca ennek a boldogtalan asszonynak...

– És mit teszel, hogy aludni tudjál? – kérde most Mária.

– „Mikor le akarsz feküdni a te ágyadba – olvasta Benigna az imádságoskönyv egyik lapjáról –, mondj egy »pater noster«-t, három »Üdvöz légy Mária«-t és őrző angyalodnak egy »credó«-t: térden, ágyad előtt. Aztán felemeled kezéd, és hangosan kiáltod: »Uram, mindenható Úristenség, a te kezeidbe ajánlom lelkemet! Valaha gazdag voltam, de nem tudtam imádkozni. Most földönfutó vagyok, de lelkem boldogabb, mint valaha.«.

Magyarország királynéja szinte megrendülve és csodálkozva nézett az ország legboldogtalanabb asszonyára, aki íme, vallásosságában mindent megtalált volt, amit hosszú életében hiába keresett: a megnyugvást és a hitet. A számkivetett, a földterhe-szegény, a megvetett és az üldözött Benigna Mária lábainál ült, és utolsó vagyonát, kilencvenkét irhalevéltre írott imakönyvét oly boldogsággal tartotta kezében, mintha már a mennyek országában képzelne magát.

– Ezentúl te is aludni tudsz, kegyelmes asszonyom, mert esténként énekelek neked a zsoltároskönyvemből. Olyanok ezek a versek, mintha mindennap újonnan

születtek volna, sohasem lehet őket sem megunni, se megtanulni. Olyanok ezek a versek, mint akár a csodatevő szentképek, amelyek némely napokon valósággal világítanak a templomok homályából, hogy mindazokat magukhoz vonzzák, akiknek csodatételükre szükségük van. Majd meglátod, felséges asszony, hogyan csillapodnak verseimtől testi és lelki kínjaid!

Mária királyné a hosszadalmas, téli délutánokon, amikor Ferdinánd elválasztása után már csillapult a magyar urak ebédlőjéből hangzó zajongás, pohárcsöngetés, fenyegetőzés és pohárköszöntés – mert az történt velük, ami a gyermekjátékokban szokás: ez (a hüvelykujj) elment vadászni, ez (a mutatóujj) elment halászni, ez (a nagyujj) elment madarászni, hogy végül senkit sem lehetett megkérdezni a nagy ebédlőben, hogy merre futott el a nyulacska... – Mária a végtelennek tetsző téli délutánokon: elhallgatta különös udvarhölgye vigaszait.

– Nos és sohasem jutnak eszedbe férjeid? Sem a szerencsések, sem a szerencsétlenek?

– Nem, hál' Istennek – felelt Benigna, és lábával furcsa mozdulatot tett, mintha rúgott volna egyet a túlvilág felé. – Nem keserítenek, nem szomorítanak, nem ülnek szemrehányásokkal az ágyam szélére, mert az én buzgó imádságom elűzi kísértésüket.

– Engem gyakorta látogat meg félig éber álmaimban Lajos király, szól hozzám, de valamely olyan nyelven, amelyet nem értek meg. Mintha valamely idegen nyelven beszélne a holtak, amely nyelvet talán azokon a legmagasabb hegyeken tanulják, amely hegyeken még nem járt eleven ember. Szól hozzám, és én minden figyelmemmel sem értem őt. Pedig bizonyos, hogy valamit akar, valamitől óv, valamire figyelmeztet, amit én elfelejtettem.

A komor öregasszony abbahagyta az imádságoskönyv forgatását, és szemében fellobbant valamely fényesség, mint a vadmacskáében, amely az erdőszélen ül lesben.

– Talán a koronáját keresi nálad? – mond most Benigna, mintha valamely régen sejtett titok körül tapogatózna.

Mária borzongott attól a különös hűvösségtől, amely a nagykendős öregasszonyból áradt. Mintha maga Tél anyó üldögélne itt a lábainál, és örökös telet jósolgatna a mosolytalan királynénak.

– Hová tetted a koronát? Hogyan jutott az Szapolyai kezéhez, hogy fejére tehesse? – kezdte megint Benigna azon a hangon, amely az ereszekről lehulló jég-csapok csörrenéséhez volt hasonlatos.

– A koronát én Visegrádon hagytam abban a mély boltozatban, ahová a koronát a régi királyok óta elrejtteni szokták. A fellelővárban volt a korona, vasládákba, tehénbőrökbe, vasajtók mögé zártan. Menekülésemben nem volt annyi időm, hogy a koronát magammal hozhattam volna. Az életemről, a szabadságomról volt szó: futni kellett – mond Mária, mintha valamely régi emléket beszélne ki magából. –

Meg aztán nem is énrám volt bízva, a korona megőrzése. Ott voltak a korona-őrök, a dölyfös magyar urak, akik kulcsaikat mindig fenyegetőzve csörgették,

amikor szegény Lajosomat untalan azzal fenyegették, hogy majd leteszik a királyságból, és a koronát másnak fejére illesztik. Hol voltak ezek az urak, amikor a közelgő török elől a bőrüket mentették, és a koronáról megfélemedtek? Én, gyöngé asszony, mentem volna éjnek éjszakáján a visegrádi várba ajtókat felnyitni, ládákat feltörni, pecséteket szaggatni?

Benigna figyelmesen hallgatott. Két ujját az ajkára tette, mintha egyetlen szót sem akarna elfelejteni abból, amit a királynétől hallott.

– Vajon a holt királynak nem az szerez nyugtalanságot a másvilágon, hogy felségednek is része volt abban, hogy a korona az átkozott Zápolya karmaiba került?

Mária összekulcsolta a két kezét, mintha végtelen kimerültséget érezne. Felállott székéről, és nyugtalankodva végigsétált a szobáján.

– Nem, nem hiszem – mormogta, mintegy a maga megnyugtására. – Lajosom ismert engem. Jól tudta, hogy szeretem, jól tudta, hogy hűséges vagyok hozzá, és azt is tudta, hogy Zápolyának mindig ajtót mutattam, amikor a közelembbe akart tolakodni. Igen, a király mindenről tudott, mielőtt meghalni indult volna Mohácsra.

A férjgyilkos Benigna szúrós szemeivel lépésről lépésre követte a királynét, mint valamely kígyó a kiszemelt áldozatát. A királyné érezhette e bűvölő tekintetet még a hátán is, amikor hirtelen visszafordult, és rugóként pattant fel benne a régi lélek, amely azóta aludni látszott, mióta a nagy művet, Ferdinánd elválasztását sikeresen befejezte.

– Magyar Benigna, hagyj magamra!

Az öregasszony megroppant a királyné szavára, mint valami vén fa, amelyre a dióverővel az első csapást mérik.

– Kegyelmes asszonyom, énekeljünk el néhány zsoltárt – indítványozta alázatosan.

A királyné lábával toppantott.

– Nem vagyok kíváncsi a zsoltáraidra! Egyedül akarok maradni.

Benigna hol elvörösödve, hol meg elhalványodva állott helyén; váratlan volt neki a királyné parancsa. Talán nem tudta hirtelen összeszedni magát, vagy pedig kőnek lelke a királyné újabb megtörését várta. Mária azonban gyors elhatározással felnyitotta a szomszéd szoba ajtaját. Egy kis apród várt ott a rézdoboska hangjára.

– Jajczai, fiam, mondd meg ennek az asszonyságnak, hogy helye a cselédek között van.

Erre már Benigna is kígyó módjára siklott ki a szobából. De estére visszajött, megkérdezte, persze csak az ajtón keresztül, hogy nincs-e szolgálatára szüksége a kegyelmes asszonynak. Karácsony estéje volt éppen, a ház néptelen, minden cseléd, szolga, úrfi és frájj mulatni ment, akit az oldalszúrás vagy a szívszorongás nem dobott a szalmazsupra. Mária talán még sohasem érezte magát ily egyedülvalóságban a régi házban.

– Megbocsátok, Benigna – mond a királyné, amikor a szálas asszonyosság a szobába lépett. – Ül le a lábamhoz, és hallgass.

Benigna kis zsámolyt húzott elő, az imakönyvet az ölébe tette, hallgatta együtt a királynéval a tornyok kondulását a karácsonyi éjszakában. Vannak ilyen éjszakák, amikor a legerősebb lélek sem érzi magát biztonságban árvaságában, társtalanságában. Mindegy, hogy milyen csúf az a madár, amely az ablakon kopogtat ily babonás éjszakán: csak kopogjon, csak jelentkezzen, hogy nem vagyunk egyedül a világon. Máriának különös szaglása volt, mintha valamit érzett volna az ágy mellett üldögélő asszony ruháján.

– Mondd, Benigna, meddig voltál te rabságban?

– Nem kerültem tömlöcbe, mert elmenekedtem. Földönfutó lettem, amikor gonosz ellenségeim Kereky sebhelyét megvéreztették, és gyilkosául engem mondanak vala.

A királyné megint csendesesen feküdt tovább ágya mennyezete alatt. Nem hívé, hogy tévedett. Benigna ruhájának börtönszaga, volt. Darabidő múlva megint csak felneszelt.

– Nem érzed, Benigna? Valamely különös szag került a házba. Nem tudom, honnan jön, padlásról vagy pincéből. Boros, fűszeres, forralt bor szaga, amilyent azok a katonák lehelnek magukból, akik minden országúti csárdánál megállanak téli időjárásban.

– Én nem érzem, csak mirtuszaim illatát, amely mirtuszokat emlémben hoztam el nagyvázsonyi zárdám kertjéből, amelyeket itt őrzök az imakönyvemben.

– Pedig idegen férfiszag van a házban – ismétlé Mária felemelkedve fektéből. – Valamely vadszag, amelyet a nálam megforduló urak köntösein eddig nem éreztem. Kóborlók, zsványok, betörők szaga, akik mesterségüknél fogva kedvelői a tisztátalanságnak.

– Mindig ily nyugtalanok az éjszakáid, legkegyelmesebb asszonyom? – kérdezé Magyar Benigna, közeledést színelve a szegény királyné lelki kínjaihoz.

De Mária ügyet sem vetett most már Benigna ravaszkodására. Hanem gyors mozdulattal kiugrott ágyából, amelyben amúgy is csak félig vetkezetten feküdt. A piacon, a város felett az éjféli misére hívó harangok szárnyai csattogtak harmóniába...

– Hallod, Benigna? Idegen, soha erre nem járt lépések kopognak a házban! Hallod, Benigna, hogy keresik ezek a lépések az utat a sötétségben? Megállanak, hallgatóznak, tájékozódnak! Hallod, Benigna? – suttogott a királyné, és a faliszekrényhez lépett, ahol megbízható kis kardja függött. És a karddal a kezében a szoba háttérében megállott. Benigna ellenben az ajtóhoz lépett, mintha így hatékonyabb volna imádsága a kívül járó gonosz ellen, és hangosan énekelni kezdett:

*Tekénts engem szent szömödvel,
szívén való szerelmedvel;
de ha szívedet látom,
bánatodat nem mondhatom...*

A fájdalmas öregasszonyhang nemhiába kereste a kijáratot a királyné szobájából. Az ajtó felpattant, mintha a szél vágta volna ki. A küszöbön megállott egy vállas, alacsony férfit, akiben az örökmécs világánál csak idegenséget lehetett sejteni.

De Benigna csakhamar felismerte, és hangosan elsikkantotta magát. Aztán megfogván nehéz imakönyvét, az éji látogató felé dobta. Az imakönyv ékszeres kötéséből kiválva hullott a földre (ahogyan ma is látható Érsekújvárott).

János király állott a királyné szobájának küszöbén.

XVI. MÁRIA UTOLSÓ TALÁLKOZÁSA JÁNOS KIRÁLYAL

János király nem viselte ama szűk lovagcsizmákat, amelyek magas sarkaikkal, bokára kötött sarkantyúkkal, spanyolosan bodorintott gallérjaikkal magasabb testi alakot adnak vala az apró termetű lovagoknak is – még tollas fővege sem volt János királynak, mert nyilván nem akart nagyobb feltűnést kelteni utazásában. Szegett, fekete köpenyeg borította vállát, dísztelen süvege a homlokába volt húzva, a kardja tokja kopott és viharvert, mintha valamelyik ősenek a kardját vette volna elő, amely ős közkatona volt valahol, valamerre. Bátran elmehetett ama kóborló lovagok között, akik ez idő tájt országról országra csatangoltak az országutakon, foglalkozást keresve a halálos vitézi munkához, mert máshoz nem értenek vala. – Ebben a ruházatban bizony igénytelennek, mindennaposnak, jelentéktelennek mutatkozik vala János király alacsonyás figurája, talán csak nagy, karikás szemei mutatnak valamit lényegéből: konokságot, a tudatlansággal határos makacsságot és egykedvű dermedtséget, amellyel szinte néma gondolatlansággal figyel a körülte felcsapkodó eseményeket.

Fáradtan állott az ajtóküszöbön, mintha többet innen elmenni nem volna hajlandó, bár ide senki nem hívta. Egyetlen pillantást sem vetett az imakönyvével hajingálózó Magyar Benignára, mintha nem ismerte volna többé az asszonyt, miután halálra ítélte azt, és vagyonától megfosztotta. A király talán Dózsa Györgytől tanulja vala egykori fiatalságában a közönyt, ama Dózsa Györgytől, akinek halálát nem tudta elég fájdalmassá tenni: a paraszt nem ordított még a tüzes trónuson sem. Annál inkább nézi vala Máriát, aki a szoba háttérében kardja markolatára illesztett kézzel állott, amely kard kiröppenésével a felhők futamodni kezdenek az égen.

– Mi hozta ide vajdaságodat a betörők, tolvajok, orvgyilkosok éjféle órájában? – kérdezte Mária, és hangját igyekezett lemersékelni ehhez az emberhez, aki a közöny nehéz homokzsákjait hordozta a vállán.

Zápolya (mintha csak Benigna előtt akarná megalázni a királynét) paraszti egykedvűséggel malmozott összekulcsolt két kezének hüvelykujjaival.

– Magyarország megkoronázott királya szívesebb fogadtatásra számított legelső alattvalójától, az özvegy királynétől – mond János király ama hangsúlyozással, amely állítólag sérteni szokta az elkényeztetett úrnöket.

– Hát üljön le kegyelmed, ha éppen kedve van leülni ebben a börtönben, ahol éppen valamely sohasem ismert, sohase tudott ördög akaratából töltöm özvegységem bús napjait – felelt Mária, és kezét még mindig nem vette le kardja markolatáról. Magyar Benigna azonban, mielőtt Zápolya megmozdulhatott volna, hirtelen

len bevetette a királyné ágát, mint jó szövetségeshez illik, és az ágy szélére letelepedett, mintha jelezni akarná, hogy ez a hely az ő védelme alatt van.

Zápolya konok egykedvűséggel keresztülment a szobán, egészen az ablakig, ahol ama magaslatra épített szék állott, mintegy uralkodva az egész téglalakú szobán, és itt, a királyné székében elhelyezkedve mély, kapkodó, zörgő, hínáros lélegzeteket vett, mint aki halálosan elfáradt valamely hosszú útban. Azonban biztonságosabban érezte magát ülő helyzetében, mint álló pozíciójában az imént, ami megint csak a kis termetű emberek szokása. Itt keresztbe tette lábait, kegyelmes pillantással tekintett alá a hölgyekre, a szenteltvíz felett pislogó örökmécsesekre, bútordarabokra, amelyek csaknem útját állják vala, amíg a küszöbről idáig jutott. Zápolya e percben úgy viselkedett, mint aki mindenkinek megbocsátott.

– Benigna, tovább folytathatod éneklésedet, ha ez megnyugvást szerez paráztól vöröslő lelkiismeretednek – mond kegyteljesen a király, mintha csak azért jött volna éjnek éjszakáján Pozsonyba, hogy a lelkezőkkent, kerekétörött Magyar Benigna ájtatosságait hallgassa.

De Benigna nöstény farkas volt, aki úgy védelmezte a maga imádságait, mint fészket az üldözött. A hüvelykujjának a körmével pattantott szemfogán.

– Abból nem eszel, Zápolya. Te nem hallasz engem imádkozni, még akkor se, ha tömlöcbe záratsz. Az én számról csak átkot hallhatsz, amely végig elkísér az ismeretlen jövőbe.

János király minden felindulás nélkül csapott tenyerével a csizmaszárra, mintha ezzel a szokatlan hanggal is jelezne, hogy a kihallgatásnak vége van. Benigna öreg szavai többé nem érdeklik a királyt. Most Máriához fordult.

– Nem csodálnám, kegyelmes asszonyom, ha vízáradásos feleleteket kapnék tőled is, miután éjszakai testörződ valóban közel jár a megtébozódáshoz. Mondd, legkegyelmesebb asszonyom, mivel érdemlem ki holtomiglan-holtodiglan szolgáló gyűlölködésedet, amelyet mi tapasztalt, harminchat esztendő férfiák néha félre-magyarázunk: a titkolt szerelemmel is?

– Jöttment, törökhajcsár, megalázkodó, utálatos koldus és igaz férfiak eldobott alamizsnáin éledegélő here! Mely szavakat kapcsoljak még válaszomba kardtalan, ércetlen asszonyhangodba, hogy megismertessem e szavakkal veled magamat? Rólad táplált véleményemet? Fuss innen, amíg az őrséget nem hívom!

János király talán még nagyobb egykedvűséggel nézett Máriára, mintha szavait általában nem értené, sértési szándokait hasábfa módjára állaná, amely hasábfa az udvaron áll boglyába rakottan.

– Királyné, csak annyit akarok neked mondani, hogy az igazságok jó szerencséje kíséri ügyeimet mindazokban az országokban, hová követeimet elküldém.

– Az ördög fia vagy! – kiáltott most közbe Magyar Benigna.

– Ha csendben maradsz, elmehetsz újra vereshagymát termelni Vezsenybe – felelt Zápolya, aki immár eltanulta a királyoknak ama szokásait, hogy az ajándé-

kozás a legjobb lakat a habzó szájakra. – Magam is szerettem hagymáidat, Benigna.

– A náddal, hallal, fekete agyaggal, homokos földdel, bár néhol szikes földdel bővelkedő Tószeget, Köcskét add vissza nekem, a köcskei révvámmal együtt! – felelé Benigna.

– Majd mindent kivizsgálunk. Talán lelünk valahol egy helyet a pörödben, ahol megkegyelmezhetünk neked.

És Máriára pillantott:

– Halld, királyné, hogy mivel válaszolok neked a pozsonyi királyválasztásra, amikor Ferdinánd urat merészelted ellenem kijátszani! Jozefics Ferenc horvát püspökünk ugyanazon a napon, amikor itt Pozsonyban ti királyt éljeneztek, szövetséget köt nevünkben a Velencei Köztársasággal. A Tízek Tanácsa van talán olyan hatalom, mint a pozsonyi pereputty. Követem már útban van Rómába a Szentséges Atyához, akinek valóban nem lehet kedve a Habsburgokhoz, miután a spanyolországi V. Károly haddal fenyegeti őt. Majd hallod nemsokára, hogy az általatok oly mélyen megvetett Szapolyai-ivadék mint lép szövetségbe a Szentséges Atyával.

Bólogatott, s így folytatta:

– És ugyanakkor szövetségesem lett Jovan, a fekete cár is, akinek csak a testőrsége hatezer főnyi, és hada a legvérszomjasabbak egyike Európában. Csendes szövetségesem immár a török is, aki Bali béget többé nem Magyarország felé küldi, hanem Marót várnak, az osztrák határszél felé, hogy a boldog ausztriai tartomány is megismerkedjen a törökök rabszíjával. Maholnap szövetségeseimmé számítom Zsigmond urat, a lengyel királyt, nagybátyádat is, miután a meggondolkozott felség szövetséget kötni Ferdinánd úrral mindmáig nem sietett.

– És ha minden ördögöt felsorolnál, aki veled szövetségre lépni hajlandó az európai országokban, amelyek az ázsiai ragály folytán maguk is hitehagyottak lettek, mióta a törökök betették Európába a lábukat, és itt felbomlasztották az eddigi erkölcsi világot... ha minden ördög veled lenne, én akkor is megvetném tisztátalan kezéd, kénköves szavad, lényedet, amelyet áruhájának az ördög használ! – kiáltotta Mária, mintegy a maga megerősítéséül, mert ím, Benigna, a férfigyilkos, tátott szájjal figyelt János király kopogó szavaira, és arra gondolt, hogy valóban van-e annyi hatalma a szövetségeseivel hetykén hánykódó uraságnak, hogy az hagymatermő földjeit neki visszaadja?

János király csak csendesen legyintett a magas lábú székről, mint aki voltaképpen nem is akarja hallani azokat a feleleteket, amelyeket később amúgy is kénytelen leendő megbocsátani. Ugyan ki volt az a mester, aki ily királyi mozdulatokra tanítja vala az egykori vajdát, aki nemrégén csak annyit tudott a testmozdulatok skálájából, amely mozdulatok legfeljebb a szalonnasütéshez voltak elegendők?

És most íme, amikor újra megszólalt: még dadogni is megpróbált, mintha ebben is a nála előkelőbb, boldogult II. Lajos királyt utánozná:

– Átkozódásaidat megszoktam vala, Mária. Az átok csak akkor fogan meg, ha igazságos. De mit akarsz amaz átkoktól, amelyeket mindennap ismételsz,

szív, lélek, figyelem, meggyőződés nélkül? Ezeknek az átkoknak még annyi erejük sincs, mint a tollpelyhelynek, amely legalább a levegőbe tud emelkedni, de a te átkaid lehullanak, mint céljukhoz soha el nem érő göröngyök. Légy vidám, királyném, amikor velem beszélsz, mert olyan igaz, mint ahogy itt ülök, hogy végül én fogok nevetni. Ismétlem, hogy a Habsburgok ellen összefogott az egész világ, újabb koronákat és birodalmakat nem enged nekik szerezni az emberi eszélyesség, mert hatalmuk már eddig is sokkal nagyobb, mint azt valaha megérdemelték. Magyarország koronája után elkésve nyújtották ki kezüket. Ez az ország már az enyém, főpapjaival és főuraival egyetemben. Reám bízott a külföldi királyok által, hogy ennek az országnak kereszténységét megvédelmezzem. Mert hiszen könnyebb a védelmet másra bízni, mint abban vért, erőt, és pénzt veszíteni az ázsiai ellenség ellen, aki után úgysem lehet menni, még a legnagyobb győzelem árán sem. Elbúvik tengerében, mint a félhold.

Ezek a királyi nyugalommal előadott szavak arra a gondolatálláspontra vitték Máriát, hogy elhallgattassa magában a szenvedélyek előkívánczó kígyóit. János király nyilván előre betanult beszéddel tört be vala az éjféli házba. Várjuk meg, amíg az ellenkirály elmond vala mindent, amit Mária meggyőzésére kigondolt. Ó, mily balgatag némely férfi! Egyenrangúnak hiszi magát a korszak legokosabb asszonyával!

– Dadogásod valóban megható, Zápolya, mert íme, azt látom belőle, hogy Lajos királynak nemcsak írását tudod hamisítani, hanem a hangját is. Hallom, hogy a külföldi királyoknál követeid Lajos királynak egy hozzád intézett levelét mutogatják, amely levélnek tartalma szerint az árva király megtiltja neked, miszerint hadaiddal Mohácshoz siess, hanem maradj Erdélyben. Ez a levél hamisítvány, te hamisítottad.

A trónusszéken üldögélő Zápolya erre elvörösödött, mert a hamis királyi levél valóban az ő műve volt. De vajon lehet ilyesmit bevallani?

– Hál' Istennek, híveim oly kitartással vannak mellettem hogy értem még a jobb karuk épségével is játszanak. Nincs már nektek sok keresnivalótok Magyarországon, kedves asszonyom... időtök elmúlt. Az az egy út áll még szabadon előtted, amely útra már többször mutattam... Szeretned kell engem, és vélem az oltár elé, a két püspök elé lépni, aki már engem is megkoronázott. Kéznél vannak az esztergomi, egri, nyitrai püspökök, akik jószívvvel segédkeznek egybekelésünknel. A veszprémi püspök úr pláne itt tétlenkedik udvarodban. Fogadom, szívesen felölti ruháit a püspök, ha öltözködésével rendet, békességet tud teremteni Magyarországon. Sokszor monád, Mária, hogy szeretett Magyarországodért életedet és véredet bármikor feláldoznád. Most csak egy kéznyújtásról van szó, és nyomban visszarendelem huszárajmat, akik azóta tán valahol Ausztriában kalandoznak.

Zápolya kedveskedve, mintha egy medve mozdulna, lehajolt a trónusról (Mária trónusáról), és szokatlanul nagy kezét (amelyet nyúlfekvésnyinek mondanak) a királyné felé nyújtotta. Vérrel aláfuttatott szemei falánkan tapadtak a királynéra.

– Most már egyenrangú vagyok veled, Mária. Nem mondhatod, hogy nagyon le kell ereszkedned a tót nemesivadékhoz... király vagyok, és te özvegy, a sors, a mi

sorsunk akarta ezt így, amelyet évek óta kerülgetünk. Azt el is kellene hinned, ha mondanám, hogy a te kedvedért lettem király, hogy véren, cselen, minden poklon át elérjem a királyi koronát, amelynek elérése annyi pénzembe került, amelyet másodszor nem adhatnak a Szapolyaiak semmiféle koronáért. Király vagyok, és ha akarom, te alattvalóm vagy. De én királynémmá akarlak tenni.

Mária megrettenve nézett a feléje hajladozó kézre. Nem merte elhinni, hogy ez a jelenet valaha még ismétlődik közte és Zápolya között

– Tudtam, hogy konok ember vagy, Zápolya, de ennyi konokságot nem hittem benned – mond most Mária hátrálva.

– De hát mily vétket követek el, amikor magam mellé akarlak emelni? – kiáltott fel János király, hogy valóban megbicsaklott a hangja a felindulástól.

Mária komoly szomorúsággal intett.

– Én nemsokára elhagyom Magyarországot, hogy ide többé vissza ne térjek. Külföld lesz a hazám. Az életem pedig özvegyasszonyok élete. Kérlek, felejts el, király, még ha valóban úgy szeretnél is, amint mondod. Akkor felejts csak igazán, hogy ne legyenek miattam is szenvedéseid, mert szomorú sorsot látok felőled megírva a jövőben. És most menj innen békességgel, király. Talán néha imádkozni fogok érted. Tudod, hogy az én imádságaimat meghallgatják.

– Mária! – riadozott János király. – Még ha apácafogadalmat tettél volna, akkor is felmentetnélek esküd alól hív főpapjaim segítségével!

Mária erre már nem felelt. Mint valami álomjelenés fordult a szomszédos szoba ajtaja felé, csak a küszöbről intett vissza.

– Benigna, elmehetsz innen a királyoddal. Most már véglegesen egyedül akarok maradni.

– Gyerünk, Benigna, hagymát árulni! – kiáltott fel János király a trónusról lelépve.

– Mert valóban nem tudom az utat ebben a zegzugos házban.

XVII. A VICEKIRÁLYNÉ

Zsófia, Báthori Istvánné és masszovi hercegasszony mikor útjára bocsátotta a nádorispánt Bécsbe, hogy a küldöttség élén Ferdinándusnak a királyválasztási okmányát átadja, a piactéri ház ablakából még egyszer utána szólott a nekifiatalodott urának:

– Aztán nehogy megint miseruhákat hozzon haza, nagy jó uram, Bécsből, mint a mohácsi csatából!

Igen, ezeket a drágalátos miseruhákat gyakran emlegették Báthori uramnak, amely ruhákat egy útba eső zárdából elhozott – de csak nem hagyhatta ott a nyomuló török zsákmányának?

A küldöttség elindult Pozsonyból, mint a kétségbeesettek serege, amely eddigi hányt-vetett életében valamely stációra talált, ahol érdemes megállni. Az urak közül még nem is mindegyik járt Bécsben. Az ilyen nagyvárosban mindig történhetnek bizonyos dolgok, amelyek például a pozsonyi unalomba nem látogathatnak el. A nádorispánné felment a Szent Márton tornyába, és onnan odáig nézett férje után, amíg a nyugati országúton láthatta. Kendőjét még akkor is lobogtatta, amikor a köd eltemette a lovasokat. Ez a bécsi utazás ígérkezett amaz útnak, amely végre megváltást hozhat a számkivetettek életébe.

Mária királyné azonban jóformán el sem búcsúzott a küldöttségtől. Tudta ő jól a magáét, hogy meglepetést nem hozhatnak Ferdinándtól a vérmes magyar urak. Ferdinánd nem az az ember volt, aki meglepetéseket okozott.

A királyné tehát – azt hozván fel okul, hogy megint szívbántalmak vannak, mint azon éjszaka óta gyakorta, amely éjszakán elhagyta Budát – bezárkózott házába, és talán boldogtalanabbnak érezte magát, mint valaha. Mintha csak most kezdte volna látni, hogy milyen céltalan lett az élete, minden elmaradt mellőle, ami odáig valami örömet okozott. Huszonegy éves volt és életunt. Talán ha nem ment volna olyan simán Ferdinánd megválasztása, még érdekelné valami életében. De az ismerősei úgy csüngtek már körülötte, mint kifordított zsebek: senkinek se maradt titka előtte.

És ezek a szívbántalmak, amelyek éjszakánként nehéz lélegzést, napközben hallatlan levertséget okoztak vala: komolyan elgondolkoztatták Máriát, hogy valóban érdemes-e még élnie betegen, szegényen, mikor már csak mindennap azt számolhatja magában, hogy mennyivel kevesebbednek hívei, akik a fősvény Pozsonyt a gazdagnak ígérkező Béccsel vagy pedig a mindinkább divatba jövő Budával cserélik fel. Alighogy a küldöttség elment Pozsonyból, nyomban levelet írt Bécsbe Ferdinándnak, hogy ne hallgasson a magyar urak szép szavaira, hanem lehetőleg azonnal induljon meg Magyarország felé, mégpedig nagy hadakkal és még több pénzzel, mert itt a királyválasztás óta nincs semmi biztonságban.

Az udvarról előkiáltotta egymagában megmaradott hívét, Poki János udvarmestert, és sürgősen Bécsbe küldte a levéllel.

Most aztán jóformán egyedül maradt a házban, egy-két vén, semmirevaló, aluszékony szolga hentergett a cselédszobákban, de ezek tán akkor sem mozdultak volna, ha talpukat nyalogatja a tűz. „Most pedig meg fogok halni! – mondá ekkor Mária, amikor egymagában bejárta az árvult házat, sorban búcsút vett a szobáktól, amelyek hónapok óta annyi töprengését, fájdalmát, tűnődését látták. – Meghalok, hogy Ferdinánd többé ne maradjon gyermek, és álljon maga is a talpára.”

Ám a zsidók és lutheránusok, akik ebben az időben már megkezdik vala munkájukat, amelyet aztán századévekig nem hagynak abba, másként határoznak vala Mária sorsáról. Nekik még szükségük volt az özvegy királyné ritka nagy eszélységére.

Hát ezekben a pénztelen napokban, amikor még a pozsonyi bíró, Vischer uram is megfélemedezett a szokásos halküldeményekről – hiszen a királyné kosztosai egytől egyig Bécsbe mentek Ferdinánd kosztját megköstolni, a királyné pedig egymagában talán nem is táplálkozik, mert hiszen a magányos asszony akkoriban sem szeretett magának külön ebédet főzetni –, egyszer csak dörömbölés hangzik a ház szegelt kapuján, amelyen csak a járatlan emberek szoktak a házba kíváncskozni. (Az ismerősek egy mellékutca kiskapuján jártak be.)

Halni vágyó özvegy Mária kipillantott a zúzmarás ablakon, a kapu előtt derékig érő hóban nem mindennapi társaságot vett észre. Kardos, gáláns úri vitézek és kaftános zsidók állottak a kapu előtt, és hangosan vitatkoztak a maguk igazán.

– Majd ítéletet mond a királyné, őfelsége! – kiáltották a zsidók.

– Majd a királyné – feleltek bizakodva a díszes urak, és mire valamelyik álmos szolgának eszébe jutott kaput nyitni, urak és zsidók nagy hevülékenyen nyomakodtak be a kapun, és hangos szóval keresték a királyné őfelségét, mintha csak valamely szolgabíróhoz igyekeznének.

Előbb a három nemesúr adta elő a magáét. Fürst Ernő Kismartonból, Teufel Mátyás Fraknóról és Rilschauer Gáspár Sopronból: német ajkú nemesemberek, akik a zsidólakta határszélen Mária királyné „kormánybiztosai” voltak, abból a szempontból, hogy a zsidókkal se nagyobb kedvezés, se nagyobb igazságtalanság ne történhessék. A törvény szerint a zsidóktól el kell venni házaikat, kereskedésüket, de annak árát mindig vissza kell adni a zsidóknak.

Mária a trónusszékekben üldögélve, nagy figyelemmel hallgatta a „kormánybiztosok” egybehangzó jelentéseit. Hiába vették el a zsidók házait, hiába zsuppolták ki őket a városokból, azok csak tovább folytatják a kereskedést. Ha másképpen nem, hát uzsoráskodnak a pénzükkel.

– Mennyi most a szokásos uzsorakamat? – kérdezte biztosait Mária.

A biztosok igen természetes hangon felelték:

– Kisebb összegeknél nyolcvanhat % kamatot szednek. Nagyobb összegek után csak negyvenhárom percentet kell fizetni.

– Ennyit számítanak a keresztény pénzkölcsönzők is? – kérde Mária.

– Ez a törvényes, ez a szokásos – felelték a biztosok.

Most a zsidók kihallgatására került sor. Jajveszékelő, átkozódó, mellüket verdeső falusi zsidók. Hogy melyik volt közöttük az elviselhetetlenebb, nehéz lehetett eldönteni. Mária türelmesen hallgatta szavait – sok mindenre megtanította az élet azóta, hogy rendeletet adott ki vala a zsidók elpusztítására nézve. Az egyik zsidónak nagy, vörös szakállá volt, amelyre láthatólag büszke volt, mint valami jelvényre. A másinak verekedésből eredő sebhelyek, vágások, ütések mutatkoztak az arcán. Igen széles vállú, búzászsák-termetű zsidó volt, aki nyilván maga kezdte alkalomadtán a verekedést. A harmadik zsidó valamely tudós zsidó volt, nagy, fehér, rengő szakállal, amely szakáll itt-ott sárgult, mint valami régi irat.

Eleinte a vörös szakállú ágált a maga igaza mellett. Őt Sopronból kergették el, és elvették a házát.

– Magyarországon nem kergettek el senkit. A zsidók maguk menekedtek a mohácsi csata után, miután féltették vagyonukat a töröktől – szólt csendesen a királyné. – Persze hogy nem eresztették vissza őket sok helyen.

A verekedő zsidó lépett most elő.

– Én törököket se láttam, mégis csaknem agyonverték az erdélyi vajda úr legényei, miután ők katolikusabbaknak mondják magukat, mint a felséges asszony egész családotul együtt. A római pápa öszentségére hivatkoztak, aki megparancsolta uruknak, hogy a zsidókkal miként kell elbánni. Hát én a nagy katolikus úr elől felséged oltalmában keresek menedéket. Engedje meg felséged, hogy megint csak azt csináljam, amit II. Lajos királyunk alatt. Húzzam a lóbőrt Kismarton és Bécs között.

A pátriárka nem szólt semmit, csak mosolygott. Egy könyvet vont elő a kaftánja alól, és azt mély meghajlással a királynénak nyújtotta.

– Én öregember vagyok, a magam igaza mellett már nem tudok semmit sem mondani, mert miféle igazságot keresek én még itt a földön, amelyen száz esztendeig engedtetett már élnem?

– Miféle könyv ez? – kérdezte Mária.

– Ez az a könyv, amelyből felséged megismerheti, hogy a zsidók mellett kik a legnagyobb ellenségei Szapolyainak. Ezt a könyvet Wittenbergában nyomták, és Luther Márton tanait tartalmazza.

– Tudod, hogy ennek a könyvnek a terjesztéséért halál jár? – kiáltott fel a királyné.

A nagy szakállú zsidó nevetett, és a vállán keresztül a háta mögé intett a hüvelykével.

– Halál jár érte talán ott, a Szapolyai, a legkatolikusabb király országában, aki fennen dicsekszik VII. Kelemen pápa barátságával, szövetségével, aki megégetni

rendelt minden lutheránust. De nem jár érte halál nálunk, ahol Csehország királya uralkodik, és a csehországi huszitáknak is a királyuk. Csak olvassa el felséged ezt a könyvet. Mindjárt más véleménnyel leend a zsidókról, lutheránusokról egyformán.

Mária hallgatott. Minek mondta volna meg, hogy ő már régebben ismeri Luther Márton tanait, mint bárki más az országban? Csak a vén zsidó furfangossága ütött szeget a fejébe, aki a Luther Márton hátán akarja magát és hitsorsosait menetetni.

A nagy szakállú pedig így folytatta:

– Mi úgy tudjuk, hogy néhány hónapig, amíg Ferdinánd úr Magyarországra bejöhet, felséged lesz Magyarország helytartója. Vicekirályné, és piros pecsétje leend. Ez a néhány hónapi helytartóság éppen elegendő volna a magyarországi zsidóság talpra állításához, hogy majd bő erszénnyel és szívességgel segítségére lehessen a bevonuló Ferdinándnak. Gondolja meg, felséged, olyan hatalom kerül a kezébe, amilyen még budai királyné korában sem volt. Minden hatalom egyesül a kezében, amely hatalom eddig csak királyokat illetett meg. Főkegyurasága leend valamennyi főpapunknak, megkegyelmezhet, bíraskodhat, jószágokat adományozhat, akár harminckét jobbágyteleknél többet is. Vicekirályné lesz. Mért ne függesztené fel erre az időszakra a szegény zsidók üldözését?

Mária lángoló arccal hallgatta a százesztendő ember.

– Honnan tudjátok ti mindezt előre, mielőtt még én tudnám?

A három zsidó előre-hátra hintázta magát, mintha ilyenformán kérnének bocsánatot tudományukért. A három királyi biztos meglepődve látta, hogy a királyné nem haragszik meg a zsidók viselkedéséért, hanem a legkegyelmesebben újabb kérdéseket intéz hozzájuk:

– Talán azt is hamarabb tudjátok, hogy mi a terve az én bátyámnak, uramnak és apámnak?

A három zsidó még jobban hajladozott. Megint csak a százesztendő ember szólalt meg:

– Felséged bátyja kénytelen lesz előbb Csehországba menni, hogy a koronát átvegye, mert a magyar korona elnyeréséhez szükséges, hogy a cseh korona már a fején legyen. Ez alatt az idő alatt lesz felséged Magyarország helytartója, ezért hiszik a zsidók, hogy Európa legokosabb királynéjától némi enyhébb elbánásban részesülnek, mint eddig.

Mária királyné észrevette, hogy ugyanekkor a három zsidónak a kaftánja alatt megcsörren valami. Bizonyosan pénz volt az, amit ezek a szemérmetlen emberek a magyar királynénak is felajánlani merésznének. De nem lehetett idáig hagyni a dolgok fejlődését.

– Mondhatom, hogy nagyon utamban vagytok az örökös kémkedésekkel, szimatoló viselkedésekkel. Talán nem is lehet tőletek már megszabadulni. De halljátok, íme, ítélkezésemet. A soproniak kötelesek megfizetni elkobzott vagyonotok értékét, de a véres kamatok nélkül. Másképp pedig ne cselekedjen senki.

Bizony ez csak féleredmény volt, amit a zsidók küldöttsége Máriánál elért, de ki tudná, hogy vajon nem örvendeztek-e magukban az október óta tartó üldözések után ily kis eredménynek is? Nagy hálaadózással hagyták el a királyné házát, és egyenesen Zsófiát, a nádorispánnét keresték fel. A kölcsönpénz ügyében ott már nem találnak vala barátságtalan fogadtatásra, a masszovi hercegnőnek mindig kellett a pénz.

Mária most már nem is csodálkozott, amikor Poki János udvarmestere estefelé megérkezett vala Ferdinánd király „legsürgősebb” levelével, amelyben Máriát magyarországi helytartójának kinevezi arra az időre, amíg ő hadait, naszádosait, szövetségeseit összegyűjtendi, hogy ünnepélyesen bevonuljon Magyarországba.

– Pénzt hoztál? – kérdezte Mária udvarmesterét.

Mire az két üres tenyerét mutogatta a királyné felé.

A nagy hatalmú vicekirályné tehát éppen olyan szegény maradt, mint annak előtte volt.

XVIII. HAMIS ESKÜ A KIRÁLYNÉÉRT

– Gerendy is? Brodarics kancellárom is? Batthyány bánom is odamaradt?

– Mind árulók – felelt Báthori István, amikor leszállott a lováról a királyné pozsonyi házának udvarán, és nagy varjúbajuszt olyan nehezen vitte arcán, mintha az húzná le a fejét, nem pedig a belső megalázkodás.

A nádorispán Bécsből jövet egyszerre csak azt vette észre maga körül, hogy a királyválasztó országgyűlés küldöttsége kezd mögötte elmaradozni az úton. Ahány erdőcske volt, alkalomnak kínálkozott arra, hogy egy-egy lovaggal hiányosabb legyen a hazatérő küldöttség.

– Talán rosszul fogadta uraimékat az én egykedvű bátyám? – kérdezte Mária komoly kétségbeeséssel.

– Olyanformán fogadott, mintha ő akarna tőlünk kölcsönkérni. Olyan savanyú volt, hogy a szánkat se mertük kinyitni, pedig mindegyikünk készült valamely hosszabb-rövidebb, magához illő mondanivalóra. Idő lett volna előkészülni erre a mondanivalóra, csak nem adatott hozzá alkalom. Utóvégre mégsem állhatunk ki a Szent István-templom kellős közepére, hogy ott magyarázkodjunk Ferdinándus előtt: kinek mennyi pénz kellene az itthon maradtak közül – dörögött a nádorispán. – Vagy nagyon kemény dió a mi fogunkra ez az új király, vagy pedig nagyon rossz véleményel van rólunk.

– Hát senki se kapott semmit? – csóválta fejét Mária.

– Nem kapott emberfia egy fityinget sem, pedig a legtöbbünknek maradt itthon felesége, aki utánunk kiáltotta, hogy pénz nélkül ne merjünk hazajönni – felelé a nádorispán.

– Itt van például az én Zsófim is, akinek hiába mondom majd, hogy ezentúl jobb dolgunk lesz, mert felséged a kinevezett helytartó, és tehet-vehet, ajándékozhat, igazságot adhat, mint akár egy törvényes király, Zsófi egyre csak azt feleli, hogy ennek a helytartónak voltaképpen nekem illene lenni, a magyar törvények szerint – mond komolyan a nádorispán, mint aki meg van győződve felesége igazmondásáról.

Mária nagyot hallgatott, mintha a nádor további szavait várná, hogy azokból világosan megláthassa azt az újabb bonyodalmat, amelyet a váratlan sors teremtett. Ferdinándot éppen megválasztása után hagyogatnák el az eddigi hívek, ahelyett hogy újabb hívek szállidosnának feléje? Hm, rá sem lehet ismerni a magyarokra! Mi történt velük, hogy ily hirtelen meggondolják a dolgot? Akinek egy ellensége van, az tíz új ellenséget jelent. Lám, már Báthori uramon is bizonyos huzakodás vehető észre, nem bízik többé a jó fordulatokban.

– Őszintén megvallva, nagyobb elkeseredés lett abból, mint öröm, hogy hír szerint Batthyány Ferenc, az elcsapott horvát bán megkapta karácsonyra a maga háromezer forintját, amellyel neki Ferdinánd ígérete szerint tartozott.

– De hát csak belátják a magyar urak, hogy Batthyáynak kell a pénz, ha Frangepán Kristóffal, János király horvát bánjával fel akarja venni a harcot?! – kiáltott fel a királyné.

– Kristóf úr máris úgy írogatja a nevét, mintha valóban ő volna az, akivé János király tette: Veglia, Zengg és Modrus grófja, egész Magyarország főkapitánya, egész Tót-, Dalmát- és Horvátországok bánja, Tótország, Pozsega, Somogy, Sopron ispánja. Az ilyen sokcímű ember ellen pénz kell, azt csak beláthatják a magyarok.

– Nem látnak be azok semmit – felelt zordonan a nádor. – Kivájják azok egymás szemét, ha pénzre kerül a sor. De leginkább azon ütődtek meg, hogy Batthyány uram a háromezer pénz felvétele után is csak azt üzenve vissza Ferdinándnak, hogy nagyon kevesli az összeget. Amíg újabb pénzt nem kap, addig semmit se tesz Kristóf gróf ellen. Pedig a határszél, egészen fel Pozsonyig, állítólag meg van rakva lóval, emberrel, páncélossal, aki csak jeladásra vár, hogy betörjön Ausztriába. Mindenféle huszárok nyargalásznak a határ mentében; a határszéliek azt sem tudják már, kinek a katonái, mert egyaránt megsarcolják őket.

– A magyar urak pedig éppen ebben a kritikus időpontban hagynak cserben! – dobbant fel Mária a nádor szavaira felfűtötten.

– Ilyen a világ! Pénz nélkül nincs korona! – dohogott Báthori. – Nem lehet csodát várni még Brodaricstól sem, aki idáig kancellári fizetéseként összesen ötven forintot kapott. Azt mondja, hogy ez még tintára is kevés volt, azért nem jön többé Pozsonyba.

– Átkozott pénz! – jajdult fel hirtelen a királyné olyan hangon, amilyent még nem hallott tőle élő ember. – Egy fillérem sincs már, minden holmim zálogban, hitelem semmi, és mindig újabb és újabb pénzt követelnek tőlem! Ó, ha elbújdoshatnék innen, hogy többé senki meg ne találhasson!

A panaszok, kétségbeesések most már mind sűrűbben özönlik el vala Mária ajkait, úgyhogy még a kipróbált hűségű nádorispán is jónak látta darabideig kerülni a királynéval való találkozásokat. Ürügyül azt hozván fel, hogy az utazásban lábai ismét megdagadtak, napokig otthon ült bezárt kapui mellett, és a maga Zsófiájával veszekedett, aki sehogy sem tudta elhinni, hogy akadjon olyan király is, akinek nincs pénze. Míg Mária a piactér túlsó oldalán járt a maga házában, Isten tudná, milyen gyötrelmes gondolatok között! Az eltávozt magyar urakról csak annyi híradás érkezett, hogy valahol a Dunán túl húzták meg magukat, nagy nélkülözésekben már követet küldtek Szapolyaihoz is, hogy venné őket szolgálatába.

És ebben a vészterhes időben, amikor Ferdinánd a magyarok pénzköveteléseivel elől csörömpölő kocsián Csehország felé menekedett, hogy ott szerezzen bizonyos pénzösszeget királyságai megtartásához, mert borotvaélen járt mindenki körülötte, amikor a királyné senki előtt nem mert kaput nyittatni pozsonyi házában,

mert az hitelező lehetett, aki őt felkereste, a nádorispánt reggeltől napestig átkozta a felesége a maga házában, hogy Ferdinánd megválasztásával milyen bajba sodorta magát és az országot, hogy immár legjobb barátai is kénytelenek őt cserbenhagyni – ugyanekkor egy vasárnapi mise után a Szent Márton-templom környékén parádézó népség és katonaság hirtelen összefutamodott a királyné házának ablakai alatt, és ott nagy lármával követelte a katonák zsoldjának kifizetését. Persze leginkább a polgárok kiabáltak, akik mind ez ideig a katonáknak hiteleztek felveendő zsoldjukra, de most már olyan nagy lett a drágaság a határszéli villongások miatt Pozsonyban, hogy a polgárok többé nem tudnak vala hitelezni.

Mária a nagy lármára végre kikukkantott ablakából. Sehol egy baráti arculat, mindenütt dühös ellenség, amely feledve a tegnapot, a hosszú telet, amely alatt a királyné a legnagyobb erőfeszítéssel eltartá embereit, most fenyegetőzve követelése a katonák elmaradt zsoldját.

– Nincs prófuntjuk se a katonáknak! – kiáltozták a harcias pozsonyi pékek. (Mint-ha ők koplaltak volna a katonák helyett.)

– Nincs ruházkodásuk sem a szegény árváknak, akikre a város védelme van bízva! – tódították a szabók, mintha ők dideregnek vala a rongyos katonákért.

A kofák, csizmadiák, kocsmárosok persze mind a katonáknak adnak igazat, mert csak akkor kedves vendég a katona, amíg pénze van.

Végül maguk a hadfiak is kiáltozni kezdtek, hogy hitelezőiket megnyugtassák.

Mikor legnagyobb a veszély, akkor jön a megváltás. Ebben a zendülésben egyszerre csak feltűnik egy magas, udvari ruhás férfiú, aki éppen akkor szállott ki a kocsijából, amikor a katonák a pozsonyiak felszólítására fessegetni kezdik a palota kapuját. Lauser Zsigmond és Miksa századosok, akik eddig hiába igyekeztek rendet teremteni a lázadók között, valamint Dornberg Rézmán és Pempflinger István, a királyné megmaradott tanácsosai, most valamennyien az utazó felé sietnek, Mária is felismeri a jövevényt. Miltenberg Ulrik hadifizető-hivatali írnok volt őkegyelme, aki néhanapján a katonák zsoldját szokta hozni Bécsből. Az udvari írnok láttára a katonák parádéba állottak, és maguk közül elkergették a lábatlankodó polgárokat: „Menjenek kendtek haza, ne avatkozzanak a katonák dolgába!” És a katonák gyorsan olyan hadirendbe állottak, mintha külön-külön is megnyerni akarták volna fizetőmester tetszését.

– Három forintot követelnek fejenként a katonák – súgták a századosok az udvari írnok fülébe.

– Három pálcát fejenként. Én legfeljebb egy-egy forintot tudok nekik előlegezni.

– Azzal inkább meg se próbálkozzunk – felelék a századosok.

Az udvari írnok a királyné házába vonult a tanácsosokkal, az egyik ablakból nézték, hogyan tárgyalnak a századosok a hirtelen összegomolyodott, felröffen és átkozódó katonákkal. Felbomlott minden rend ismét, és a századosok a ház felé hátráltak.

– Nem, ilyesmi még nem fordult elő, mióta a Habsburgok hadakat tartanak – panaszolá kétségbeesetten Mária. – Csak az kell, hogy Zápolya hírt vegyen a zendülésről. Akármikor besétálhat a városba.

Miután a katonák kiszorították maguk közül előljáróikat, gyűlést tartottak a piac közepén, amely gyűlésben a visszaóvakodott pozsonyi suszterek is részt vettek.

– Ne fogadjátok el a pénzt, az alamizsnát! – buzdították a polgárok a katonákat. – Megleszünk majd Ferdinánd koldusfillérei nélkül is.

A katonák most kiválasztván maguk közül három bátor embert, akinek már amúgy is mehetnékje volt Pozsonyból; a három főkolompost azzal a hangos üzenettel küldték a királyné háza elé, hogy a felajánlott forintokat csak abban az esetben fogadják el Ulrik titkártól, ha kemény esküvést tesz arra nézve, hogy a többi forintokat nyolc nap alatt Bécsből magával hozza.

– Nyolc nap helyett nyolc pálcát érdemelne mindegyik – morgott az udvari írnok. – Ó, ha ez Bécsben történik! Vasra veretném a gazembereket!

Mária hirtelen betoppant a tanácskozó urak közé.

– Meg kell esküdni, Miltenberg! – szólott a királyné.

– De hát nyolc nap múlva ugyanott leszünk, ahol ma vagyunk. A pénzt nem hozhatom el, mert se égen, se földön nincs többünk, mint amit most hozék magammal – felelé az írnok. – Hamisan esküdjek tehát?

– Menj, Miltenberg, és esküdj hamisan a katonák előtt. Én vállalom bűnödért a felelősséget a másvilági bíráid előtt.

A tanácsurak, századosok lehajtották a fejüket, amikor a királyné szavait hallották. Most kezdték csak valóban látni, hogy milyen nagy bajba keveredtek, milyen veszedelemben vannak.

– Menj, titkár, és esküdj abban a reményben, hogy nyolc nap alatt minden jóra fordul.

– Ferdinándus úr már elhagyá Bécset, éjjel, titkon, a cseh királyi korona után menendve – töprengett Miltenberg. – Hetek is beletellenek, amíg valami készpénzzel visszatérhet. Addig mindnyájan hitelben élünk Bécsben.

– Menj, esküdj, és tűnj el a városból! – parancsolta ismét a királyné.

– Immár elszoktam attól is, hogy jutalmat kérjek esküvéseimért.

– Nekünk, osztrákoknak, kell megmutatni a magyar uraknak, hogy milyennek kell lenni a férfinak a veszedelemben. Menj és esküdj.

Az udvari írnok még egyszer könyörgő pillantást vetett Máriára, de a századosok és tanácsnokok most már megragadták a rossz időben érkezett hivatalnokot, és a kapun át a lázadó katonák közé dobták. A hadfiak nagy örömrivalgással fogadták a megkínzott embert.

– Gyerünk vele a templomba! A prépost úr kezébe rakja le az esküt, hogy nyolc nap alatt megkapjuk a zsoldunkat!

Nagy gaudiummal cipelték vala az udvari titkárt Szent Márton egyháza felé.

– Ennek is a lutheránusok az okai – suttogta Dornberg Rézmán tanácsos a királyné fülébe. – Luther Márton kezdte rombolni a tekintélyeket, amikor ujjat húzott a Szentséges Atyával. Eszébe ne jusson valaha felségednek megbocsátani a lutheránusoknak!

Mária nem felelt. Tudta ő azt, hogy Pozsony immár el van árasztva lutheránusokkal, akik annak a királynak kedveznek, amelyik melléjük áll. De katolikus szíve még mindig vonakodott annak a beleegyezésétől, hogy ő a Szentséges Atyáról megfélelkedzen, aki látszólag elhagyá mindazokat, akik a Habsburgokhoz tartoznak. De vajon e megpróbáltatások idejében lehet-e lutheránus egy spanyolországi királyleány? Csak azért, mert a pápa őszentsége elhagyta?

XIX. PODVINYAY MEGLENDÍTI A TÖRTÉNELEM KERÉKÉT

– Vajon hol van Ferdinánd? – tűnődött gondban, leverten, szótlanságba meredve az özvegy királyné, amikor hetek múltával sem kap vala híreket szerelmes bátyjától, aki pedig komoly ígéretet tett arra nézvést, hogy Csehországba való indulása előtt Máriának feltétlenül küldend annyi pénzt, amely távollétében elegendő lesz a kormányzat viteléhez. De a vicekirályságról szóló oklevél sem jött meg, úgyhogy Mária ezen írás hiányában még kölcsönt sem tudott kapni a leghírhedtebb uzsorásoktól sem – mert a zsidókhoz, lutheránusokhoz és más eretnekekhez nem akart fordulni. A Habsburg-ház becsületét őrizte ez a nagyon okos asszony még abban az időben is, amikor a római pápa, II. Kelemen őszentsége csendes beleegyezésével mindenki hagyta a Habsburgokat. Főként Máriát, az özvegy királynét, akit eszessége miatt szegénységbe kell vala dönteni, hogy valamely olyan baklövést kövessen el, amit majd az egész Habsburg-família nem tud többé kireperálni.

– Zsidók és lutheránusok martaléka lesz előbb-utóbb Mária, akkor aztán elvághatja a saját nyakát azzal a karddal, amelyet rám emelt – mondogatta Szapolyai Jankó Esztergomban.

Hiszen ha nem mondogatta volna, talán könnyebben is veszedelembe lehetett volna dönteni a spanyolországi hercegnőt. A kémek, akik lőeladás vagy ökörvásár címén mindenhová beférkőztek, hamar megjelentették Máriának, hogy ellenségei most, a cél előtt várják testi és lelki összeroppanását. És ezek a kétségbeejtő hírek ahelyett hogy megtörték volna a magányosan maradott asszonyt, valamely másvilági akaratból mindig egyet-egyed emeltek szívbajos, nyöszörgős, néha nagyon is kritikus egészségi állapotában. Ha nem látja vala magát oly teljes elhagyatottságban, részvétlenségben, a káröröm álorcázhatlan röhejei közepette, talán megadja vala magát sorsának ez a ritka asszony, elhagyja magyarországi helyét még azelőtt, mielőtt győzelemre kerülnének azok a rokonai, a Habsburg fik, akikért életét feláldozta. Teher alatt nő a pálma, mondja a latin. Mária talán akkor lett legerősebb életében, amikor megtudta, hogy Ferdinánd, a bátyja, egyetlen búcsúszó, írás nélkül elhagyta Bécset.

Most már végleg egyedül maradt itt zendülő pozsonyi katonáival, mindinkább hátrahúzódó tanácsosaival és Vischerrel, a pozsonyi polgármesterrel, akit napokig hiába kerestetett hivatalában. – Elég bajt hozott a nyakunkra eddig is a király-asszony! – vélekedett Vischer bíró a szenátorok társaságában egy városi pincében. – Jobb, ha neki jut eszébe elhagyni minket, mintha mi mondanánk meg neki, hogy jelenlétével kárt okoz városunknak.

A szenátorok bólintottak, és egyetlen halat sem küldenek vala a királynénak, pedig éppen a Halak hava volt.

Egy napon végre megérkezett Bécsből bizonyos Salm gróf, akit nem vitt magával Ferdinánd, még amaz ezernyolcszáz lovas között sem, akivel Prágába kísértette magát. Ez a Salm gróf keserű ember volt, mindig mozgott az ádámcsutkája, mintha magában beszélgetne.

– Temetésekre mindig én kapom az első meghívást. Lakodalmakban megfelekeznek rólam – jelentette kesernyésen Máriának, amikor a havakat, téli fürgetegeket lerázta magáról. – Még csak egy tisztartói állás sem jutott nekem az új királyságban. Futár maradok egész életemben, mert azt hiszik, hogy csak a lovagláshoz van eszem.

– Hol van a király? – kérdezte Mária visszafojtott lélegzettel.

Ebben a percben hármát vertek az órák a pozsonyi háztetők felett.

– Ha minden úgy sikerült, mint ahogy az udvarmesterek ezt előírták: már Csaszlauban kell lennie, négy nap múltán pedig Prágában.

– Az udvarmesterek? Az én udvarmesterem, Lengyel János is a királlyal utazik együtt. Mégse kapok semmiféle hírt a király utazásáról.

– Ők – mond Salm gróf, mintha valami idegenekről beszélne – azt tartják, hogy mindennek titokban kell történni, mert a horvát Kristóf gróf meg Szapolyai mindeütt lesben állanak a határok mentében.

– És ezért hagynak itt magamra Pozsonyban?! – kiáltott fel Mária, de nyomban megbánta, hogy elhagyottságát a futár előtt szóvá tette. Átvette tőle a király levelét, amelyet még Korneuburgból írt – csak amúgy futtában, mint akinek nem sok ideje van törődni se Máriával, se Magyarországgal, se az egész háborúval, amely Magyarország felől fenyegeti. Tudott ám ilyen szórakozott is lenni Ferdinánd – még a saját húga előtt is. Úgy látszik, a királyoknak ilyeneknek kell lenniök.

Kedves húgom, a mellékelt írásban kinevezlek Magyarországhelytartójává.

Én Prágában megyek. Ferdinánd.

Ennyi volt a levélben; míg az okmány, amelyet Salm gróf az útításkájából előkaparászott, már cifra írású udvari írások munkája volt. Látván ezt Mária, elolvasás nélkül összegöngyöltette az okmányt.

– Ez majd a nádorispán úrra tartozik. Legyen ökelmének is jó napja – mond Mária, aki bizony nem felejtethé, hogy Báthori uramat napok óta csak a piactér szemközt levő házában ablakában látja, hol bajuszát és szakállát fésülgeti.

– Hát lássuk, kiknek is fogok parancsolni én addig, amíg Ferdinánd távol lesz! – szólta Mária lesunyított fejjel, és titkon arra gondolt, hogy majd honnan is szerzi a szükséges pénzüsségeket.

Salm gróf, bár csak futarkodásra használták, értette a dolgát a felső hivatalok között is. Nagy passzióval szeretett beszélni a különböző magas hivatalokról, amelyek elérhetetlennek látszottak.

– Felséges asszony, itt van elsősorban a kormánytanács, amelynek Ferdinánd úr távollétében engedelmeskedni tartozik. Hívják őt udvari tanácsnak, mert csupa

excellenciás urak a tagjai. Felséged ennek a tanácsnak lesz elnöke, alelnöke az alsó-ausztriai kancellár, Fritzsauerwein kegyelmes úr.

– Van ezeknek valami pénzük, amellyel rendelkeznek? – kérde most váratlanul a királyné.

– Hogyne volna! – kiáltott a futár. – Az adók, a dézsmák, a királyi jövedelmek mind idejárnak.

– Csak azért kérdem – mond Mária –, mert eddig is elnököltem bizonyos tanácsban, amelyet magyar udvari tanácsnak szokás nevezni. Na hát ennek a tanácsnak csak akkor volt pénze, ha én adtam neki. Rauber püspök úr meg a sógorai, Dornberg Rézmán és Pempflinger urak egy kis pénzt sem szereztek még a kormányzathoz.

– Ó, nálunk Ausztriában minden másképp van! – locsogott a futár. – Minden tartományban van egy főkapitány, egy igazgató, egy helyettes, egy tisztartó, egy írnok. Csak én vagyok állás nélkül.

– No majd adok egy ajánlólevelet, kedves gróf, az ausztriai helytartóhoz. Talán lehetne valamit csinálni az ügy érdekében.

Ilyen volt Mária. Az imént még azon törte a fejét, hogyan szerezhette magának valami aprópénzecsket az új tanácstól, most már ajánlóleveleket osztogat sohasem látott embereknek.

De hát bármit mondjanak a szentek: pénz nélkül nem lehet élni, mint akár levegő nélkül sem. A legnagyobb bajok között ajánlottak neki egy embert, bizonyos Podvinyay nevű hajóskapitányt, aki a Dunát járja a maga hajójával, egyszer Linzben látják őt, máskor Budán, de olykor Rácországból is megfordul. Jó barátságban van törökkel, ráccal, magyarral, némettel. Úgy siklik hajójával egyik országból a másikba, mint a gyík.

– Ilyen ember kellene nekem, nem pedig a vén bolondok, akik minduntalan felhúzzák az orrukat – mond a királyné, amikor először hallott a különös hajóskapitányról.

Egy napon aztán szerencsésen el is fogatta a pozsonyi hajdúkkal a nevezetes hajóskapitányt, amikor meghallotta, hogy az odaát tartózkodik a szigetségekben. Podvinyay nagy önbizalommal követte a hajdúkat, akik előbb a városházára, a bíróhoz, majd a királyné elébe vezették.

Szálas, szőke szakállú, hajókötél izmú férfiú volt a kalóz. Ki tudná, hogy mennyi vér tapadt nyúlfekvésnyi tenyeréhez. Gúnyolódva nézett öreire, amikor azok azon fáradoztak, hogy kötelékeitől megszabadítsák. Pattantott egyet az istrángokon, és már szabadon állott a királyné előtt.

– Miért fogatott el, felséges asszony?

– Szükségem van kegyelmedre. Akár lesz háború tavaszkor, akár nem.

– Háború lesz – mondta a hajós. – Ez elkerülhetetlen. A vitézség nagyon sokat veszített Mohácsnál, vissza kell szerezni valamit. Ha a pogánytól nem lehet: egy mástól.

– Aztán kegyelmed persze annak a pártjára állana, aki legjobban megfizetné.

– Ezen még nem gondolkoztunk, mi, hajósok, mert a Duna egyelőre járhatatlan. De amint kitavasodik, tudni fogunk mindent! – felelt Podvinyay. – Tudni fogjuk, hogy merre esik a kocka, hol van a reménység, kinek fizet a holnap.

A királyné mindig elhalaványodott, amikor a holnapokról beszéltek előtte. Ki tudja, hogy beteg szívével, halálos kimerültséggel meddig bírja még vonni a minden napok egyre súlyosbodó igáját. Már senkinek se merészelt beszélni halálos jelentőségű álmairól, sem gyötrelmes éjszakáiról, amikor úgy kívánta a halált, szinte látni vélte azt ágya lábánál álldogálva. S most egyszerre különös bizalmat érzett ehhez az idegen emberhez, akit nem ismert. Mint ahogy nem volt többé bizalma azokhoz, akiket ismert.

– Én azt hiszem, kapitány, hogy mi nyerünk. Ha nem hinném ezt teljes bizonyossággal, már régen nem volnék Pozsonyban. Sok országunk van, ahová elmehelek. De tudom, hogy itt a helyem, mert mindennap történhet valami, amikor rám szükség lehet.

Podvinyay elgondolkozva hallgatta a királyné meggyőződéses szavait. Talán volt valamely varázserő a királynében, amely néha kilobbant belőle, hogy gyűjtsen maga körül!... Podvinyay megígérte, hogy tavaszkor visszajön, de addig is, amíg a pozsonyi szigeten tartózkodik, csak rendelkezék vele a királyné.

– Pénzt kell szerezni – mondta igen egyszerűen Mária, mintha évek óta üzleti összeköttetésben állott volna a kapitánnyal. Podvinyay bólintott, és másnap egy kis zacskó aranyat hozott, amelyet olvasatlanul adott át a királynénak.

– Nem kell takarékoskodni, felség, ha elfogy a pénz, újra hozok.

A királyné nyugtalanul verő szívére szorította a kezét. Ennek az embernek valóban hinni lehetett. Ez a hajós tud valamit, amit a többiek nem tudnak. És mindenfelé a városban futótűzként terjedt el annak a híre, hogy a királyné udvarából mindenféle aranypénzek kelnek vándorútra a pozsonyi polgárok kezébe. Báthori átballagott a szomszédból, és Vischer, a bíró, nagyobb halszállítmánnyal kedveskedett. Sőt, az udvari tanács is összeült, és kemény határozatot mondott azokról a katonákról, akik a múltkor rendetlenségben, lázadásban kapattak. Kétszázat ki kell hajítani közülük a városból. Mehetnek télvíz idején új szolgálatot keresni.

Tavaszkor megérkezett Pozsony alá Podvinyay. Néhány magához hasonló cimboráját hozta bemutatni a királynénak. Csupa olyan embert, akivel sötétben nem tanácsos találkozni.

– Átkozott fickók – dicsérte őket Podvinyay. – Az Al-Dunán járnak. A pokolban.

Az átkozott fickók mindent jól megnézték Pozsonyban, és éppen olyan nyomtalansággal eltűntek, mint jöttek. Csak Podvinyay maradt vissza a királyné vigasztalására.

– Tudja, felség, hogy kik voltak ezek az emberek, akiket bemutatni bátorkodtam? Ezek a fekete cár megbízhatóbb emberei. A testőr kapitányok.

Mária csak akkor látta a veszedelmet, amelyben forgott. Elféhéredve kiáltotta:

– Cserni Jovan, a fekete cár, a Zápolya szövetségese!

– Csak volt, felség. A kapitányok az én szövetségeseim. Azt teszik, amit én tanácsolok.

– Cserni Jovan – mondogatta ezt a nevet magában Mária, mintha meg akarna barátkozni vele.

Podvinyay a segítségére volt:

– Bizony csak egy közönséges rablóvezér őkelme, de tizenkétezer rablója van az Al-Dunán. Utóvégre ezeket az embereket táplálni kell. Ha Szapolyai nem merte őket beküldeni Ausztriába, hát most jönnek velünk Szapolyai ellen. Munkát kell adni, mert tudni kell a vitéznek, hogy kiért és miért viszi a bőrét a csataterre.

– Ó, ne beszéljen így, Podvinyay! – tiltakozott a királyné. – Vannak ideálok is a világon. A fekete cár, akiről azt hallottam, hogy vérségi utóda a konstantinápolyi nagy császároknak, bizonyára azért fordul el Szapolyaitól, mert kiábrándult a Pozsega megyei kismemesből. Szívesebben áll valódi királyokkal szent szövetségbe.

– Ha felséged így gondolja: nekem így is jó – mond egykedvűen a kalóz, és segített Máriának ama szövetséglevél megfogalmazásában, amelyet a fekete cárhoz volt intézendő. – Csak minél nagyobb betűvel írjunk, felség. Mert a vezér csak a nagybetűket ismeri.

XX. A DOLGOK KIEGYENESEDNEK

„Az alvilági ördöggel léptem szövetségbe, de mást nem tehettem, hogy téged királlyá tegyelek” – írja Mária Ferdinándnak, amikor Cserni Jovan, a rablók királya végre megüzente Podvinyay útján a királynénak, hogy Ferdinánd segítségére lesz. – Tizenkétezer embere van a fekete cárnak. Ennyire egyetlen keresztény fejedelemtől sem számíthatunk.

„Imádkozni fogok érted, egyetlen Máriám – felelte válaszában Ferdinánd. – Katonákat fogadok. Pénzt ezért nem küldhetek.”

No hát Ferdinánd úr még nem tudta a nagy titkot, hogy mióta Podvinyay a pozsonyi házhoz került, azóta nincsenek anyagi gondjai Máriának. Ez a hajóskapitány tudta azt a titkot, amelyet sem az ország bölcsei, sem tanácsosai nem ismernek vala: hogyan kell pénzt fakasztani a kőkemény uzsorásból is. Mégpedig olyanformán, hogy az uzsorás ne váljon kemény szívű hitelezővé, hanem érző jó barát. Így hozott pénzt Podvinyay Beriszló Istvántól Rácországból, Kenderessy Jánostól, Keglevich Pétertől, Apaffy Ferentől, Bethlen Elektől... Nem volt messzire Podvinyaynak senki, amikor a királynénak pénz kellett. Ezt az embert pénzügy-nőknek teremté az Úristen, nem pedig kalóznak. Mind többen lettek az uzsorások, akik természetszerűleg Mária pártján vannak, mert hiszen pénzük forog veszedelemben. Podvinyay jön-megy, hajón, lóháton, szekeren, az ország legtávolabbi részében is kiásván azokat, akiknek még tökepénzük volt Mohács után. A királyné szívdobogásai muladozóban vannak, nem görnyed meg dereka a szívszorulásokban, a halál köpenyege csak érintette a háztetőt, maga a szörny elhúzódik a tél füstfelhőivel. Tavaszodik...

– Érik a vetés! – jelentette egy napon Podvinyay, amikor ernyős szekerekkel megjött valahonnan az alvidékről. – Iván cár nem akar többé várni. Támadni akar. Budának veszi az útját, akár tetszik ez Ferdinánd úrnak, akár nem. Katonái olyan kövérek, hogy fulladoznak.

– Meg kell őket csapolni – mond Mária, és a szíve olyan meglegegedetten üti a maga nótáját, mintha a legboldogabb asszony volna az országban.

– Két tűz közé kell szorítani Szapolyait – jelenti megint a hajóskapitány, amikor Bécsből jövet kiköt naszádjával a pozsonyi partokon. – Így határozott az államtanács. A bölcsek, öregek, nagyfejűek tanácsa.

Mária lelkesedve nézett a hajósra.

– Csak ne maradjon megint minden pusztá szó! Kapitány uramnak kell közbevágni, hogy a nagyfejűeket megindítsa.

Podvinyay tehát újra visszament Bécsbe. Az idők voltak akkor olyanok, hogy egy elszánt ember egymagában is megmozdította az országok sorsát. A hajóskapitány pedig mindenre elszánt ember volt – azzá tette őt az a féktelen szerelem is,

amelyet Mária királyné iránt érzett. Tudott-e Mária erről az olthatatlan szerelemről? Bizonyára tudott róla, hiszen a nők az ilyesmit elkerülhetetlenül észreveszik. Hogyan merészelte volna az egyszerű hajósembert – aki fiatalkorában csak amolyan falopó tutajos volt a Vágon – minden titkába beleavatni? Csak egy rettentő szerelem képes arra, hogy meggyógyítson végzetes szívbajokat – Mária szenvedéseit egyszerűen átadja vala Podvinyay Tamásnak. Nesze, hordjad tovább te az igát, ha már sorsod mellém sodort. S amilyen mértékben fokozatosan gyógyult Mária az 1527-i tavaszon boldogtalannak hitt pozsonyi számkivetettségében, olyan mértékben sápada, soványoda, boldogtalankoda a tegnapi Herkules, a naszádoskapitány. A tolvajok és gyermekek dévaj mosolygása nem ül vala többé arcára, hogy bevilágítsa azt még szörnyű emlékek után is, mint hajdanában. Egy sápadt kísértet járt Mária nyomában a pozsonyi házban... Mária néha a tükrébe nézett. Igen, már néha tudott mosolyogni, amikor a kalózt valamely elhagyott szobában azon kapta, hogy az könnyeit törölgeti. Ezek a könnyek gyógyították valóban Mária beteg szívét, nem pedig a különböző orvosságok, amelyeket a különböző orvosdoktorok előírnak vala. Esténként boldogan ült langyos fürdőjébe, hogy királyné módjára tisztán tartsa testét, holott özvegyiségében ez sokáig nem jutott eszébe. És Podvinyay csak hordta a híreket a meginduló hadjáratról, mintha csak ez volna az egyetlen gondja.

A sors olyan kegyelmes néha a megszerelmesedett emberekhez, hogy mindjárt orvosságról is gondoskodik a részükre.

Mi lett volna szegény Podvinyayval, ha nem kergeti az ő falevél-életét a közelgő háború felzúduló szélvészé? Ha tespedten, hervadozva kénytelen várni sorsát, és munkátlanul, céltalanul számba venni még érveréseit, amelyek a további életben előresegítendik? Podvinyay a készülődő háború vihardalara volt, mások baján sikoltozott, amíg ömagának azt a célt tűzte ki, hogy az első ütközetben elesik szerelméért, a királynéért! A rabló dunai kalózból ilyenformán lett szent ember ebben a furcsa korszakban. „Meghalok a királynéért!” – mondogatta magában, és csodálatos megnyugvást érzett. Mindennel megbékélt, amit valaha életében azzal a szándékkal követett el, hogy majd halála előtt meggyónja egy Domonkos-szerzetbeli barátnek, akinek amúgy sem szabad csizmát viselni, s így nem él vissza a rábízott titkokkal.

Csak az látja igazán, hogy mily könnyű a halál, aki hosszú idő óta barátkozik vele. Hívni lehet őt, mint egy csodatevőt... A kalóz szíve nem ismert többé semmi féltelmet a halál miatt, mióta elgondolá magában, hogy egy szent cél érdekében fog meghalni, szent szerelméért, Máriáért, anélkül hogy a királynének tudomása lenne erről!

Fáradhatatlanul járta tehát az utat Pozsony és Bécs között. Széles, bohóci kacajjal, szinte ugrándozva jelenti egy bécsi utazás után:

– Felséges királyné, most a pozsonyiak is megkapták a magukét! Ünnepeles hűségesküt kell nekik tenni, mielőtt Ferdinánd úr betenné a lábát ebbe a gyanús városba. Esküdni kell Vischernek, a hallopónak!

Mária tükrébe mosolygott. Ennél kedvesebb hírt nem hozhattak szívének ez unalmas, fösvénykedő, aggodalmaskodó polgárokról. Igen, esküdjének a kutyák, akik elbizakodottságukban már Luther Márton embereivel merészelték titkon barátkozni. Esküdjön Vischer és a többi csacsihasú szenátor, akik a pénztelen napokban suttymban mentek el az utcákon, hogy ne hallják a panaszokat a királyné házának környékéről.

– Ezt majd a lábfájós Báthorira bízjuk. Az ő begyében vannak a pozsonyiak, amikor minden hitelt megtagadtak az ország nádorispánjától. Tudom, hogy beteg lábaihoz térdepelteti őkegyelme az egész pereputtyot.

Máskor így beszél a bécsi hírharang:

– Már háromezer lovasa van Ferdinándus úrnak. Nyolcezer gyalogos masírozik Hainburg felé. A brandenburgi Kazimir a fővezér, akitől nem sok kíméletet várhat Zápolya. Rogendorf Vilmos, az egyik alvezér megesküdött a Szent István-templomban, hogy övig érő szürke szakállát a Zápolyák vérében fűrészi meg. Mansfeld gróf, Salm gróf, Katzianer Jakab égő gyűlölettel jönnek a hadak élén. Végre megmozdul vala a mozdulatlanak hitt kéz, és Ferdinánd vaskesztűs ökle lesújt.

És most már napról napra jönnek a hírek az özvegyasszony pozsonyi házába, sűrűn kopogtatják vala a kaput szegény, félúton maradott magyar urak, akik még nem tudták megjárni a Zápolyához való árulás útját, habár azon már jól előrehaladtak. A nádorispán gyaloghintója mindennap megáll a kapu előtt, mint akárcsak a régi időkben. Brodarics már írja koldusleveleit, szegény, letiport ország céltalanjai vetik magukat új célok felé, amely céloknak a híre gyorsabban terjed vala a pestisragálynál, amely ugyancsak mutatkozni kezd vala Magyarországon. Mintha a lelkek pestise áttérjedt volna a testekre is.

De mi csak maradjunk Pozsonyban Máriánál, aki voltaképpen most kezdett igazán örvendezni, hogy nem adta meg magát a lelki megpróbáltatásoknak. Sőt, főnixmadárként ébred fel újra, amikor maga körül a hűtelenségben találódtakat megalázkodni látja vala.

Ferdinánd még messze van, de a pozsonyi ebédlő faburkolatos terme éppen olyan hangos, mint a régi időkben volt.

Honnan verődtek ide egyszerre a magyar urak, akik a kietlen, reménytelen télben idegen kályháknál kerestek melegedést? Honnan jöttek vissza ezek a céltalan csizmák, felesleges szakállak, oktalanul pödört bajuszok, hangosan perdülő szavak, tüntető sarkantyúpendülések ismét az ebédlőbe, amelyet az álmos télben egyenkint elhagyogattak, mert tavaszkor ébredést vártak valamely idegen kertben? A gondok szarkalábjai a halántékok mellett hogyan mélyültek el, holott csak néhány hónap szaladt el azóta, mióta nem láttuk egymást? Az ajkak hol tanulják vala a habsburgi pittyedtségeket, miután a megkedvesedésnek éppen az az első feltétele, hogy valamit utánozzunk barátunk külsejéből? Mióta Bécsből visszajött Báthori István, éppen olyan álmoságot szimulál a szempillája, mint Ferdinándé szokott, hangja unottabb, fáradtabb lett. Mi ez, ha nem szerelem az ideálba, akit jövőendő életünkre magunknak kiválasztottunk?

– Mi voltunk a hívek a nyomorúságban, mi voltunk a törvény őrei a babiloni fog-ságban, mi reménylettünk, hogy a király nélküli Magyarországból ismét Szent István Magyarországa lesz! Mit akarnak most itt ezek az idetolakodott népségek?! – kiáltott fel egyszer ebéd után Thurzó Elek, és két csapra fogta a bajsztát.

Olyan keményen nézett Podvinyay szeme közé, mintha átfúrná akarná tekinteté-vel.

Általában nem nagy népszerűségnek örvendezett Podvinyay hajóskapitány az ebédlőben, amikor ott az ő jóvoltából, pénzügyi zsenijéből kifolyólag megint kez-dik vala a régi ebédeket főzni, és Pozsony város számadási könyveibe egyetlen napról sem hagynak ki olyan feljegyzést, amely a királyné konyhájának küldött ajándékokról megfelelkezne. Még május előtt elindulnak vala a rákok, amelyeket a királyné oly különösen kedvelt, hogy egy lábához helyezett szakajtóból száz darabot is megevett egy délutánon. A pozsonyi szigetben sok rák termett, csak fűtyülni és világítani kellett nekik. Persze leginkább a pozsonyi urak haragudtak Podvinyayra, aki behálózta Mária királyné jóakarátát apró, uzsorás kölcsönpénze-ivel, amelyeket a pozsonyiak talán kamatmentesen is adnak vala kezébe, hisz tellett a zsidók vagyonából, akiket éppen a királyné intézkedésére kergetnek vala kifelé a városból.

Podvinyay, az egykori kalóz, akinek kezéhez állítólag sok embervér tapadt, az asztal végén, ahol helyét megjelölte a darabidőre eltűnt, de visszatért udvarmes-ter, egykedvűen hallgatta az urak beszélgetését. Azon sem lepődött meg, mikor egy napon Brodaricsot, az elkedvetlenedett kancellárt és szerémi püspököt is ott találja vala az ebédlőasztalnál, amint nagy szakértelemmel magyarázza az egy-begyűlt uraknak, hogy mily híres kapitányokat vett meg Ferdinándus, hogy hadait Magyarországba bevezessék.

– Gittich Marx, Eck von Reischach, Hilcher János a legkeményebb katonák most Európában, akik csodákat is tudnak mívelni. Most már mehet János király arra, amerre a két szeme viszi.

Az étkes urak mind helyeseltek a régen nem élvezett pozsonyi koszt mellett az egykori kancellárnak, csak éppen Oláh Miklós, ama méltatlanul mellőzött eszter-gomi jegyezte meg hűvösen:

– A katona urakkal még csak rendben volnánk, de mi lesz a pápa öszentségével, aki minduntalan azt kifogásolja, hogy a legkatolikusabb Habsburgok nem segítik őt a protestánsok üldözésében? Luther Márton leveleit minden titkolózás nélkül hordozták a Felvidéken.

– Majd rákerül a sor ökelmékre is – mond most hirtelen Báthori nádorispán uram, és mintha csak véletlenből tenné, lenyelt egy halszálkát. Kivörösödött, és fuldo-kolva folytatta: – Kicsi lesz ez az ebédlőszoba, ha a papok ügyeit-bajait, igazsá-gait és igazságtalanságait be engedjük lépni az ajtón. Podvinyay uram leginkább a megmondhatója, aki pénzszerző útjaiban nem kímélte a lutheránusokat sem! – mond a nádorispán, és kerekre nyitotta nagy oroszlánszemét.

Mindenkinek el kellett volna sülyyedni ettől a tekintettől, mert hiszen vád volt ez abban az időben, amikor a vallási gyanúba keveredett embereket a kapuk előtt elevenen égették meg. Csak Podvinyay mosolygott a maga kalózegetkedvűségével.

– Hát ha éppen tudni akarják az urak, hogy milyen pénzen ebédelnek ma meg holnap, holnapután, hát megmondhatom. Hoberdanecz Jánostól, a pogány porta követétől szereztem annyi pénzt, hogy itt Magyarország özvegy királynéjának a háztartása rendben legyen. Ugyebár, nem a legrosszabbak az ebédeink?

– Hazaáruló! Törökkel cimboráskodó! – dördült fel Nagy Imre alnádor hangja, aki ez időben gyanúban állott, hogy Szapolyai kezére játszott néhány várat.

Az urak felugráltak az ebédlőasztaltól, miután kardjuk nem volt derekukra kötve, csak éppen megfogdosták Podvinyayt, és kidobták az ablakon.

– Mennyit szenvedtem ez ember miatt! – mondá Báthori István, öregén kövéren fulladozva, elefántlábain az elzuhanásig ingadozva, mintha élete legnagyobb hőstettét hajtotta volna végre örök szerelme, Mária királyné körül.

XXI. LAJOS KIRÁLY UTOLSÓ LÁTOGATÁSA A FÖLD FELETT

...És amíg itt a világban, keserveink, föld alá kívánckozó bánataink, restellt csalódásaink, testi s lelki nyomorúságaink világában mindezek a dolgok történnek vala, mintha Magyarország vetőkártyáit rakosgatná egy láthatatlan kéz egymás mellé: ebben az időben a székesfejérvári Nagyboldogasszonyról elnevezett templom főoltár alatti kriptájában csendesesen fekszik II. Lajos magyar király, aki kora ifjúságában, meggondolatlan halálával voltaképpen okozója volt mindazoknak a viszontagságoknak, amelyekről még századévek múltán sem győznek eleget írni a történelemírók, hogy e kalandos, felhős, borongós időket kellőképpen megmagyarázhassák azoknak, akik hazájuk történetére kíváncsiabbak, mint a költők költeményeire. II. Lajos király, az egykori büszke ifjú, aki harci méne hátán voltaképpen először csap össze a törökkel az európai fejedelmek közül (mintha csak ama jeruzsálemi András királyunk ösztönző példáját követné, aki ugyancsak a kereszténység védelmében indul el az ismeretlen veszedelmek felé a Keletre), II. Lajos magyar király Szapolyai János kísértetjárásos éjszakái miatt kizsigerelve, bebalzsamozva, tudósok és borbélyok mesterkedései után csendesesen, összefont kézzel fekszik vala az oltár alatt, sírhelyén. Teste immár a mulandóságé, kemény koporsóba zárta azt Szapolyai, de lelke fel-feljárogat az éj csendjében – a közeli prépostlak lakói mondják, hogy bizonyos éjszakákon nyugtalankodás hallatszik a főoltár alatti kriptából, mintha valaki járna ott.

Nagy változások történnek Magyarországon az 1527-i esztendőben, amelyről fogalmuk sem volt a csillagjósoknak, álomlátóknak és más jövődömagyarázóknak, akikkel népes volt ez a korszak.

Mária királyné egy napon csak útra kelt pozsonyi házából egész háza népével, megszaporodott udvartartásával, véletlenül előkerült kocsikon és rendelkezésre álló paripákon, pedig a királyné szívbaja miatt nagyon is kikerülte a testi fáradalmakat. Ámde nyár volt, és dögvész támadt Magyarországon. A pestis az alvidék felől közeledett. Mondják, hogy még a török hagyta maga után emlékből a borzasztó betegséget, amelynek megéréséhez egy esztendő kellett. A köznép viszont azzal riasztgató magát, hogy a pestis a sok temetetlen halott miatt támadt, amely halottak még mindig ott rémüldöznek az országutak mentén, Mohács felé.

Akármint volt ez a dolog, Pozsonyból a királynénak menekülni kellett a dél felől közeledő betegség elől. És talán más oka is volt Pozsonyt elhagyni a maga furcsaságaival, álomtalanságaival, keserves emlékeivel.

– Arra a helyre kell menni felségednek, ahol ifjan és egészségesen boldog volt – mond a királyné orvosa. – Mert ott bizonyos a gyógyulása.

– Talán visszamegyek a kolostorba, a felső Dunához, ahol nevelkedtem. Elmegyek Linzbe, ahol menyasszony voltam – töprengett Mária.

– Budára kell menni, ahol boldog asszony volt – vélekedett az udvari kirurgus, akit Ferdinánd küldött Máriához.

– Budára! Ó, ha megint oda mehetnék! – sóhajtott a királyné.

A doktor bizonyosan tudott valamit, mert hiszen az orvosok és a lelkiatyák sok mindenféle dologba be voltak avatva minden időben.

– Budára, felség, amelynek várából a leggyönyörűbb kilátás esik Magyarországra, a Dunára, a kettős Margitszigetre.

De hát a gyönyörű Budán egyelőre Szapolyai János parancsolt. Igaz, hogy rohanvást közeledett végzete felé.

És Mária valóban útra kelt. De nem Budára, hanem a város nyugati kapujánál búcsúzva a pozsonyiaktól az ajkára, arcára kötött kendőn keresztül. Kesztyűs kezével komolyan és megbocsátólag intett vissza itt zaklatott, fájdalmas pozsonyi életének. Vajon hová megy a királyné? Felfelé indult a Duna mentében, és meg sem állott addig, amíg Bécsbe nem érkezett.

– Van itt pestis? – kérdezte, mielőtt hintájából kiszállt volna. Az elébe küldött urak így feleltek:

– A tiszta Bécsben az ilyen szennyes betegséget nem ismerjük!

Aztán fel a bécsi várba, ahol még mindig Miksa, a római császár lépései visszhangoztak, aki bizonyára nem tűrte volna azt, hogy az ő vejét, II. Lajost a csatában megöljék. Sírva, kitárt karral siet elébe a sógornője, Anna királyné, akit megkímélt a sors a szenvedésektől: kövér volt, nyájas volt, kerek arcú volt, gyermekek kapaszkodtak a szoknyájába.

– És Ferdinánd, az imádott bátya? Elindult már a hadakkal Magyarországba?

– Minden megy a maga útján. Köpcsénynél átlépte Ferdinánd a határt. Éppen tegnap, július 31-én – mond Anna örvendezve, mintha nem jobban tudta volna Mária mindenkinél. Ő küldte Szalaházyt, a veszprémi püspököt a nagy beszéddel az Első Habsburg elé. Ott volt Thurzó Elek, Oláh Miklós, főpapok, főurak egymás lábára taposva, hogy ki legyen közöttük az első a nagy igyekvésben. Szép latinsággal beszélt a veszprémi püspök, de Ferdinánd mégse válaszolt neki a saját szájával. Mire való volna Widdman Beatus, a kancellár, ha még az ilyen országfoglalásoknál se lehetne hasznát venni?

– Ferdinánd őfelsége azt feleli kedvelt híveinek – mond a kancellár –, hogy csak azért jött sereggel Magyarországba, hogy vele a régi békét helyreállítsa, és az országot a belső bajok ellen megvédelmezze. Egyébként pedig úgy fog eljárni, mint azt II. Endre magyar király az aranybullában már minden királyok nevében megfogadta.

– No, most csak várjunk tovább – mond Mária, amint hátrafont kézzel éppen úgy sétálgatni kezdett a bécsi császári palota szobáiban, mint Pozsonyban megszokta, amikor mélyen, alaposan elgondolkozott.

– Tizenkét nap múlva kell Budán lenni Ferdinándnak. Ha ez nem sikerül neki, el van veszítve ügyünk. Szapolyai erőre kap, és szembeszáll vele – mondogatta a királyné Annának, akit nagy ritkán beavatott gondolataiba. – Le kell tiporni a „tót királyt”, még ha menekvésre venné is útját. Példásan meg kell verni, hogy kijózanodjon belőle mindenki Magyarországon. Hogy ne jusson többé senkinek eszébe egymás mellé állítani a két király képét, és kockázni felette. Egy korona és egy fejedelem.

Hát lóhalálában jöttek is a hívek Magyarországból, zengett tőlük a bécsi kövezet, a hírnökök már nem tudják megtalálni a kifejezéseket a mondanivalóikhoz. Minden lódobogás, amely szikrát vert a bécsi vár kövezetén, egy-egy újabb magyar várnak az elestét jelentette. Magyaróvár – kinyitotta Báthori nádorispán. Győr, Szentmárton, Komárom, Esztergom az érsekkel együtt, Várady Pállal Tata, Visegrád.

– Túlágoson szép ez a gyerek! – emlegette Mária borzongó babonával a germán közmondást, amikor nappal és éjjel jobbnál jobb hírek tolakodtak be a szobába. Hisz itt nincs ellenállás. Itt nincs egy férfi az elerőtlenedett országban. Odahengerednek Ferdinánd lábai elé, és a térdeplőktől nem tud előrehaladni az Első Habsburg hódító útjában. Csak jönne már valamely kétséges hír is, amely gondolkozóba ejtene! Csak már jönne egy lovas, aki nem egy-egy újonnan elfoglalt magyar vár nevét kiáltaná le hetykén nyergéből a kapuórségnek! Csak már visszatérne egy is a régi kísértetekből, onnan a pozsonyi házból! Máriának úgy dobogott a szíve, hogy a két tenyerével kellett fogni a nagy éjszakában, hogy idő előtt ki ne ragadja magát testéből lelkével együtt. Csak jönne már egy aggodalmas lovas, egy elsavanyodott, egy elsötétedett képű, aki nem ugrana le bolond módjára a nyeregből, nem verné fel kiáltozásával a vár ünnepélyes csendességét!... De nem, még mindig a győzedelmes hírek jönnek. Megadta magát Nagyszombat, Nyitra, Galgóc, Trencsén, ahová nem is személyesen ment el Ferdinánd átvenni a várkulcsokat, hanem csak egy Katzianer nevű alvezérét küldte. Hát ez volt János király félelmetes országa, amiért az özvegy királyné szívbajosan, rettegve, imádkozva töltte egy esztendeig a remeteséget Pozsonyban? – No de talán majd Buda, a megerősített Buda ellenáll, hiszen elég ideje lehetett János királynak itt hadait vissza- és egybehívni. Talán Buda... Augusztus tizenkettedikén jött a lovas hír Bécsbe, hogy János király kivonult Budáról, és a pesti oldalra ment. Hová, merre? Csak a nyomába, Ferdinánd! – imádkozott, írt, lelkendezett Mária; veszélyes a földi pondró, amíg mozogni tud. Csak utána, Ferdinánd, Rogendorf, te nagy szakállú! Katzianer, aki legszívesebben írja nevét a hadijelentések alá, Salm gróf, ki végre hadvezér lettél! Csak utána a „Festett királynak”, amíg egyetlen katonája és híve van, amíg nem lesz körülötte mindenki áruló, amíg egy férfi van az országban, aki szemközt mer nézni az Első Habsburggal! Utána a menekvő vadnak Pestre, Gubacsra, Hatvanba, Egerbe, Váradra, Erdélybe..... Csatára kell őt kényszeríteni, mielőtt elhagyná valahol a magyar határt, arra Lengyelország felé, amerre menekedni látszik.

Végre újra futár jön. Ünnepélyes, ceremóniás, meggondolkozott, aki gyaloghintóban teszi meg az utat Budáról Bécsbe. Maga Báthori István uram önagysága,

Magyarország nádorispánja ő, aki szakállát simogatva lépdelt be a bécsi palotába, és egykedvű hangon, mintha már unná az egész mulatozást, jelenti Mária özvegy királynénak:

– Ferdinánd úr megbízásából ezennel van szerencsém meghívni felségedet Budára, miután az orvos urak felségednek különösen javasolták vala a budai hegyek levegőjét!

Az özvegy királyné ezt a „megpróbáltatást” már nem bírta el gyenge szervezetével, amely ellenállott a legnagyobb keserőségeknek, gyötrelmeknek, szenvedéseknek. Mária királyné ekkor volt „nő” először életében – valóban elájult, mint az nőknek szokása.

II. Lajos király ott a székesfejérvári sírboltban hallhatta, hogy megint kopogtatnak, tesznek-vesznek felette, mint most egy esztendeje novemberben. Talán megint királykoronázás lesz Magyarországon? Vagy pedig királyi temetés? A halott nem csalódott, mind a kettő elkövetkezett ebben az eseményteljes esztendőben. Először Lajos király kriptáját bontották fel a kőművesek, és ismét ravatalra helyezték a király koporsóját, mintha csak a kőművesektől függött volna, hol folytassák Magyarország történetét a mohácsi csata után. Folytatják Lajos király temetésénél, mintha kitörülnének egy esztendőt az ország történetéből. Szapolyai királyságát, Szapolyai megkoronázását el kell törölni az évek történetéből, ott kell folytatni a királyságot, az alkotmányt, az ősi virtust, ahol elhagytuk. Jer tehát elő még egyszer (harmadszor) a föld alól, te szegény, sokat szenvedett ifjú király, és áldd meg bűnbánó nemzedeted, amely sírva állja körül koporsódat. Jöjjetek vissza, ti főpapok, főurak, főnemesek és koronázó nemesek, akik egy esztendeig feledték Lajos királyt és a „törvénytelen” királynak esküdtetek hűséget. Itt, a halott király koporsójánál kell megesküdnotok utódjára, hogy ezentúl hívek, serények, igaz szívűek lesztek az alkotmányos magaviseletben. Túl van az ország határain már az a nemtelen férfiú, akit könnyelmű szívvel tavaly királyotoknak koronáztatok. És a holt király megint csak kegyelmesen elfogadta az esküvéseket azoktól, akik őt egykor elhagyták, de íme, bűnbánattal visszatérnek.

Két napig feküdt koporsójában II. Lajos király a Nagyboldogasszony-templom oltára előtt, hogy mindenkinek legyen ideje megvezekelni bűneiért a koporsó mellett elsőhajtott imával vagy magába szállottsággal. Két napig jártak a főpapok, főurak, nemesek a király koporsójához, hogy most már végleg elbúcsúzzanak mindentől, ami a régi Magyarországra emlékeztetné őket. Aki itt volt a tavalyi János király-koronázáson, az itt volt megint, és csodálkozott azon, hogy néhány hiányoztak János király egykori királyválasztóiból. Azok szegények bizonyosan meghaltak azóta, nem volt alkalmuk többé jóvátenni bűnüket.

Az oltár előtt ugyanazok a főpapok várják a Perényi által visszaorozott koronával Ferdinándot, akik tavaly Jánost várták. Az élen ismét a szálás, vén Podmaniczky, akinek megadatott a sorstól az a különös kegyelem, hogy két királyt koronázhatott meg életében. Büszke is volt erre a nyitrai püspök!

Csak a trónszékben ül más király a tavalyi helyett. A bozontos, vadas, dacos, mogorva Szapolyai János helyett egy fiatalabb, ritkás szakállú, lesütött szemű,

ájtatos király ül – mintha II. Lajos lépett volna ki a koporsóból kissé megöregedve az ott töltött esztendő óta.

– Hogy hasonlít Lajoshoz! – szállott végig a sóhajtás a templom, amikor az Első Habsburg az oltár felé közelgett, hogy átvegye és a nádorispán segítségével fejére illessze a magyar Szent Koronát.

Csak egyvalaki sírdogált keservesen, csendesen, magába merülten, szinte titokban odafent a karzaton. Egy gyászruhás, láthatatlan arcú asszony. Az özveg királyné.

– Elmegyek végleg ebből az országból. Isten veletek! – rebegte, megcsókolván a templom kövezetét.

Ez volt Mária búcsúja Magyarországtól.

(1930. Óbuda)

.oOo.